ผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อย และการปรับตัวในเชิงของวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย

วิทยานิพนธ์

ของ

ศิริพร เนธิบุตร

เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตรมหาบัณฑิต

กรกฎาคม 2564

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อย และการปรับตัวในเชิงของวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย

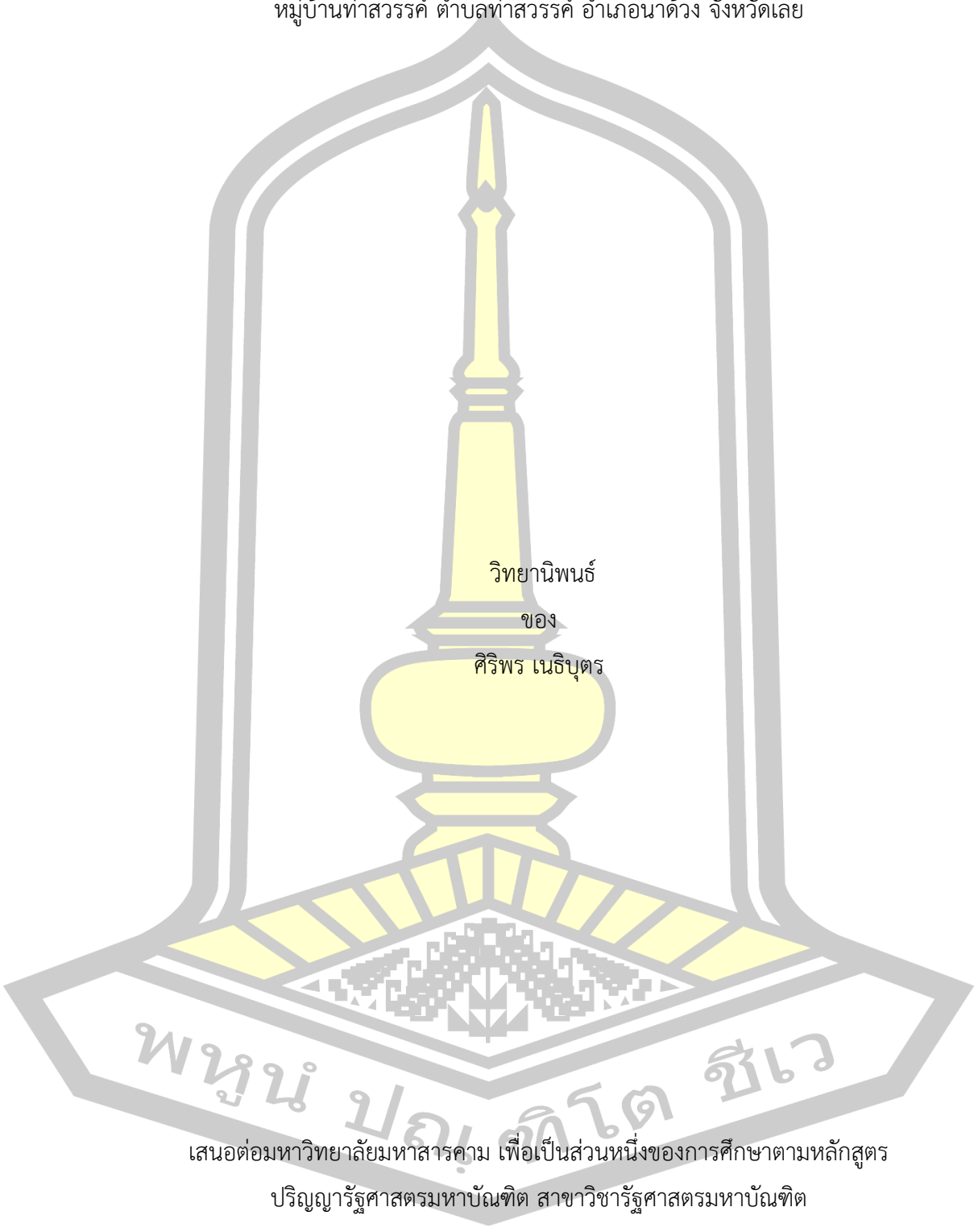

วิทยานิพนธ์

ของ

ศิริพร เนธิบุตร

เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตรมหาบัณฑิต

กรกฎาคม 2564

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

The Impact of Sugarcane Burning Measures on Sugarcane Farmers and their Livelihoods Adjustment in Tha Sawan Village, Tha SaWan Sub-District, Naduang District, Loei Province

Siriporn Nethibut

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of Requirements

for Master of Political Science (Public Policy)

July 2021

Copyright of Mahasarakham University

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณาวิทยานิพนธ์ของนางสาวศิริพร เนธิบุตร แล้วเห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตรมหาบัณฑิต ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ
(ผศ. ดร. วนิดา พรมหล้า)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(ผศ. ดร. ณัฐกานต์ อัครพงศ์พิศักดิ์)

.....กรรมการ
(รศ. ดร. อลงกรณ์ อรรคแสง)

.....กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก
(อ. ดร. ทัชชวัฒน์ เหล่าสุวรรณ)

มหาวิทยาลัยอนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตรมหาบัณฑิต ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

.....
(ผศ. กันตา วิลาชัย)
คณบดีวิทยาลัยการเมืองการปกครอง

.....
(รศ. ดร. กริสน์ ชัยมูล)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

พหุน ปณฺ ฑิโต ธีโร

ชื่อเรื่อง ผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อย และการปรับตัวในเชิงของวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย

ผู้วิจัย ศิริพร เนธิบุตร

อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ณัฐกานต์ อัครพงศ์พิศักดิ์

ปริญญา รัฐศาสตรมหาบัณฑิต **สาขาวิชา** รัฐศาสตรมหาบัณฑิต

มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม **ปีที่พิมพ์** 2564

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ว่ามาตรการลดการเผาอ้อยส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย อย่างไร โดยศึกษาตัวแปรทางด้านจำนวนพื้นที่การปลูกอ้อย รายได้ครัวเรือน หนี้สินครัวเรือน และระยะเวลาการทำไร่อ้อย และเพื่อศึกษาการปรับตัวในเชิงวิถีการดำรงชีพชาวไร่อ้อยในหมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย ท่ามกลางการบังคับใช้มาตรการลดการเผาอ้อยของภาครัฐ ใช้วิธีการวิจัยแบบผสานวิธี อันประกอบด้วย วิธีวิจัยเชิงปริมาณ ทั้งนี้ โดยผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม โดยมีกลุ่มตัวอย่าง คือ ชาวไร่อ้อยหมู่บ้านท่าสวรรค์ จำนวน 76 คน สำหรับสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ One-Way Anova ทั้งนี้ ในส่วนของวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยเก็บข้อมูลโดยวิธีการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างจากผู้ให้ข้อมูล จำนวน 9 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการตีความสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Analytic induction) และผลการศึกษาปรากฏดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์จากแบบสอบถามผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อย และการปรับตัวในเชิงวิถีของชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย พบว่าโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง (=3.08) และเมื่อจำแนกเป็นรายด้าน มีผลกระทบอยู่ในระดับปานกลาง 2 ด้าน ดังนี้ ด้านที่หนึ่งมาตรการทางด้านกฎหมาย (=3.04) มีผลกระทบระดับมากอยู่ 4 ข้อ คือ ภาครัฐควรดำเนินมาตรการลดการเผาอ้อยต่อไป แต่ควรช่วยเหลือเกษตรกรด้านทุนการผลิต (=3.72) เจ้าหน้าที่ภาครัฐในท้องถิ่นหรือท้องที่เป็นชาวไร่อ้อย (=3.58) มาตรการการหักเงินอ้อยไฟไหม้เป็นการกีดกันท่านจากผลประโยชน์ทางด้านการเงินที่ควรได้รับ (=3.53) และมาตรการให้ชาวไร่อ้อยซื้อเครื่องจักรกลเพื่อตัดอ้อยสด เป็นการผลักภาระให้เกษตรกรต้องลงทุนโดยการกู้หนี้ยืมสิน (=3.53) และด้านที่สอง มาตรการด้านนโยบาย (=3.11) มีผลกระทบระดับมากอยู่ 2 ข้อ คือ มาตรการลดการเผาอ้อยทำให้มีต้นทุนการผลิตสูงขึ้น (=3.86) และมาตรการลดการเผาอ้อยทำให้

ต้องปรับพื้นที่ปลูกอ้อยใหม่ (=3.55)

2. ผลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อย และการปรับตัวในเชิงวิถีของชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย กล่าวคือ มาตรการทางด้านกฎหมาย ในฤดูการผลิต ปี 2563-2564 โรงงานน้ำตาลจะรับอ้อยไฟไหม้เข้าหีบได้ไม่เกินร้อยละ 20 ต่อวัน ส่งผลต่อรายได้ในครัวเรือนชาวไร่อ้อยลดลงและเพิ่มต้นทุนการผลิตสูง เนื่องจากมาตรการทางด้านกฎหมายมีการบังคับให้โรงงานน้ำตาลจำกัดการรับซื้ออ้อยไฟไหม้ต่อวันจึงมีการลักลอบเผาอ้อยอย่างมาก และชาวไร่อ้อยต้องแข่งขันการจ้างแรงงานระหว่างชาวไร่อ้อย ส่งผลสู่การเพิ่มเงินลงทุนของเกษตรกรเพื่อจูงใจแรงงานตัดอ้อยสด ตลอดจนต้องปรับพื้นที่การปลูกอ้อย การจ้างรถตัดอ้อย ทั้งนี้ ชาวไร่อ้อยบางรายจึงมุ่งสู่การทำอ้อยแนวใหม่ เพื่อปฏิบัติตามมาตรการลดการเผาอ้อย

ขณะที่การบังคับใช้มาตรการทางด้านนโยบาย กล่าวคือ ผลกระทบจากมาตรการการหักเงินอ้อยไฟไหม้ มาตรการให้เงินกู้ดอกเบี้ยต่ำจัดหารถตัดอ้อย มาตรการส่งเสริมชาวไร่อ้อยซื้อเครื่องจักรกลเพื่อตัดอ้อยสด และมาตรการการบริการของภาครัฐในการตัดอ้อยสด ส่งผลให้ชาวไร่อ้อยต้องลงทุนโดยการกู้หนี้ยืมสิน จ่ายค่าแรงสูงขึ้น หันไปใช้รถตัดอ้อยทดแทนแรงงาน ลดจำนวนพื้นที่ปลูกอ้อย ครัวเรือนหาแหล่งรายได้อื่น และมุ่งใช้แรงงานคนในบ้านตัดอ้อย ทั้งนี้ ผลกระทบที่เกิดขึ้นทำให้ชาวไร่อ้อยก็ยังมีการลักลอบเผาอ้อย เนื่องจากนโยบายช่วยเหลือของภาครัฐที่กล่าวไปชาวไร่อ้อยสามารถเข้าถึงได้น้อย และนโยบายก็ไม่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่

นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังพบด้วยว่า การบังคับใช้มาตรการทั้งสองด้านไม่สามารถลดปริมาณการเผาอ้อยในพื้นที่ได้จริง เนื่องจากชาวไร่อ้อยต้องลงทุนสูงในการปรับตัวเพื่อตัดอ้อยสด และเจ้าหน้าที่รัฐที่มาควบคุมการเผาอ้อยมีความสัมพันธ์กับชาวบ้านในชุมชน อนึ่ง เมื่อเผชิญกับผลกระทบด้านการขาดแคลนแรงงาน รายจ่าย และหนี้สิน ชาวไร่อ้อยได้ปรับวิถีการดำรงชีพโดยการลักลอบเผาอ้อยดังที่กล่าวไปแล้ว การแสวงหาหรือการใช้แรงงานนั่นมุ่งสู่แรงงานต่างจังหวัดเพิ่มการจูงใจค่าจ้างที่สูงขึ้น การปรับพื้นที่การปลูกอ้อย กล่าวคือ มีการปรับหน้าดินให้เสมอและปรับแนวแถวอ้อยให้กว้างเหมาะสำหรับรถตัดอ้อย และการหันไปประกอบอาชีพอื่น เช่น การรับจ้าง การขายลอตเตอรี่ และการทำพืชอื่น

คำสำคัญ : ผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อย, การปรับตัวของชาวไร่อ้อย

TITLE The Impact of Sugarcane Burning Measures on Sugarcane Farmers and their Livelihoods Adjustment in Tha Sawan Village, Tha SaWan Sub-District, Naduang District, Loei Province

AUTHOR Siriporn Nethibut

ADVISORS Assistant Professor Nattakant Akarapongpisak , Ph.D.

DEGREE Master of Political Science **MAJOR** Public Policy

UNIVERSITY Mahasarakham University **YEAR** 2021

ABSTRACT

The objectives of this study were to analyze that how the reduction of sugarcane burning measures impacted to sugarcane farmers' way of life in Tha Sawan village, Tha Sawan sub-district, Naduang district, Loei province. In this case, the researcher intended to study the variable in existing areas of sugarcane cultivation, household income, household debt and farming period, and to study sugarcane farmers' way of livelihood adjustment in Tha Sawan village, Tha Sawan sub-district, Naduang district, Loei province in the midst of enforcement of sugarcane burning measures released by the government sector. The researcher used mix methods consisted of quantitative research: The data collection was questionnaire. The sampling group comprised 76 sugarcane farmers. The statistics used frequency, percentage, mean, standard deviation and one-way anova. Qualitative research: The researcher collected data through semi-structured interview from 9 people. The research instrument was analytic induction. The results of the study were as follows:

1. The result of the questionnaire involved with the impact of the reduction of sugarcane burning measures and on sugarcane farmers' way of livelihoods adjustment in Tha Sawan village, Tha Sawan sub-district, Naduang district, Loei province, found that the overall was rated at moderate level (=3.08). For each aspect, there were 2 impacts rated at moderate level as followers: The first aspect:

Legal measures was at (=3.04), there were 4 impacts rated at high level as follows. Government sector should continually manage with the reduction of sugarcane burning measures nevertheless the government sector should help farmers with production costs (=3.72). Local or local ward government officials are also sugarcane farmers (=3.58). Deduction of money measures to burnt sugarcane farmers who sent sugarcane to burn was a deprivation them to get financial benefit that they deserve (=3.53) and supporting sugarcane farmers to buy agricultural machinery for cutting fresh sugarcane measures was considered pushing the burden on farmers to invest by borrowing debts (=3.53). The second aspect: Policy measures was at (=3.11), there were 2 impacts rated at high level as follows. The reduction of sugarcane burning measures caused higher production cost (=3.86) and the reduction of sugarcane burning measures caused the planting area need to be adjusted. (=3.55).

2. The result of the interview given by informants involved with the impact of the reduction of sugarcane burning measures on sugarcane farmers' way of livelihoods adjustment in Tha Sawan village, Tha Sawan sub-district, Naduang district, Loei province, revealed that legal measures in production season in 2020-2021. Sugar factory could not receive burnt sugarcane in the crusher more than 20 percent per day, definitely, this case affected the household income of farmers, less income, increased production costs. As a result of legal measures, a sugarcane factory was forced to purchase on limit of burnt sugarcane each day so there had been lots of smuggling and burning of sugar cane fields. Sugarcane farmers must race each other for hiring cane cutter labors who were the same sugarcane farmers, definitely, affected the increasing farmers' investment in order to motivate fresh sugarcane cutter labors. Moreover, sugarcane plantation owner must adjust the planting area and hire sugarcane harvester. Some sugarcane farmers headed to grow new sugarcane cultivation, to follow the reduction of sugarcane burning measures.

During the policy measures, the impact of deduction of money measures in burnt sugarcane was as follows, low interest funds to support sugarcane

farmers to buy agricultural machinery for cutting fresh sugarcane measures, and government sector service measures for cutting fresh sugarcanes, definitely, affected the increasing farmers' investment from borrowing debts. When they had had to pay higher wages, then they turned to use machinery for cutting instead of labors, decreased the planting area, households looked for other sources of income and intended to use domestic workers to cut sugarcane. From the impact mentioned, still the farmers had been smuggling and burning of sugarcane fields because of the government assistance policy was hard to reach for farmers and the policy was not suitable for the local conditions.

In addition, researcher found that, enforcing measures on both aspects could not definitely decrease the quantity of burning sugarcane in the area because of the high investment that farmers had to adjust themselves for cutting fresh sugarcane. Furthermore government officials who controlled burning sugarcane had interpersonal relationship with villagers in the community. When the sugarcane farmers had encountered the impact on labor shortage, expenses and debts they already adjusted their way of life through smuggling and burning of sugarcane fields. Farmers focused on seeking or hiring labors from other provinces so labors were motivated by higher wages. Farmers adjusted the planting area, adjusted soil surface and set it in balance, wider enough for sugarcane harvesters. Besides farmers turned to have other occupations such as an employee, a lottery seller or growing other plants.

Keyword : Effects of sugarcane burning reduction measures, Aduptation of sugarcane farmers

พหุน ปณ ฑิโต ชีเว

กิตติกรรมประกาศ

ในงานวิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงด้วยความกรุณาอย่างยิ่งจากอาจารย์ณัฐกานต์ อัครพงศ์พิศักดิ์ ที่ให้คำปรึกษาชี้แนะแนวทาง ตรวจทานข้อบกพร่อง พร้อมทั้งการได้รับคำชื่นชมให้มีกำลังใจ

ขอขอบคุณกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นประชาชนในเขตบ้านท่าสวรรค์ บ้านโนนศิลาที่สละเวลาในการให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการศึกษาวิจัย

ขอขอบคุณเพื่อนร่วมชั้นเรียนที่คอยให้คำปรึกษา แนะนำ และช่วยเหลือตลอดการศึกษา

สุดท้ายนี้ขออุทิศความดีที่มีในการศึกษาวิจัยนี้แด่บิดา มารดา ผู้ซึ่งสนับสนุนในทุกด้านตลอดจนบุคคลต่างๆ ที่ให้ความช่วยเหลืออีกมาก ที่ผู้วิจัยไม่สามารถกล่าวนามได้หมดในที่นี้ ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาและความปรารถนาดีของทุกท่านเป็นอย่างยิ่ง ที่ทำให้งานวิจัยเรื่องนี้ประสบความสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี จึงกราบขอบพระคุณและขอบคุณไว้ในโอกาสนี้

ศิริพร เนธิบุตร

พหูน ปณฺฑิโต ชีเว

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย ..... ง

บทคัดย่อภาษาอังกฤษ ..... ฉ

กิตติกรรมประกาศ ..... ฌ

สารบัญ ..... ญ

สารบัญตาราง ..... ฐ

สารบัญภาพประกอบ ..... ฒ

บทที่ 1 บทนำ 1

ภูมิหลัง 1

คำถามวิจัย 3

วัตถุประสงค์ 3

ขอบเขตการวิจัย 3

นิยามคำศัพท์ 4

ผลที่คาดว่าจะได้รับ 4

บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 5

มโนทัศน์การดำรงชีพ 5

การเมืองในชีวิตประจำวัน (Everyday Politics) 9

แนวคิดรัฐในสังคม (State in Society) 10

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 10

กรอบแนวคิดในการศึกษา 12

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย 13

ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูล 13

เครื่องมือที่ใช้ในเก็บรวบรวมข้อมูล 14
การสร้างเครื่องมือ 15
การเก็บรวบรวมข้อมูล 16
การวิเคราะห์ข้อมูล 17
บทที่ 4 บริบทแวดล้อมกรณีศึกษา และผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยด้านกฎหมายและด้านนโยบายในภาพรวม 18
บริบทแวดล้อมกรณีศึกษา 18
ผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยด้านกฎหมายในภาพรวม 27
ผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยด้านนโยบายในภาพรวม 28
บทที่ 5 ผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยและการปรับตัวในเชิงของวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย 30
ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม 30
ผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยด้านกฎหมายและด้านนโยบาย ต่อชาวไร่อ้อยบ้านท่าสวรรค์ 33
การปรับตัวของชาวไร่อ้อยหมู่บ้านท่าสวรรค์อันเป็นผลจากมาตรการลดการเผาอ้อย 48
บทที่ 6 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ 61
สรุปผล 61
อภิปรายผล 62
ข้อเสนอแนะ 63
บรรณานุกรม 65
ภาคผนวก 69
ภาคผนวก ก แบบสอบถาม 70
ภาคผนวก ข ค่าดัชนีความสอดคล้องของแบบสอบถาม 84
ภาคผนวก ค ค่าอำนาจจำแนกและค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม 88
ภาคผนวก ง ภาพประกอบการวิจัย 93

ประวัติผู้เขียน 96

สารบัญตาราง

หน้า

ตาราง 1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง 14

ตาราง 2 จำนวนและร้อยละของข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม 30

ตาราง 3 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยและการปรับตัวในเชิงของวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย โดยรวมและรายด้าน 33

ตาราง 4 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยและการปรับตัวในเชิงของวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย มาตรการทางด้านกฎหมาย โดยรายข้อ 35

ตาราง 5 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยและการปรับตัวในเชิงของวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย มาตรการด้านนโยบาย โดยรายข้อ 37

ตาราง 6 ผลการเปรียบเทียบผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยและการปรับตัวในเชิงของวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย ที่มีจำนวนพื้นที่การปลูกอ้อยต่างกัน 40

ตาราง 7 แสดงค่าสถิติเปรียบเทียบรายคู่ความคิดเห็นเกี่ยวกับผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยและการปรับตัวในเชิงของวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย ด้านมาตรการด้านนโยบาย จำแนกตามจำนวนพื้นที่การปลูกอ้อย 41

ตาราง 8 แสดงค่าสถิติเปรียบเทียบรายคู่ความคิดเห็นเกี่ยวกับผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยและการปรับตัวในเชิงของวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย โดยรวม จำแนกตามจำนวนพื้นที่การปลูกอ้อย 41

ตาราง 9 ผลการเปรียบเทียบผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยและการปรับตัวในเชิงของวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย ที่มีรายได้ของครัวเรือนชาวไร่อ้อย (ต่อปี) ต่างกัน 42

ตาราง 10 แสดงค่าสถิติเปรียบเทียบรายคู่ความคิดเห็นเกี่ยวกับผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยและการปรับตัวในเชิงของวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย ด้านมาตรการทางด้านกฎหมาย จำแนกตามรายได้ของครัวเรือน ชาวไร่อ้อย (ต่อปี) 43

ตาราง 11 แสดงค่าสถิติเปรียบเทียบรายคู่ความคิดเห็นเกี่ยวกับผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยและการปรับตัวในเชิงของวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย โดยรวม จำแนกตามรายได้ของครัวเรือนชาวไร่อ้อย (ต่อปี) 44

ตาราง 12 ผลการเปรียบเทียบผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยและการปรับตัวในเชิงของวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย ที่มีหนี้สินของครัวเรือน ต่างกัน 45

ตาราง 13 ผลการเปรียบเทียบผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยและการปรับตัวในเชิงของวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย ที่มีระยะเวลาการทำไร่อ้อยต่างกัน..... 46

ตาราง 14 แสดงค่าสถิติเปรียบเทียบรายคู่ความคิดเห็นเกี่ยวกับผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยและการปรับตัวในเชิงของวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย ด้านมาตรการทางด้านกฎหมาย จำแนกตามระยะเวลาการทำไร่อ้อย..... 47

ตาราง 15 แสดงค่าสถิติเปรียบเทียบรายคู่ความคิดเห็นเกี่ยวกับผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยและการปรับตัวในเชิงของวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย ด้านมาตรการด้านนโยบาย จำแนกตามระยะเวลาการทำไร่อ้อย 47

ตาราง 16 แสดงค่าสถิติเปรียบเทียบรายคู่ความคิดเห็นเกี่ยวกับผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยและการปรับตัวในเชิงของวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย โดยรวม จำแนกตามระยะเวลาการทำไร่อ้อย 48

ตาราง 17 ค่าดัชนีความสอดคล้อง (ค่า IOC) ของแบบสอบถาม 85

ตาราง 18 ค่าอำนาจจำแนกรายข้อและค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม 89

พหุน ปณ ฑิโต ชีเว

สารบัญภาพประกอบ

หน้า

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวในการศึกษา 12
ภาพประกอบ 2 การเก็บเกี่ยวอ้อยสด 94
ภาพประกอบ 3 การเก็บเกี่ยวอ้อยไฟไหม้ 94
ภาพประกอบ 4 การเก็บเกี่ยวอ้อยไฟไหม้แบบเผาแล้วตัดมัด 95
ภาพประกอบ 5 รถคีบอ้อยขึ้นรถบรรทุก 95

พหุน ปณ ฑิโต ชีเว

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

อ้อยเป็นพืชที่มีความสำคัญและสามารถสร้างความมั่นคงให้กับเกษตรกรและเศรษฐกิจ โดยปัจจุบันประเทศที่ครองการส่งออกน้ำตาลรายใหญ่ของโลก ได้แก่ บราซิล ไทย และออสเตรเลีย เป็นการกระจายตัวในแต่ละภูมิภาคที่ต่างกัน ทำให้ผู้ส่งออกน้ำตาลในแต่ละประเทศสามารถแบ่งตลาดในภูมิภาคของตนได้ โดยตลาดส่งออกน้ำตาลหลักในภูมิภาคเอเชียคือไทย และกลุ่มอาเซียนก็มีแนวโน้มการบริโภคน้ำตาลสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง (โรจน์ลักษณ์ ปรีชา, 2560) ทำให้ต้องมีการผลิตอ้อยเพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ที่เพียงพอ ประกอบกับประเทศไทยหันมาใช้พลังงานทางเลือกมากขึ้นและลดการนำเข้าของน้ำมันดิบจากต่างประเทศที่ช่วยให้ขับเคลื่อนเศรษฐกิจอย่างเป็นรูปธรรม ดังนั้น จึงเกิดความต้องการผลผลิตทางการเกษตรประเภทอ้อยเข้าโรงงานมาก ส่งผลต่อการขยายตัวของพื้นที่การทำเกษตรกรรมไร่อ้อย ภาครัฐจึงเล็งเห็นผลกำไรภายใต้การส่งออกน้ำตาลทรายและเอทานอล ประกอบกับการขยายตัวของอุตสาหกรรมอย่างชัดเจนรัฐจึงผลักดันนโยบายภายใต้ภาวะการณ์ ที่เปิดโอกาสให้นายทุนขนาดใหญ่เข้ามากำหนดนโยบาย เข้าร่วมทำโครงการกับรัฐ (Public-Private Partnership : PPP)โดยสร้างนโยบายที่เกื้อกูลต่อโรงงานน้ำตาล เช่น นโยบายส่งเสริมการปลูกอ้อย กล่าวคือรัฐพยายามที่จะส่งเสริมให้มีการขยายพื้นที่สำหรับการปลูกอ้อย โดยการปล่อยเงินกู้ให้กับชาวไร่อ้อยและมีแผนยุทธศาสตร์อ้อยและน้ำตาลทราย (พ.ศ. 2558-2569) ซึ่งสามารถจูงใจเกษตรกรให้หันไปปลูกอ้อยโดยเห็นได้ชัดจากช่วงปีการปลูกอ้อยปี 2557-2562 มีการเพิ่มพื้นที่ปลูกอ้อยจาก 8,456,000 ไร่ เป็น 11,469,000 ไร่ หรือเพิ่มขึ้นมากถึง 3,013,000 ไร่ ซึ่งสูงเป็นประวัติการณ์ของไทย (ไชยณรงค์ เศรษฐเชื้อ, 2563) และภายในปี 2569 โรงงานน้ำตาลในภาคอีสานได้ขยายจำนวนเพิ่ม 20 โรงงาน เป็น 30 โรงงาน เพื่อการขยายพื้นที่การปลูกอ้อยอย่างรวดเร็ว

จากการเพิ่มจำนวนไร่อ้อยที่เสมือนเป็นการเพิ่มปริมาณมลพิษทางอากาศด้วยเช่นกัน นำไปสู่การออกข้อบังคับทางมาตรการรัฐเพื่อลดปัญหาการเผาอ้อยอย่างเช่นในปีที่ผ่านมา มีการออกมาตรการ ได้แก่ การกำหนดนโยบายลดปริมาณอ้อยไฟไหม้ ให้เหลือร้อยละ 20 ปริมาณอ้อยสดร้อยละ 80 ของปริมาณอ้อยเข้าหีบทั้งหมดของปี 2563/64 ทั้งนี้หากชาวไร่อ้อยเผาอ้อยอาจมีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 220 วรรคแรก ที่ระบุว่าผู้ใดกระทำให้เกิดเพลิงไหม้แก่วัตถุใดๆ แม้เป็นของตนเอง จนน่าจะเป็นอันตรายแก่บุคคลอื่นหรือทรัพย์ของผู้อื่น ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 7 ปี และปรับไม่เกิน 14,000 บาท หรือมีความผิดตามมาตรา 25 วรรคสี่ แห่งพระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 ทั้งระบุว่าการกระทำใดๆ อันเป็นเหตุให้เกิดกลิ่น แสง รังสี ความร้อน สิ่งมีพิษ ความสั่นสะเทือน ฝุ่น ละออง เขม่า เถ้า หรือกรณีอื่นใด จนเป็นเหตุให้เสื่อมหรืออาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ผู้อยู่อาศัยในบริเวณใกล้เคียงหรือผู้ที่ต้องประสบกับเหตุนั้นถือว่ารำคาญต้องได้รับโทษทางกฎหมาย การออกมาตรการของภาครัฐดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงการควบคุม

ให้เกษตรกรดำเนินการตามแบบแผนที่กำหนดมาและต้องปฏิบัติตามอย่างสิ้นเชิง ส่งผลให้เกิดข้อสันนิษฐานเชิงผลกระทบในการดำรงชีพของเกษตรกร เนื่องจากในการเก็บเกี่ยวอ้อยในปัจจุบัน เกษตรกรชาวไร่อ้อยนิยมการตัดอ้อยไฟไหม้ กล่าวคือใช้วิธีการเผาอ้อยก่อนทำให้ไม่ต้องอาศัยแรงงานมากในการตัดอ้อย เนื่องจากปัญหาเรื่องการขาดแคลนแรงงานในช่วงเวลาปิดหีบหรือต้องจ้างแรงงานด้วยค่าแรงสูงและเพื่อความสะดวกรวดเร็วในการเก็บเกี่ยว อนึ่ง แรงงานในพื้นที่เองก็นิยมเลือกตัดอ้อยเลือกตัดอ้อยไฟไหม้มากกว่าตัดอ้อยสด จึงเท่ากับเป็นการซ้ำเติมปัญหาการขาดแคลนแรงงาน ทั้งนี้ เกษตรกรต้องปรับเปลี่ยนมาใช้เทคโนโลยีเก็บเกี่ยวแทนแรงงานหาเงินทุนปรับพื้นที่ เนื่องด้วยเกษตรกรส่วนใหญ่มีพื้นที่เพียงแปลงเล็กๆ หลายๆ แปลง ซึ่งรถตัดขนาดใหญ่ไม่สามารถเข้าถึงพื้นที่ตลอดจนการใช้รถตัดขนาดใหญ่ทำให้ดินแน่นตออ้อยตาย ในขณะเดียวกันชาวไร่อ้อยก็ไม่มีเงินทุนที่จะไปซื้อรถตัดอ้อยที่มีราคาสูง จะเห็นได้ว่าการออกมาตรการนั้นขัดแย้งกับสถานการณ์ที่จะเป็นไปได้ในพื้นที่ ทั้งนี้หากพิจารณาภาระที่เกษตรกรแบกรับการปลูกอ้อยจากปีการผลิต 2562/63 จะเห็นว่าเกษตรกรประสบกับปัญหาต้นทุนสูง กล่าวคือมีต้นทุนในการปลูกอ้อย 1,100 บาทต่อไร่ แต่โรงงานรับซื้อ 750 บาทต่อตัน ยังไม่นับรวมโรงงานน้ำตาลในฐานะเป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในประเด็นการก่อมลพิษกลับสามารถผลักภาระในการเป็นผู้จ่ายให้กับเกษตรกร อีกทั้งเกษตรกรยังถูกหักเงินจากที่ตัดอ้อยไฟไหม้ไปจ่ายให้แก่เกษตรกรผู้นำอ้อยสดมาขายให้กับโรงงาน และโรงงานน้ำตาลก็ยังไม่มีนโยบายที่จะเข้ามาจัดการปัญหาทางสิ่งแวดล้อมและช่วยเหลือเกษตรกรอย่างจริงจัง การออกมาตรการจึงกระทบต่อการดำรงชีพทำให้ ต้องจำใจปฏิบัติตามกระบวนการเงื่อนไขรัฐ และสังคมเกษตรกรไร่อ้อยต้องปรับตัวตามเงื่อนไขเพื่อความอยู่รอดกับมาตรการที่ควบคุมเข้มงวดมากขึ้น

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าการออกมาตรการของภาครัฐส่งผลอย่างสำคัญต่อการดำรงชีพของเกษตรกรชาวไร่อ้อย อีกทั้งมาตรการที่ออกมาไม่ได้สัมพันธ์กับสิ่งที่เกษตรกรคาดหวัง กล่าว เกษตรกรคาดหวังให้มีการแก้ไขปัญหาปัญหามลพิษทางอากาศ ซึ่งสาเหตุสำคัญมาจากการเผาอ้อย กลับพบว่าเมื่อมีการบังคับมาตรการลดปริมาณอ้อยไฟไหม้ผลกระทบในเชิงการดำรงชีพ อนึ่ง ในส่วนของมาตรการแก้ไขปัญหาในระยะยาวของภาครัฐที่มีนโยบายให้เกษตรอำเภอสำรวจแปลงโดยรวมกันหลายพันไร่ เพื่อการเข้าถึงของรถตัดอ้อยและเตรียมแปลงเป็นรูปเลขาคณิตปรากฏว่าในพื้นที่ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย ยังไม่มีการลงมาสำรวจอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อทำความเข้าใจสถานการณ์ในพื้นที่อย่างรอบด้าน ผู้ทำวิจัยจึงสนใจศึกษาผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยต่อชาวไร่อ้อยในหมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย รวมทั้งการปรับตัวในเชิงวิถีการดำรงชีพชาวไร่อ้อยเหล่านั้นเพื่อนำไปสู่ข้อเสนอแนะต่อการปรับปรุงมาตรการให้สอดคล้องกับบริบทเชิงพื้นที่ และรักษาสมดุลระหว่างการรักษาสภาพแวดล้อมและสุขภาพกับการลดผลกระทบที่มีต่อการดำรงชีพของมาตรการ

คำถามวิจัย

1. มาตรการลดการเผาอ้อยส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย ที่มีจำนวนพื้นที่การปลูกอ้อย รายได้ครัวเรือน หนี้สินครัวเรือน และระยะเวลาการทำไร่อ้อย แตกต่างกันอย่างไร

2. ชาวไร่อ้อยหมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย ปรับตัวต่อมาตรการลดการเผาอ้อย ในเชิงวิถีการดำรงชีพอย่างไร

วัตถุประสงค์

1. เพื่อวิเคราะห์ว่ามาตรการลดการเผาอ้อยที่ส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย อย่างไร โดยศึกษาตัวแปรทางด้านจำนวนพื้นที่การปลูกอ้อย รายได้ครัวเรือน หนี้สินครัวเรือน และระยะเวลาการทำไร่อ้อย

2. เพื่อศึกษาการปรับตัว ในเชิงวิถีการดำรงชีพชาวไร่อ้อยในหมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย ท่ามกลางการบังคับใช้มาตรการลดการเผาอ้อยของภาครัฐ

ขอบเขตการวิจัย

ผู้ทำการวิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยดังนี้

1. ขอบเขตเนื้อหา ผู้ทำการวิจัยได้กำหนดขอบเขตในการศึกษาวิถีการดำรงชีพ และการปรับตัวในการดำรงชีพ เพื่อตอบคำถามวิจัยข้อที่ 1 และ 2 โดยศึกษาด้านต่างๆ คือ 1) ด้านของวิถีการดำรงชีพกิจกรรม ความสามารถ และทรัพย์สิน ซึ่งมนุษย์ปรับใช้เพื่อให้มีชีวิตการรับมือผลกระทบที่ได้รับ 2) ด้านการปรับตัวการดำรงชีพให้เข้ากับสภาวะการเปลี่ยนแปลงของกฎ ระเบียบ ที่เข้ามาควบคุมการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย ให้สามารถทำการเกษตรไร่อ้อยได้ต่อไปโดยไม่ผิดหรือขัดแย้งกับมาตรการที่ออกมาบังคับ

2. ขอบเขตด้านประชากรกลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูล

การวิจัยเชิงปริมาณ

1. ประชากรสำหรับคำถามวิจัยข้อที่ 1 คือ ครัวเรือนชาวไร่อ้อยในหมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย จำนวน 95 ครัวเรือน

2. กลุ่มตัวอย่างวิจัยเชิงปริมาณ คือ ตัวแทนครัวเรือนชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย จำนวน 76 คน

การวิจัยเชิงคุณภาพ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญสำหรับคำถามวิจัยข้อที่ 1 และ 2 คือ ชาวไร่อ้อย และเจ้าที่ท้องที่และท้องถิ่น ซึ่งเป็นการจำแนกกลุ่มตัวอย่างตามวิธีของการกำหนดขนาดตัวอย่างตามแนวทาง Krejcie Morgan ทั้งนี้ ผู้วิจัยเก็บข้อมูลโดยวิธีการสุ่มตามความสะดวก (Convenience Sampling) การใช้วิธีโดยการสุ่มประชากรเช่นนี้อาจส่งผลต่อความเห็นตัวแทน (Representativeness) อย่างไร

ก็ตาม ผู้วิจัยมองว่า การสุ่มตามความสะดวกเหมาะสมกับงานวิจัยชิ้นนี้ในส่วนของความเป็นไปได้ในการเก็บข้อมูลจากครัวเรือนเกษตรกรในชนบทที่มีการเคลื่อนย้ายสูง ทำให้ชาวบ้านที่ทำกินในหมู่บ้านไม่ตรงกับที่ปรากฏในสำมะโนครัวประชากร และอาจส่งผลต่อการใช้วิธีการสุ่มหาความน่าจะเป็นได้

ขอบเขตด้านระยะเวลา

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้ระยะเวลาในการศึกษาระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ 2564–กรกฎาคม 2564

นิยามคำศัพท์

มาตรการลดเผาอ้อย หมายถึง มาตรการลดปริมาณอ้อยไฟไหม้ แบ่งเป็น 2 ด้าน คือ 1) มาตรการทางด้านกฎหมาย ได้แก่ มาตรการการควบคุมทางกฎหมายอาญา มาตรการควบคุมตามระเบียบทำให้อ้อยไฟไหม้หมดไปภายใน 3 ปี และ 2) มาตรการทางด้านนโยบาย ได้แก่ มาตรการสนับสนุนจากภาครัฐในการสนับสนุนเครื่องจักรกลการเกษตร มาตรการขอความร่วมมือด้านการบริหารจัดการเพื่อเป็นต้นแบบการเก็บเกี่ยวและการขนส่งอ้อยให้โรงงาน

ชาวไร่อ้อย หมายถึง บุคคลซึ่งทำการเกษตรจำพวกอ้อยโดยโรงงานน้ำตาลทำสัญญาให้รวบรวมจัดหาอ้อยส่งให้กับโรงงานน้ำตาล แล้วได้ผลตอบแทนคือจำนวนเงินแลกกับการนำอ้อยของตนไปขาย

การดำรงชีพ หมายถึง กิจกรรม ความสามารถ และทรัพย์สิน ทั้งที่เป็นวัตถุและส่วนประกอบของสังคม ซึ่งมนุษย์ปรับใช้เพื่อให้มีชีวิตอยู่ รวมทั้งในการรับมือกับภาวะความเปราะบางและความเสี่ยงให้ได้ ตลอดจนฟื้นฟูจากสถานการณ์ความตึงเครียด ความตื่นตระหนก พร้อมทั้งเพิ่มพูนความสามารถและทรัพยากรทั้งในปัจจุบันและอนาคตโดยไม่ทำลาย

การปรับตัวในเชิงการดำรงชีพ หมายถึง การปรับตัวให้เข้ากับสภาวะการเปลี่ยนแปลงของกฎ ระเบียบ ที่เข้ามาควบคุมการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย ให้สามารถทำการเกษตรไร่อ้อยได้ต่อไปโดยไม่ผิดหรือขัดแย้งกับมาตรการที่ออกมาบังคับ ตลอดจนการรับมือกับความเปาะบางและความเสี่ยงที่อาจจะเกิดได้ในทุกโอกาส

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบถึงผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยต่อวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย รวมทั้งการปรับตัวทางด้านการดำรงชีพของชาวไร่อ้อยกลุ่มต่างๆ

2. เป็นแนวทางในการพัฒนามาตรการเพื่อแก้ไขปัญหามลพิษที่เกิดจากการเผาอ้อยโดยให้มีความเหมาะสมต่อบริบทในเชิงพื้นที่ และส่งผลต่อวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อยน้อยที่สุด

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่องผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยและการปรับตัวในเชิงของวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย โดยผู้วิจัยได้กำหนดแนวทางในการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องไว้ดังนี้

1. มโนทัศน์การดำรงชีพ
   1.1 การดำรงชีพอย่างยั่งยืน (Livelihood Sustainable)
   1.2 การปรับตัวตามยุทธศาสตร์การดำรงชีพ (Livelihood Strategies)
   1.3 การเข้าถึงและการกีดกันทางสังคม
2. การเมืองในชีวิตประจำวัน (Everyday Politics)
3. แนวคิดรัฐในสังคม (State in Society)
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
5. กรอบแนวคิด

มโนทัศน์การดำรงชีพ

1. การดำรงชีพอย่างยั่งยืน (Livelihood Sustainable)

ตามแนวคิดการดำรงชีพยั่งยืน การดำรงชีพ หมายถึง กิจกรรม (Activities) ความสามารถ (Capabilities) และทรัพย์สิน (Assets) ซึ่งมนุษย์มีการปรับตัวโดยต้องอาศัยความสามารถ ทรัพย์สิน นำไปแปรเปลี่ยนให้ได้มาซึ่งสิ่งที่จำเป็นหรืออยากได้เพื่อการอยู่รอด มนุษย์มีศักยภาพที่มีอิสระในการตัดสินใจ ตลอดจนการแสดงออกถึงศักยภาพในการต่อสู้หรือรับมือกับความตึงเครียดและผลกระทบที่เกิดขึ้น ซึ่งการรับมือกับปัญหาได้ดีจะสามารถลดความตึงเครียดและผลกระทบที่เกิดขึ้นได้ โดยดำรงประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจ หรือความมั่นคงของระบบนิเวศทรัพยากรธรรมชาติ และความเสมอภาคในสังคม ความสามารถของมนุษย์ที่จะมีชีวิตอยู่ในการปรับปรุงคุณภาพชีวิตที่ปราศจากการสร้างความเดือดร้อนให้ผู้อื่นทั้งในปัจจุบันและอนาคต โดยระดับความยั่งยืนของวิถีการดำรงชีพใช้เกณฑ์พิจารณา คือ ความยืดหยุ่นเมื่อเกิดผลกระทบหรือสามารถประนีประนอมร่วมกันได้ ก่อให้เกิดความยั่งยืนของการใช้สภาพแวดล้อม ความยั่งยืนทางเศรษฐกิจของครัวเรือน สังคม และสถาบันอื่น อีกทั้งการดำรงชีพอย่างยั่งยืนสำหรับรุ่นถัดไปซึ่งจะสนับสนุนโอกาสในการปรับปรุงระบบการดำรงชีพอย่างยั่งยืน (อารีย์ จันแก้ว, 2553)

ทั้งนี้ การดำรงชีพเกี่ยวข้องกับยุทธศาสตร์การดำรงชีพซึ่งคนจนต้องเผชิญในชีวิตประจำวัน แต่ขณะเดียวกันคนจนก็สามารถเข้าถึงทรัพยากรของตนเองได้ โดยกระทำผ่านสถาบันและกระบวนการทางสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลง (ปิ่นแก้ว เหลือมอร่ามศรี, 2554) ได้นิยามว่า การเผชิญกับความเสี่ยง ภัยพิบัติ ความกดดันที่สูง เช่น การเปลี่ยนแปลงในราคาพืชผลตามฤดูกาล

ผลผลิต การจ้างงาน และการมีกฎหมายบังคับ ซึ่งปัจจัยเหล่านี้มีผลกระทบต่อครัวเรือนแตกต่างกันไป โดยกระบวนการของทรัพยากรและทุนนั้นมีภาวะความเปาะบางที่เกี่ยวข้องกับความไม่มั่นคงกับสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป แต่หากมองด้านโอกาสก็ขึ้นอยู่กับการปรับใช้ ในขณะเดียวกันหากไม่สามารถจัดการกับความเปราะบางและความเสี่ยงได้ก็ต้องเผชิญกับความยากลำบาก เพราะฉะนั้นความหลากหลายการดำรงชีพทางด้านต่างๆ อาจกระทบต่อการดำรงชีพของชาวไร่อ้อยด้วยเช่นกัน ชาวไร่อ้อยต้องมีการวางแผนไว้ล่วงหน้า และปรับใช้รับมือกับสถานการณ์ที่มิอาจคาดเดาได้จัดการกับความเสี่ยงบนความยืดหยุ่น ยักย้ายถ่ายเท เพื่อผ่อนคลายปัญหาความเปราะบางในการดำรงชีพตามยุทธศาสตร์เพื่อจัดการจัดทรัพยากรอย่างเป็นระบบให้เกิดความเสียหายน้อยที่สุด

การดำรงชีพเน้นความสัมพันธ์ระหว่างทุนและทรัพยากร โดยคนจนเลือกใช้เพื่อความอยู่รอดซึ่งในทรัพยากรการดำรงชีพเป็นหัวใจสำคัญในการดำรงชีพ ที่คนจนแปรเปลี่ยนทรัพยากรเป็นผลผลิตในการดำรงชีพตามจุดประสงค์ทั้งที่เป็นรูปธรรม คือ ปศุสัตว์ อุปกรณ์ และที่ดิน ส่วนที่เป็นนามธรรม คือ อำนาจ การอ้างถึงสิทธิ และการเข้าถึงโอกาสในการใช้ทรัพยากร โดยกรอบการดำรงชีพอย่างยั่งยืนได้ขยายความหมายของทรัพยากรทางด้านเศรษฐกิจ ด้วยการดำเนินกิจกรรมที่อยู่ในรูปของข้อจำกัดจากปัจจัยด้านต่างๆ คนจนจึงอยู่ภาวะเปราะบางในการเลือกใช้ “ทุน” 5 ประเภทในการดำรงชีพ ดังนี้

ทุนทรัพยากรมนุษย์ (Human Capital) หมายถึง ทักษะ ความรู้ ความสามารถในด้านแรงงาน และสุขภาพที่ดีในการดำรงอยู่เพื่อบรรลุสิ่งที่หวัง ทรัพยากรมนุษย์มีความแตกต่างกันไปตามครัวเรือน เป็นลักษณะทุนที่ใช้ทรัพยากรประเภทอื่นได้ ฉะนั้นทุนทรัพยากรมนุษย์จึงเป็นทรัพยากรที่สนับสนุนปัจจัยอื่นๆ

ทุนทางสังคม หมายถึง เครือข่ายและความสัมพันธ์ในการร่วมมือกัน โดยอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ บรรทัดฐาน พันธะสัญญา เป็นต้น และต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานการแลกเปลี่ยนผลตอบแทนและความเชื่อใจ เพื่อช่วยให้สมาชิกแต่ละคนบรรลุเป้าหมาย ความสัมพันธ์ของสังคมมีตั้งแต่ระดับครัวเรือน ชุมชน และสังคม โดยมีความเกี่ยวข้องกันเป็นเครือข่ายโดยการไว้เนื้อเชื่อใจกัน ในลักษณะสร้างความร่วมมือและช่วยเหลือกัน ทุนทางสังคมยังมีความเกี่ยวเนื่องและความสำคัญกับทุนการเมืองอาทิการกีดกันทางการเมืองในระดับท้องถิ่น เช่นเดียวกับความเปราะบางของเกษตรกรชนบทที่ถูกผลักออกไปจากวงจรการเมืองและการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย เนื่องจากฐานอำนาจและฐานความรู้ที่ต่ำ

ทุนทางธรรมชาติ (Natural Capital) หมายถึง การดำรงชีพที่อาศัยการไหลเวียนของทรัพยากรธรรมชาติ อาทิ ที่ดิน น้ำ ป่า คุณภาพอากาศ เป็นต้น ธรรมชาติที่คนชนบทอาศัยมักเป็นทรัพยากรส่วนร่วม ทุนประเภทนี้ช่วยสนับสนุนทุนทรัพยากรมนุษย์ แต่ความเปราะบางก็เกิดได้มากในลักษณะที่เป็นภาวะภัยพิบัติ

ทุนทางกายภาพ (Physical Capital) หมายถึง โครงสร้างพื้นฐานในการดำรงชีพ เช่น การคมนาคม น้ำสะอาด พลังงาน การเข้าถึงข่าวสาร ทั้งนี้ในหลายกรณีคนต้องได้รับการสนับสนุนทุนทางกายภาพที่จำเป็นจากรัฐ

ทุนทางการเงิน (Finalcial Capital) หมายถึง ทรัพยากรที่ใช้เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ ประเภทเงินตราและทรัพยากรอื่นๆ ที่สามารถช่วยให้การดำรงชีพมีความยืดหยุ่น

ที่จะเปลี่ยนเงินไปเป็นทรัพยากรต่างๆ เพื่อความสะดวกสบายที่หลากหลาย

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและกระบวนการ (Transforming Structures and Process) หมายถึง สถาบัน องค์กร นโยบาย และกฎหมาย เป็นโครงสร้างกระบวนการในการหล่อหลอมในทุกระดับ และกำหนดการเข้าถึงระบบแลกเปลี่ยนของทุนประเภทต่างๆ เช่น นโยบายและกฎหมายที่มีผลต่อการดำรงชีพ การดำเนินโครงสร้างอาจปรับใช้ทุนต่างๆ เพื่อความยืดหยุ่นในการจัดทรัพยากรให้เท่าเทียมกัน และแก้ไขข้อปฏิปักษ์ โครงสร้างและกระบวนการที่เปลี่ยนแปลงเป็นหัวใจสำคัญของกรอบการดำรงชีพอย่างยั่งยืน (ปิ่นแก้ว เหลือมอร่ามศรี, 2554)

จากการพิจารณาทุนทั้ง 5 ประการที่กล่าวข้างต้น ทุนมีความจำเป็นในการดำรงชีพของผู้ที่ตกอยู่ต่อบริบทความเปราะบาง ทั้งนี้ตามธรรมชาติของมนุษย์สามารถจะเข้าถึงทุนต่างๆได้ แต่ไม่ใช่มนุษย์ทุกคน มีเพียงเฉพาะมนุษย์ที่มีสิทธิความเป็นพลเมืองเท่านั้น จึงจะเข้าถึงทุนเหล่านี้ได้ เพื่อพิจารณา Amartya Sen ได้กล่าวถึง “การทรงสิทธิ์” (Entitlements) มองว่าเป็นโอกาสในการเลือกที่เป็นอิสระไม่ต้องขึ้นกับใคร งานวิจัยชิ้นนี้จึงได้นำประเด็นเรื่อง “ทุนการเมือง” มาพิจารณาว่าในฐานะทุนที่จำเป็นต่อการสร้างยุทธศาสตร์การดำรงชีพอย่างยั่งยืน ทั้งนี้ ทุนการเมืองเป็นเรื่องของการกระจายความเท่าเทียม แบ่งปันขีดความสามารถที่ยอมรับได้เพื่อบรรลุถึงความอยู่ดีมีสุขของทั้งคนในรุ่นปัจจุบันและอนาคต หากมองในแง่การทรงสิทธิ์หมายถึงการมีอำนาจเหนือหรืออำนาจควบคุม (Command Over) สิ่งต่างๆที่ประชาชนเป็นเจ้าของ

ทุนการเมือง (Political Capital) จึงเป็นรูปแบบหนึ่งของทุนสัญลักษณ์ ที่ถูกแย่งชิงไปจากพลเมืองไปอยู่ในมือของนักการเมืองมืออาชีพและระบบราชการ โดยแหล่งสะสมของทุนการเมืองอยู่ในสิทธิและอำนาจที่มีอยู่ในองค์กรหรือสถาบัน ที่สามารถนำไปใช้สร้างสมดุลของอำนาจได้ ยิ่งอำนาจมีความเป็นสถาบันมากขึ้นก็จะยิ่งได้รับทุนการเมืองมากขึ้น ทุนการเมืองจึงเป็นทุนที่มีความจำเป็นในการดำรงชีพ และทุนการเมืองน่าจะเป็นผลผลิตของทุนทางสังคมที่เชื่อมโยงการมีส่วนร่วมของสมาชิกประชาสังคมเข้ากับระบบการเมืองโดยอิทธิพลของพลเมือง ในแง่ของการยอมปฏิบัติตามกฎหมาย การร่วมมือกับสถาบันของรัฐบาล การมีส่วนร่วมทางการเมือง และทัศนคติที่สนับสนุนการปกครองในระบอบประชาธิปไตย เช่น กฎหมายกำหนดให้มีการเลือกผู้แทนเพื่อเป็นตัวแทนการใช้อำนาจของชาวบ้าน ดังที่ชาวไร่อ้อยได้รับผลกระทบจากมาตรการห้ามเผาอ้อยเมื่อมีการกำหนดการเลือกตั้งก็จะเลือกบุคคลที่ประชาชนไว้ใจได้เพื่อสามารถเลือกเป็นตัวแทนที่จะเข้ามาเป็นปากเสียงแก้ไขปัญหาการดำรงชีพที่เกิดกับชาวไร่อ้อย ดังนั้น คนที่มีสิทธิทางการเมืองจึงเป็นตัวแทนของชาวบ้าน สามารถที่จะส่งผ่านเรื่องราว ข่าวสาร และข้อร้องเรียนไปถึงผู้กำหนดนโยบาย ดังนั้น ทุนการเมืองจึงมีบทบาทสำคัญต่อการสร้างยุทธศาสตร์การดำรงชีพของชาวไร่อ้อยเพื่อเกิดฐานอำนาจในการเรียกร้องสิทธิ์

กล่าวโดยสรุป การสะสมและแหล่งสะสมทุนการเมืองอาจอยู่ในหลายรูปแบบทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ทั้งที่เป็นวัตถุหรือเป็นสัญลักษณ์ หรืออาจเป็นการกระทำและความรู้สึกนึกคิด ฝังอยู่ในเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคม ส่งผ่านทางวัฒนธรรมการใช้ทุนการเมืองของชาวไร่อ้อย จำเป็นต้องเปลี่ยนสถานะจากตัวแทนของผู้ถูกกระทำทางการเมืองไปเป็นตัวแทนของผู้กระทำทางการเมือง เพื่อให้การดำรงชีพของชาวไร่อ้อยบรรลุผลลัพธ์ที่คาดหวัง นำไปสู่ความยั่งยืนในเกษตรไร่อ้อยไทยไม่ใช่เพียงความอยู่รอดเท่านั้น (มนต์ชัย ผ่องศิริ, 2557)

2. การปรับตัวตามยุทธศาสตร์การดำรงชีพ (Livelihood Strategies)

การดำรงชีพของครัวเรือนและปัจเจกบุคคลต้องอาศัยกลวิธีต่างๆหรือยุทธศาสตร์ เพื่อรับมือกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป รวมทั้งความเสี่ยงที่อาจจะเกิดขึ้น ทั้งนี้ ยุทธศาสตร์การดำรงชีพเป็นชุดกิจกรรมและทางเลือกที่หลากหลายเพื่อบรรลุการดำรงชีพ ยุทธศาสตร์จึงเป็นแนวทางที่ตอบสนองความต้องการที่แตกต่างกันไปตามบริบทของเวลา ลักษณะทางภูมิศาสตร์ และระดับทางเศรษฐกิจ นอกจากนี้ ยุทธศาสตร์การดำรงชีพมีความแตกต่างกันไปภายในครัวเรือนเดียวกันอีกด้วย ในขณะที่โครงสร้างและกระบวนการเชิงโครงสร้าง มีผลต่อการครอบครองทรัพยากรหรือทุน ซึ่งมีผลโดยตรงต่อความสามารถในการเลือกใช้ยุทธศาสตร์การดำรงชีพประเภทต่างๆ ยุทธศาสตร์การดำรงชีพจึงเป็นการวางแผนไว้ล่วงหน้า เพื่อรับมือกับสถานการณ์ในอนาคต ในประเด็นนี้ คนจนจึงมีฐานะเสมือน“ผู้จัดการแผนอันซับซ้อนที่ซึ่งทรัพยากรต่างก็เกี่ยวพันซึ่งกันและกัน” การพิจารณาการดำรงชีพในฐานะการจัดการทรัพยากร (Asset Management) จึงยกตัวอย่างทางเลือกที่คนจนใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น

การลงทุน (Investment) เพื่อสร้างความมั่นคงให้กับทรัพยากรหรือทุนที่มีอยู่ เพื่อเป็นตัวเลือกการสร้างหลักประกันในการดำรงชีพในระยะยาว ป้องกันความไม่แน่นอนที่อาจจะเกิดคนได้ตลอดเวลา และเป็นการไหลเวียนรายได้ที่เป็นลักษณะการเพิ่มทุนให้มีฐานแน่นขึ้น หรือเป็นการสร้างทางเลือกที่หลากหลาย เช่น การลงทุนเพิ่มเติมเพื่อการจ้างแรงงานตัดอ้อย เพื่อเป็นการสร้างหลักประกันว่าจะมีคนงานเพียงพอกับการตัดอ้อยสด

การทดแทนทุนประเภทหนึ่งด้วยทุนอีกประเภทหนึ่ง (Substitution) เช่น การทดแทนทางด้านทุนธรรมชาติที่ลดลงด้วยการเพิ่มทุนทางกายภาพ (เช่น การปรับปรุงดินที่เสื่อมโทรมด้วยการบำรุงดิน การใช้รถตัดอ้อยแทนแรงงานตัดอ้อย) การทดแทนแรงงานที่ลดลงโดยการส่งเงินกลับบ้าน (Remittance) ของสมาชิกในครัวเรือนที่อพยพไปทำงานต่างถิ่น ซึ่งครัวเรือนอาจนำเงินเหล่านั้น มาลงทุนในการทำเกษตรกรรม

การจำหน่ายทุนที่มี (Disposal) เพื่อทดแทนภาวการณ์บริโภคที่ไม่เพียงพอ หรือเพื่อการลงทุนเพิ่มเติม เช่น การขายปศุสัตว์ บ้าน ที่ดิน รถ หรือทรัพย์สินอื่นที่มี

การยอมสละ (Sacrifice) เป็นยุทธศาสตร์ที่พบในภาวะวิกฤตครัวเรือน เช่น การไม่สามารถที่จะเข้าร่วมเพื่อแลกเปลี่ยนแรงงานต่างตอบแทนได้ เนื่องจากไม่มีปัจจัยทางด้านเวลาหรือแรงงานมากพอ ยังมีผลให้ไม่สามารถใช้ทุนประเภทนี้ในอนาคตได้ เช่น การให้บุตรหลานออกจากโรงเรียนเพื่อมาช่วยงานในไร่นา โดยสาเหตุมาจากการไม่สามารถแบกรักค่าใช้จ่ายในการจ้างทุนแรงงานได้ หรือการสละวิธีการเก็บเกี่ยวอ้อยแบบตัดอ้อยสดซึ่งจะทำให้ได้ปริมาณรวมทั้งค่าความหวานสูงกว่า

ยุทธศาสตร์การดำรงชีพที่กล่าวมา เป็นเพียงตัวอย่างกับโอกาสที่สามารถพบเจอได้ตลอดเวลา และต้องปรับเปลี่ยนภายใต้ข้อจำกัดที่มีอยู่ตามสถานการณ์ในแต่ละพื้นที่และช่วงเวลาที่แตกต่างกันไป ทั้งนี้ ในบางครั้งสถานการณ์ที่พบเจออาจอยู่ในรูปแบบการแข่งขันเช่นเดียวกันกับการหนุนช่วยและการสนับสนุน ทั้งนี้ ต้องพิจารณาความแตกต่างของสถานะปัจจัยต่างๆของคนจนด้วย เนื่องจากมีเงื่อนไขของยุทธศาสตร์การดำรงชีพที่เปราะบางแตกต่างกัน อาทิชาวไร่อ้อยต้องกำหนดแผนล่วงหน้าและปรับเปลี่ยนในสภาวะข้อจำกัดที่เกิดขึ้นตามสถานการณ์ จากการที่รัฐออกมาตรการ

ทางกฎหมายเพื่อจัดการกับมลพิษ ชาวไร่อ้อยต้องยอมสละการทำการเกษตรบางส่วนเป็นการตัดอ้อยสดเพื่อความอยู่รอด เนื่องด้วยหากไม่กระทำการตามมาตรการก็จะมีการลงโทษทางกฎหมาย เป็นต้น (ปิ่นแก้ว เหลือมอร่ามศรี, 2554)

3. การเข้าถึงและการกีดกันทางสังคม

ในการที่จะเข้าใจความหมายที่รอบด้านของการดำรงชีพที่ต้องอธิบายนอกเหนือจากวัตถุของชีวิต ที่ผู้วิจัยได้ศึกษาและทำความเข้าใจประเด็น การเข้าถึงและการกีดกันทางสังคม เดอ ฮานน์ และ ซูมเมอร์ ก็ได้เสนอเรื่องการกีดกันของสังคม (Social Exclusion) โดยเชื่อมโยงกับมิติทางการเมืองในการดำรงชีพ ในกรณีของประเด็นอุตสาหกรรมอ้อยในประเทศไทย บ่งชี้ว่านโยบายประชารัฐที่เปิดโอกาสให้กลุ่มทุนขนาดใหญ่เข้ามามีบทบาทสำคัญในการกำหนดนโยบายร่วมกับรัฐในการพัฒนาประเทศในด้านต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งนโยบายด้านการเกษตร อาจส่งผลให้เกษตรกรตกอยู่ภายใต้ระบบเกษตรพันธสัญญามากขึ้น และต้องดำเนินการตามแนวทางของโรงงานน้ำตาลอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ลักษณะดังกล่าวคือเป็นการการกีดกันทางผลประโยชน์ของชาวไร่อ้อยในรูปแบบหนึ่ง การกีดกันทางสังคมคือกระบวนการที่นำเอาผลประโยชน์ผูกขาดไว้เฉพาะกับกลุ่มผลประโยชน์ของตนเท่านั้น ภายใต้กระบวนการดังกล่าวกลุ่มผลประโยชน์ได้ใช้ความสัมพันธ์ในด้านกรรมสิทธิ์ หรือในด้านเฉพาะทางสังคมหรือกายภาพในการอ้างความชอบธรรมของตนและผลักกลุ่มอื่นให้ไกลออกไปจากผลประโยชน์ของตน การกีดกันของคนในสังคมและความยากจน จึงเป็นผลมาจากการปิดล้อมของสังคม อันเป็นปฏิบัติการทางสังคมที่มีขึ้นเพื่อแบ่งแยกผู้ที่มีสิทธิ์ออกไปจากผู้ไม่มีสิทธิที่เกิดขึ้น เช่น การถูกกีดกันจากการห้ามเผาอ้อย เมื่อถูกกีดกันการเข้าถึงและการได้รับผลประโยชน์จากรัฐและตลาดของชาวไร่อ้อยก็น้อยลงไปด้วย ดังนั้น การดำรงชีพของชาวไร่อ้อยจึงไม่ใช่นัยยะที่เป็นกลางที่ปราศจากอำนาจ (ปิ่นแก้ว เหลือมอร่ามศรี, 2554)

การเมืองในชีวิตประจำวัน (Everyday Politics)

แนวคิดดังกล่าวอาจชี้ให้เห็นถึงพฤติกรรมของคนธรรมดา ซึ่งในงานวิจัยชิ้นนี้คือเกษตรกรได้รับผลกระทบจากการควบคุม และนำนโยบายของรัฐมาปฏิบัติ ทั้งในแง่ของการยอมตามและการปรับเปลี่ยน หลบหลีก หรือต่อต้าน และพฤติกรรมเหล่านี้อาจส่งผลสำคัญต่อผลสัมฤทธิ์ของการนำนโยบาย หรือส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบายที่สอดคล้องกับบริบทในเชิงพื้นที่อย่างแท้จริง ทั้งนี้ คำว่า “การเมือง” (Politics) ถือเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตมนุษย์ที่มีความสัมพันธ์บนฐานอำนาจของการปกครอง ในบทบาทของการเมืองเป็นเรื่องที่มีความสำคัญระหว่างบุคคลทุกกลุ่มที่มีส่วนเกี่ยวข้องในสังคม ทั้งนี้เพราะการเมืองเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับคนทุกคนไม่แบ่งแยกชนชั้นหรือเป็นการเลือกปฏิบัติเฉพาะกลุ่มบุคคล อีกทั้งการเมืองยังเป็นเรื่องเกี่ยวพันกับอำนาจและการแบ่งปันผลประโยชน์ต่างๆ ระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในสังคม (นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ, 2560; อ้างถึงใน ทิพวรรณ บรรลุสันต์, 2560)

การเมืองที่เกิดขึ้นในสังคมเป็นเรื่องของการควบคุม การจัดสรรปันส่วน ผลประโยชน์ การผลิตและการใช้ทรัพยากร ทั้งนี้ เมื่อมีการจัดการทรัพยากร คนในสังคมก็อาจมีการแสดงออกซึ่งความไม่เห็นด้วยหรือต่อต้าน ซึ่งบางครั้งก็เกิดขึ้นโดยไม่เป็นที่สังเกตหรือไม่เป็นที่สนใจ เช่น การบ่น การ

นินทาลับหลัง การล้อเลียน การหลีกเลี่ยง การขโมย การลอบทำลายหรือกล่าวโทษ (Scott, 1985; อ้างถึงใน ทิฆัมพร แสนเจ๊ก, 2561) ความสัมพันธ์ระหว่างหมู่บ้านกับอำนาจของรัฐมีความเลื่อนไหล และการไม่กฎว่ามีชุมนุมหรือประท้วงการบังคับใช้กฎหมายหรือนโยบายต่างๆ ก็ไม่ได้หมายความว่าผู้คนนิ่งเฉย ในทางตรงข้ามพวกเขามักแสดงออกในด้านออกในด้านอื่น (ทิฆัมพร แสนเจ๊ก, 2561) อนึ่ง การเมืองในชีวิตประจำวันไม่จำเป็นต้องอยู่ในลักษณะการต่อต้าน คัดค้าน แม้แต่การหลบเลี่ยง ยอมตามในบางเรื่องหรือปรับเปลี่ยนการดำเนินนโยบาย หรือการดำเนินให้เป็นไปตามกฎหมายเล็กๆ น้อยๆ ก็คือเป็น “การเมืองในชีวิตประจำวัน” ที่มีนัยสำคัญ ดังนั้น การปฏิบัติการทางการเมืองในชีวิตประจำวันนั้นยังอาจจะเป็นเรื่องของพฤติกรรมบุคคลซึ่งดูเหมือนว่าเป็นกิจกรรมธรรมดาทั่วไปในชีวิตประจำวัน (จักรกริช สังขมณี, 2555; อ้างถึงใน ทิพวรรณ บรรลุสันต์, 2561) แต่แนวคิดชินนี้พิจารณาว่าการปรับตัวของชาวไร่อ้อยมีการต่อรองทางการเมืองในรูปแบบไม่เป็นทางการอยู่ตลอดเวลา แนวคิดการเมืองในชีวิตประจำวันจึงมีประโยชน์ต่องานวิจัยเล่มนี้

แนวคิดรัฐในสังคม (State in Society)

งานวิจัยมีทิศทางที่จะให้เห็นถึงเงื่อนไขที่ส่งผลให้การบังคับใช้มาตรการลดการเผาอ้อยส่งผลไม่สอดคล้องกับความคาดหวังของผู้กำหนดมาตรการ ผู้วิจัยจึงได้นำแนวคิดรัฐในสังคม (State in Society) ทั้งนี้ กฎกติกาของรัฐเองจะมีอิทธิพลต่อสังคมมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ของฐานอำนาจในท้องถิ่น ในงานวิจัยชิ้นนี้อาจชี้ให้เห็นเหตุผลที่ทำให้การบังคับใช้มาตรการลดการเผาไม่ประสบความสำเร็จตามที่มีความคาดหวังกล่าวคือ ในพื้นที่ก็ยังมีการเผาเช่นเดิมซึ่งอาจเป็นผลจากการออกนโยบายไม่สอดคล้องกับสถานการณ์จริงในพื้นที่ และการที่เจ้าหน้าที่เลือกที่จะไม่บังคับใช้กฎหมายอย่างเข้มงวด เนื่องจากสัมพันธภาพเชิงอำนาจในชุมชน

ตามแนวคิดรัฐในสังคม (State in Society) มิกดัลได้ย้ำว่าผลของการนำนโยบายไปปฏิบัติที่ผิดไปไกลจากวัตถุประสงค์ของนโยบาย ไม่ได้เป็นผลจาก "การคอรัปชั่น หรือความอ่อนแอของรัฐ" แต่อาจเป็นผลมาจากการที่รัฐขาดความชอบธรรมในการตั้งกฎกติกาหรือความเป็นพันธมิตรระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐหรือหน่วยงานรัฐในระดับท้องถิ่นกลุ่มต่างๆ ภายนอกพื้นที่รัฐ ซึ่งการนำนโยบายไปปฏิบัติจริงในพื้นที่ใดๆ กับคนในสังคมมักเต็มไปด้วยการเจรจาต่อรองเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน แนวคิดรัฐในสังคมจึงมีประโยชน์กับงานวิจัยอย่างยิ่ง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ธัญชนก ขันศิลา และคณะ (2557) ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการเลือกปลูกอ้อยของเกษตรกรในอำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่ทำให้เกษตรกรหันมาปลูกอ้อย คือ ปัจจัยด้านปริมาณผลผลิตต่อไร่และราคา รองลงมาได้แก่อ้อยการที่เป็นพืชที่ปลูกและดูแลรักษาง่าย ราคาผลผลิตของพืชเดิมที่ปลูกต่ำ อยู่ใกล้แหล่งรับซื้อผลผลิตและเป็นอาชีพที่ทำมานานถึงแม้การปลูกอ้อยจะทำให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มมากขึ้นและเป็นแหล่งพลังงานทดแทนที่สำคัญ แต่ในขณะเดียวกันก็ทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมตามมา อาทิ มลพิษทางอากาศที่เกิดจากการเผาใบอ้อยก่อนการเก็บ

เกี่ยว ความเสื่อมโทรมของดินซึ่งมีสาเหตุมาจากการเผาใบอ้อยและการใช้สารเคมี ดังนั้นการสนับสนุนให้เกษตรกรปลูกอ้อยเพื่อสร้างรายได้และเป็นการทำการเกษตรแบบมิตรกับสิ่งแวดล้อมต้องทำควบคู่กับการดูแลสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ ภาครัฐต้องมีบทบาทการกำหนดนโยบาย มาตรการ รวมถึงวิธีการที่จะควบคุมและป้องกันปัญหาทางด้านสิ่งแวดล้อมด้วย

Cockburn และคนอื่น ๆ (2014) ในเรื่อง The Role of Sugarcane in Small-scale Farmers' Livelihoods in The Noodsberg Area, Kwazulu-Natal, South Africa ชี้ให้เห็นว่า การทำเกษตรประเภทไร่อ้อยมีบทบาทสำคัญในการดำรงชีวิตของมนุษย์ เนื่องจากมีส่วนช่วยให้คุณภาพชีวิตของเกษตรกรในแอฟริกาใต้ดีขึ้น ตลอดจนทำให้เกิดความมั่นคงทางด้านปัจจัยพื้นฐานในครัวเรือน อนึ่ง ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าอ้อยเป็นทรัพยากรในการดำรงชีวิตที่สำคัญซึ่งทำให้ให้การจ้างงาน สร้างรายได้ และเพิ่มรายได้

สุพัตรา กิ่งไทร (2560) ในเรื่องผลกระทบของการเผาอ้อยต่อพื้นที่เมือง : กรณีศึกษาอำเภอเมืองและอำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี พบว่า มาตรการลดการเผาอ้อยที่ผู้เชี่ยวชาญคิดว่าสามารถช่วยการลดเผาอ้อยได้นั้นเป็นมาตรการทางการเงินเพราะเป็นการสร้างแรงจูงใจ โดยปกติแล้วมาตรการสร้างแรงจูงใจเป็นมาตรการที่ได้รับสนใจมากกว่ามาตรการลงโทษ แต่ทั้งมาตรการทางการเงินและมาตรการทางกฎหมายหลายโครงการก่อตั้งขึ้นเพื่อช่วยเหลือเกษตรแต่กลับไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควรโดยเฉพาะการแก้ไขปัญหาผลกระทบจากการเผาอ้อยอาจจะเป็นเพราะเงื่อนไขในโครงการบางประการไม่ตอบสนองความต้องการของเกษตรกรชาวไร่อ้อยโดยตรง เนื่องจากมีข้อจำกัดจึงได้วิเคราะห์มาตรการเพื่อแก้ไขความเดือดร้อนของชาวไร่อ้อยที่ตัดอ้อยไฟไหม้ ดังนี้ 1) มาตรการให้เงินกู้ดอกเบี้ยต่ำจัดหารถตัดอ้อยและให้ความรู้การบริหารจัดการให้ดอกเบี้ยร้อยละ 2 ต่อปี และรัฐบาลชดเชยดอกเบี้ยแทนเกษตรกรในอัตราร้อยละ 3 ต่อปี เป็นมาตรการจากกลุ่มส่งเสริมพืชไร่อุตสาหกรรม กรมส่งเสริมการเกษตร พ.ศ. 2559 ได้กำหนดมาตรการนี้เพื่อเป็นแนวทางแก้ไขปัญหาการเผาอ้อยหรืออ้อยไฟไหม้ ซึ่งเกษตรและโรงงานน้ำตาลสามารถกู้ยืมเงินธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร เป็นมาตรการที่ผู้เชี่ยวชาญให้ความสำคัญมากที่สุดเพราะเป็นมาตรการที่จะสามารถช่วยให้เกษตรกรชาวไร่อ้อยหรือโรงงานน้ำตาลหันมาซื้อและใช้รถตัดอ้อยในการเก็บเกี่ยวผลผลิตมากขึ้น 2) มาตรการหักเงินค่าอ้อยไฟไหม้ 30 บาทต่อตัน และเฉลี่ยคืนให้อ้อยสดไม่เกิน 120 บาทต่อตัน เป็นมาตรการในแผนการปรับโครงสร้างอุตสาหกรรมอ้อยและน้ำตาลทรายทั้งระบบ พ.ศ. 2559-2564 โครงการแก้ปัญหาอ้อยไฟไหม้ให้หมดภายใน 5 ปี ของสำนักงานคณะกรรมการอ้อยและน้ำตาลทรายและการสร้างการมีส่วนร่วมกับผู้มีส่วนได้เสีย โดยให้หน่วยงานสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ในพื้นที่เป็นหน่วยรับการบูรณาการและประสานงานระหว่างร่วมกับหน่วยงานต่างๆ ทุกภาคส่วน ทั้งประชาชน ส่วนราชการ หน่วยทหาร และโรงงานน้ำตาล เข้ามามีส่วนร่วมสนับสนุนและแก้ไขปัญหา รวมทั้งให้ผู้นำท้องถิ่นนำแนวทางการและแก้ไขปัญหาตรงกัน

กรอบแนวคิดในการศึกษา

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทบทวน แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อตอบคำถามวิจัยที่ว่ามาตรการลดการเผาอ้อยส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย โดยศึกษาตัวแปรจากที่มีจำนวนพื้นที่การปลูกอ้อย รายได้ครัวเรือน การเข้าถึงสินเชื่อ วิธีการตัดอ้อย สถานะชาวไร่อ้อย หนี้สินครัวเรือน การเป็นเจ้าของรถตัดอ้อย จำนวนแรงงานตัดอ้อย ที่มาของแรงงาน การลงทุนทำอ้อยสด และอ้อยไฟไหม้ การทำไร่อ้อยและอาชีพเสริม และระยะเวลาการทำไร่อ้อยที่แตกต่างกัน และชาวไร่อ้อยในพื้นที่มีการปรับตัวต่อมาตรการลดการเผาอ้อย ในเชิงวิถีการดำรงชีพอย่างไร โดยผู้วิจัยออกแบบกรอบแนวในการศึกษา ดังนี้

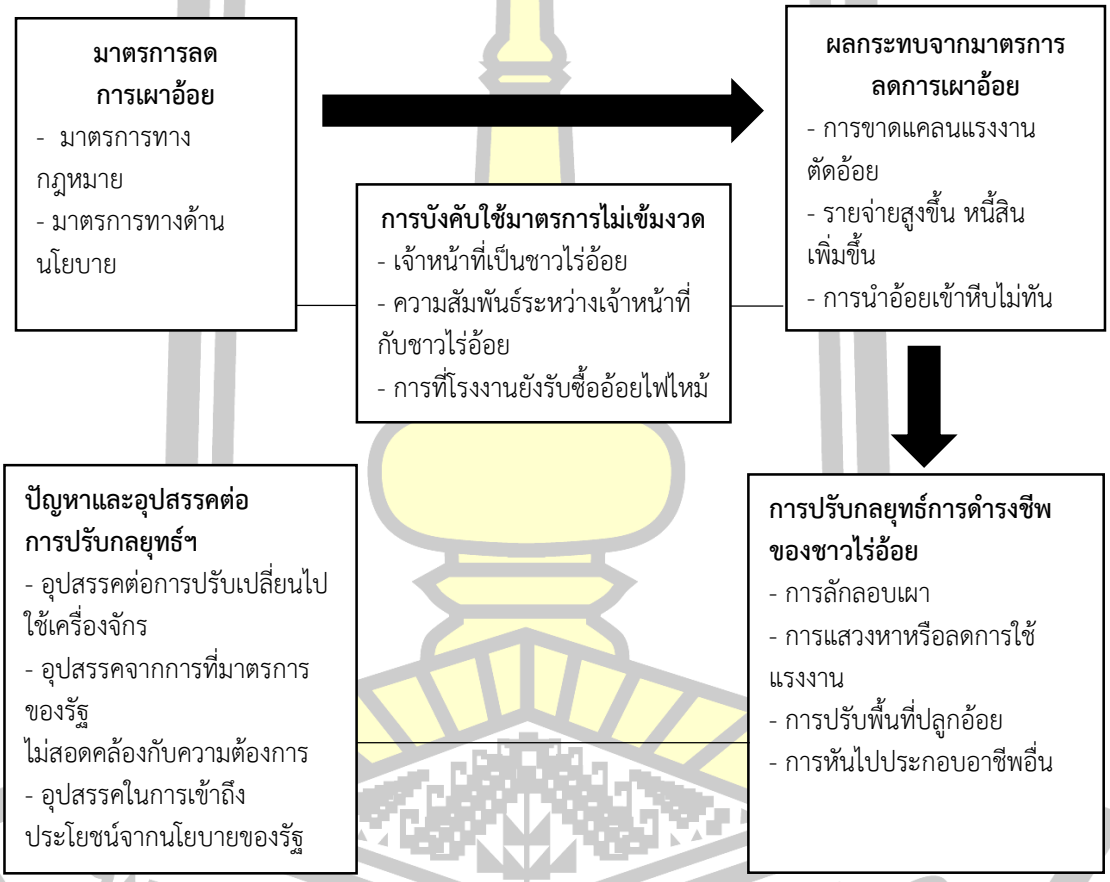

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวในการศึกษา

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

รายงานการวิจัยเรื่อง ผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยและการปรับตัวในเชิงของวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย ผู้วิจัยใช้การวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Methood) โดยเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม (Questionnaire) และการสัมภาษณ์ ทั้งนี้ ในส่วนของการวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยมุ่งตอบคำถามวิจัย ข้อที่ 1 คือมาตรการลดการเผาอ้อยส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย ที่มีจำนวนพื้นที่การปลูกอ้อย รายได้ครัวเรือน หนี้สินครัวเรือน และระยะเวลาการทำไร่อ้อย แตกต่างกันอย่างไร และในส่วนของวิธีวิจัยเชิงคุณภาพผู้วิจัยใช้ในการตอบคำถามวิจัย และข้อที่ 2 เป็นหลัก กล่าวคือชาวไร่อ้อยหมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย ปรับตัวต่อมาตรการลดการเผาอ้อย ในเชิงวิถีการดำรงชีพอย่างไร โดยมีรายละเอียดการดำเนินการดังนี้

1. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูล
2. เครื่องมือที่ใช้ในเก็บรวบรวมข้อมูล
3. การสร้างเครื่องมือ
4. การเก็บรวบรวมข้อมูล
5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูล

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีวิทยาการวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Method) ประกอบด้วยการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยประชากรและกลุ่มตัวอย่างจะประกอบไปด้วย

1. การวิจัยเชิงปริมาณ

1.1 ประชากรสำหรับคำถามวิจัยข้อที่ 1 คือ ครัวเรือนชาวไร่อ้อยในหมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย จำนวน 95 ครัวเรือน

1.2 กลุ่มตัวอย่างวิจัยเชิงปริมาณ คือ ตัวแทนครัวเรือนชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย จำนวน 76 คน

2. การวิจัยเชิงคุณภาพ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญสำหรับคำถามวิจัยข้อที่ 2 คือ ชาวไร่อ้อยและเจ้าหน้าที่ของท้องที่และท้องถิ่น ซึ่งเป็นการจำแนกกลุ่มตัวอย่างตามวิธีของการกำหนดขนาดตัวอย่างตามแนวทาง Krejcie Morgan ทั้งนี้ ผู้วิจัยเก็บข้อมูลโดยวิธีการสุ่มตามความสะดวก (Convenience Sampling) การใช้วิธีโดยการสุ่มประชากรเช่นนี้อาจส่งผลต่อความเห็นตัวแทน (Representativeness) อย่างไร

ก็ตาม ผู้วิจัยมองว่า การสุ่มตามความสะดวกเหมาะสมกับงานวิจัยชิ้นนี้ในส่วนของความเป็นไปได้ในการเก็บข้อมูลจากครัวเรือนเกษตรกรในชนบทที่มีการเคลื่อนย้ายสูง ทำให้ชาวบ้านที่ทำกินในหมู่บ้านไม่ตรงกับที่ปรากฏในสำมะโนครัวประชากร และอาจส่งผลต่อการใช้วิธีการสุ่มหาความน่าจะเป็นได้

ตาราง 1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร/กลุ่มตัวอย่าง	ประชากร (ครัวเรือน)	กลุ่มตัวอย่าง (ครัวเรือน)
ประชากรบ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย	95	76
รวม	95	76

เครื่องมือที่ใช้ในเก็บรวบรวมข้อมูล

รายงานการวิจัย ผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยและการปรับตัวในเชิงของวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Method) ซึ่งใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีรายละเอียดของเครื่องมือทั้งสองประเภท ดังนี้

1. การวิจัยเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถามผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยและการปรับตัวในเชิงของวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยแบ่งเป็น 3 ตอน ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลข้อมูลทั่วไปของครัวเรือน ที่มีจำนวนพื้นที่การปลูกอ้อย รายได้ครัวเรือน หนี้สินครัวเรือน และระยะเวลาการทำไร่อ้อย และลักษณะเป็นแบบให้ตรวจสอบรายการ (Checklist) จำนวน 12 ข้อ เป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist)

ตอนที่ 2 แบบสอบถามข้อมูลผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยและการปรับตัวในเชิงของวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย โดยลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบคำถามปลายปิด (Close - end - Questions) แบบมาตราส่วนประเมินค่าคำตอบ (Rating Scale) 5 ระดับ จำนวน 28 ข้อ โดยมีเกณฑ์ให้คะแนนดังนี้

5 หมายถึง ผลกระทบ มากที่สุด
4 หมายถึง ผลกระทบ มาก
3 หมายถึง ผลกระทบ ปานกลาง
2 หมายถึง ผลกระทบ น้อย
1 หมายถึง ผลกระทบ น้อยที่สุด

ตอนที่ 3 แบบสอบถามปลายเปิดเรื่องความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย

ตอนที่ 4 แบบสอบถามปลายเปิดเรื่องความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับการปรับตัวในเชิงของวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย

2. การวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) เพื่อศึกษาผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยและการปรับตัวในเชิงของวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย โดยแบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 สถานภาพทั่วไปโดยถามในประเด็นต่อไปนี้ คือ จำนวนพื้นที่การปลูกอ้อย รายได้ครัวเรือน หนี้สินครัวเรือน และระยะเวลาการทำไร่อ้อย

ตอนที่ 2 เป็นคำถามปลายเปิดมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยและการปรับตัวในเชิงของวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย จำนวน 34 ข้อ

การสร้างเครื่องมือ

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีขั้นตอนการดำเนินการสร้างเครื่องมือในการวิจัย ดังนี้

1. เครื่องมือเชิงปริมาณ เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างแบบแบบสอบถามฉบับนี้ ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นเองมีขั้นตอนในการสร้างมีดังนี้

1.1 ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในเรื่องมโนทัศน์การดำรงชีพ การดำรงชีพอย่างยั่งยืน (Livelihood Sustainable) การปรับตัวตามยุทธศาสตร์การดำรงชีพ (Livelihood Strategies) การเข้าถึงและการกีดกันทางสังคม การเมืองในชีวิตประจำวัน (Everyday Politics) และแนวคิดรัฐในสังคม (State in Society)

1.2 สร้างแบบสอบถามเกี่ยวกับการศึกษาผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยและการปรับตัวด้านการดำรงชีพเกษตรไร่อ้อย และตรวจสอบเนื้อหาของแบบสอบถามว่าครอบคลุมวัตถุประสงค์หรือไม่ จากนั้นนำไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบแล้วนำมาปรับปรุงตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา

1.3 นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษามาตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) อีกครั้ง จากนั้นปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา นำแบบสอบถามที่ได้ไปทดลองใช้ (Try Out) กับครัวเรือนชาวไร่อ้อยในพื้นที่หมู่บ้านโนนศิลา ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย จำนวน 30 คน เพื่อหาคุณภาพของเครื่องมือ โดยการหาค่าความเที่ยงหรือความเชื่อถือได้ของแบบสอบถาม (Reliability) แบบ Cronbach’s Alpha ได้ค่าความเที่ยงหรือความเชื่อถือได้ของแบบสอบถาม เท่ากับ .7 ขึ้นไป

2. เครื่องมือเชิงคุณภาพ เป็นการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างแบบสัมภาษณ์ มีขั้นตอนในการดำเนินการดังนี้ ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยเพื่อกำหนดขอบข่ายของข้อมูลที่ต้องการให้ครอบคลุม

การเก็บรวบรวมข้อมูล

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย คือ ในรูปของกรอบแนวคิด ทฤษฎี แล้วนำมาออกแบบข้อคำถามสัมภาษณ์ โดยอาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างกรอบแนวคิด ทฤษฎี กับข้อคำถามดังกล่าว

1. การวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลตามลำดับขั้นตอนดังนี้

1.1 การรวบรวมเอกสาร ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแนวคิด ทฤษฎี วิจัยที่เกี่ยวข้อง และสื่ออินเทอร์เน็ตต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษามาตรการห้ามเผาอ้อย เพื่อสร้างเครื่องมือแบบสอบถาม

1.2 ประสานงานกับผู้ใหญ่บ้านเพื่อขอคำแนะนำและความช่วยเหลือในการเก็บข้อมูลให้ได้สะดวกและรวดเร็วขึ้น ผู้ทำวิจัยแจ้งวัตถุประสงค์ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง

1.3 ผู้ทำวิจัยนัดวันและเวลาการเก็บรวบรวมแบบสอบถามและผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของการตอบแบบสอบถามทันที หากมีฉบับไหนไม่สมบูรณ์จะคัดออกและทำการเก็บเพิ่มให้ครบตามจำนวน

2. การวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลตามลำดับขั้นตอนดังนี้

2.1 ขอหนังสือแนะนำตัวผู้วิจัยและขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัยจากวิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ถึงผู้ใหญ่ในหมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย เพื่อขอความร่วมมือในการวิจัยโดยแนบกำหนดการนัดหมายที่จะไปสัมภาษณ์ พร้อมทั้งขอคำแนะนำจากผู้ใหญ่บ้านเกี่ยวกับบุคคลที่มีคุณสมบัติตามที่ได้กำหนดไว้เพื่อเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัย

2.2 ผู้วิจัยส่งแบบสัมภาษณ์ให้กับผู้ให้สัมภาษณ์ก่อนวันที่นัดสัมภาษณ์ด้วยตนเอง

2.3 ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล โดยทำการสัมภาษณ์เป็นเวลาครึ่งชั่วโมง – 1 ชั่วโมง ต่อ 1 คน ด้วยตัวเอง

การวิเคราะห์ข้อมูล

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัย ดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยดำเนินการโดย แบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 2 ตอน

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 คือ การหาค่าความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่างๆ ได้แก่ จำนวนพื้นที่การปลูกอ้อย รายได้ครัวเรือน หนี้สินครัวเรือน และระยะเวลาการทำไร่อ้อย โดยประมวลข้อมูลเป็นความถี่และร้อยละ กับผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยและหาค่าความสัมพันธ์โดยใช้วิธี F-test หรือ ANOVA โดยประมวลข้อมูลเป็นความถี่ ร้อยละวัดระดับของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เกณฑ์คะแนนเฉลี่ย เพื่อแปรผลด้วยมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ

$$\text{ช่วงของการแปลผล} = \frac{\text{คะแนนสูงสุด} - \text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนช่วง}} = \frac{5 - 1}{5} = 0.80$$

4.21 - 5.00 หมายถึง ผลกระทบจากมาตรการและการปรับตัวด้านการดำรงชีพภายใต้การบังคับใช้มาตรการ อยู่ในระดับมากที่สุด

3.41 - 4.20 หมายถึง ผลกระทบจากมาตรการและการปรับตัวด้านการดำรงชีพภายใต้การบังคับใช้มาตรการ อยู่ในระดับมาก

2.61 - 3.40 หมายถึง ผลกระทบจากมาตรการและการปรับตัวด้านการดำรงชีพภายใต้การบังคับใช้มาตรการ อยู่ในระดับปานกลาง

1.81 - 2.60 หมายถึง ผลกระทบจากมาตรการและการปรับตัวด้านการดำรงชีพภายใต้การบังคับใช้มาตรการ อยู่ในระดับน้อย

1.00 - 1.80 หมายถึง ผลกระทบจากมาตรการและการปรับตัวด้านการดำรงชีพภายใต้การบังคับใช้มาตรการ อยู่ในระดับน้อยที่สุด

2. การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

2.1 ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

2.2 จำแนกและจัดระบบข้อมูลเป็นการนำข้อมูลที่ได้นำมาจำแนกและจัดหมวดหมู่ออกให้เป็นระบบ

2.3 วิเคราะห์ข้อมูลโดยการตีความสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Analytic Induction) เป็นการนำข้อมูลที่ได้จากเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นมาวิเคราะห์เพื่อหาบทสรุปร่วมกันของเรื่องนั้น

2.4 นำเสนอข้อมูลเป็นข้อความแบบบรรยาย

บทที่ 4

บริบทแวดล้อมกรณีศึกษา และผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยด้านกฎหมายและด้านนโยบายในภาพรวม

ในการศึกษาวิจัยในหัวข้อผลกระทบจากมาตรการลดเผาอ้อยและการปรับตัวในเชิงของวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย ผู้วิจัยประมวลข้อมูลเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปสำหรับการปลูกอ้อย และบริบทที่นำมาสู่ผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยทางกฎหมายและนโยบาย และการปรับตัวจากผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อย เพื่อนำข้อมูลภูมิหลังสำหรับการตอบคำถามวิจัยโดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. บริบทแวดล้อมกรณีศึกษา
2. ผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยด้านกฎหมายในภาพรวม
3. ผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยด้านนโยบายในภาพรวม

บริบทแวดล้อมกรณีศึกษา

1. ข้อถกเถียง “พระราชบัญญัติอ้อยและน้ำตาล พ.ศ.2527”

เมื่อ พ.ศ.2559 บราซิลได้แจ้งต่อองค์การค้าโลก (WTO) ว่าจะยื่นฟ้องรัฐบาลไทย ให้ยุติการอุดหนุนการส่งออกน้ำตาล ในคำฟ้องของบราซิล ต้องการให้ไทยยกเลิกบทบาทการแทรกแซงของรัฐทั้งหมด โดยชี้ว่าไทยได้สร้างระบบและกฎหมายตามพระราชบัญญัติอ้อยและน้ำตาลทราย พ.ศ. 2527 โดยมีลักษณะรัฐบาลเข้ามาแทรกแซงในทุกกระบวนการ เช่น นโยบายอุดหนุนการส่งออก กำหนดระบบโควตาน้ำตาล กำหนดปริมาณและราคา กำหนดราคารับซื้ออ้อยด้วยการใช้โครงการช่วยเหลือชาวไร่ และอนุมัติให้จ่ายเงินเพิ่มให้กับชาวไร่อ้อย การใช้เงินกองทุนอ้อยและน้ำตาลกู้เงินมาจ่ายเงินเพิ่มให้ชาวไร่อ้อยและปล่อยกู้ในอัตราดอกเบี้ยต่ำจูงใจให้ชาวไร่หันมาปลูกอ้อยมากขึ้น และในส่วนการตั้งราคาขายน้ำตาลภายในประเทศก็สูงกว่าราคาตลาดโลก (ประชาชาติธุรกิจ, 2563) ทำให้เมื่อนำรายได้จากการจำหน่ายในประเทศมาเฉลี่ยกับราคาส่งออกก็ส่งผลให้ไทยสามารถส่งออกน้ำตาลในราคาที่ต่ำกว่าที่ควรจะเป็นเมื่อเทียบกับประเทศผู้ส่งออกน้ำตาลรายอื่น ก่อให้เกิดการค้าขายที่ไม่เป็นธรรมกับคู่แข่งอย่างบราซิลที่ต้องปิดโรงงานน้ำตาลไปเป็นจำนวนมาก ทั้งยังมีลักษณะที่อาจขัดกับข้อตกลงองค์การการค้าโลกที่มีการอุดหนุนปัจจัยการผลิตต่างๆ เกินกว่าข้อจำกัดที่ทำสัญญาไว้กับ WTO และรัฐบาลยังอุดหนุนการผลิตเอทานอล ก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมทางการค้ากับประเทศคู่แข่ง

ทั้งนี้ จากการที่ทางการบราซิลดำเนินการดังกล่าวประเทศไทยโดนรัฐบาลบราซิลฟ้องและมีข้อเรียกร้องที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการแก้ไข พ.ร.บ.อ้อยและน้ำตาลทราย พ.ศ.2527 โดยมีการเจรจาตกลงว่ารัฐบาลไทยจะยกร่าง พ.ร.บ.อ้อยและน้ำตาลทราย ขึ้นมาใหม่ภายในระยะ 2 ปี ตั้งแต่มีข้อพิพาท อนึ่ง ในระหว่างช่วงเวลาดังกล่าว ทางฝ่ายไทยได้ดำเนินการ ดังนี้

วันที่ 15 มกราคม 2561 รัฐบาลได้ออกคำสั่งหัวหน้า คสช. และประกาศ/ระเบียบคณะกรรมการอ้อยและน้ำตาลทราย (กอน.) อีก 5 ฉบับ ขึ้นมาใช้เป็นกติกาชั่วคราวของอุตสาหกรรมนี้สำหรับปี 2560/61 และ 2561/62

ในช่วงปลายปี 2562 คณะกรรมการอ้อยและน้ำตาลทราย (กอน.) และสำนักงานคณะกรรมการอ้อยและน้ำตาลทราย (สอน.) ได้ออกประกาศรวม 5 ฉบับ เพื่อกำหนดกติกาใหม่สำหรับปีการผลิต 2562/63

พ.ร.บ.อ้อย และน้ำตาลทรายฉบับใหม่ ในปี 2564 ยังเป็นข้อถกเถียงระหว่างกรรมาธิการ สภาผู้แทนราษฎร และเรียกชาวไร่ หน่วยงานเกี่ยวข้อง เริ่มถกข้อมูลนับหนึ่งใหม่ทั้งชุด ด้าน 3 สมาคมโรงงานน้ำตาล ค้านการเพิ่มนิยามผลพลอยได้ ขัด กม.โรงงาน-ปรับนิยามน้ำตาลใหม่ รวมผลิตภัณฑ์อื่น ยังผิดหลักธุรกิจ พร้อมขอให้คงข้อกำหนดราคา-ผลตอบแทนตามกฎหมายเดิม (ประชาชาติธุรกิจ, 2564)

ผลกระทบที่ตามมาของมาตรการชั่วคราวก็คือ ราคาน้ำตาลภายในประเทศในช่วงสองปีแรกลดลงมากกว่าที่วิเคราะห์ไว้ และส่งผลให้ราคาอ้อยต่ำลงอย่างมากตลอด 3 ปีที่ผ่านมา (มติชน, 2563) เนื่องจากร่าง พระราชบัญญัติฉบับของคณะรัฐมนตรีที่จะเข้าสภาฯ เสนอให้แก้ไข พ.ร.บ.อ้อยและน้ำตาลทรายฯ พ.ศ.2527 มีสาระสำคัญเพียงเล็กน้อย เช่น แก้ปัญหาองค์ประชุมและประธานในที่ประชุม ตัดอำนาจหน้าที่คณะกรรมการอ้อยและน้ำตาลทราย (กอน.) ในการกำหนดราคาขายน้ำตาลภายในประเทศ ตัดเงินอุดหนุนจากรัฐบาลออกจากที่มาของเงินกองทุน กำหนดให้กองทุนนำส่งเงินที่ได้รับเข้ากองทุนสงเคราะห์เกษตรกร (ซึ่งที่ผ่านมากองทุนไม่เคยมีรายได้ดังกล่าว) ห้ามนำเข้าน้ำตาลทรายมาเป็นการนำเข้าน้ำตาลต้องได้รับอนุญาตจาก กอน. กำหนดเพดานราคาอ้อยขั้นต้นไว้ไม่เกินร้อยละ 95 ของประมาณการรายได้ และในกรณีค่าอ้อยขั้นสุดท้ายต่ำกว่าขั้นต้น ให้นำส่วนต่างไปหักจากค่าอ้อยในปีถัดไปโดยการแก้ไขส่วนใหญ่เป็นการแก้ไขประเด็นปลีกย่อย ไม่ได้เจาะลึกถึงการปรับโครงสร้างของอุตสาหกรรมและระบบแบ่งปันผลประโยชน์ในปัจจุบัน ดังนั้น การนำมาตรการจากการแก้ไข พ.ร.บ. มาบังคับมีแนวโน้มที่ราคาจะตกต่ำลงไปเรื่อยๆ

ท่ามกลางความเคลื่อนไหวดังกล่าว ยังมีร่างที่เสนอโดยองค์กรชาวไร่อ้อย/ประชาชน สส.ฝ่ายค้าน รวมทั้งรัฐมนตรี และ สส. ฝ่ายรัฐบาลเองอีกหลายร่าง ที่มีเนื้อหาที่ต่างจากร่างของรัฐบาลถึง 7 ร่าง (MGR online, 2563) โดยในร่างขององค์กรชาวไร่อ้อยมีประเด็นสำคัญดังนี้

เพิ่มนิยามคำว่า “อ้อย” “น้ำตาลทราย” (ให้รวม “น้ำอ้อย”) และ “ผลพลอยได้” (ให้รวม “กากอ้อย/กากตะกอนกรอง”) ซึ่งอาจนำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงในการคำนวณส่วนแบ่งผลประโยชน์ให้รวมน้ำอ้อยและผลพลอยได้อื่นๆ

การกำหนดผู้ทรงคุณวุฒิให้มีความยืดหยุ่นขึ้นและเพิ่มจำนวนตัวแทนชาวไร่และโรงงาน ทำให้มีสัดส่วนผู้ทรงคุณวุฒิต่อผู้แทนชาวไร่และโรงงานเป็น 5:7:5 กำหนดให้ผู้อำนวยการกองทุนเป็นเลขานุการโดยตำแหน่ง ขยายขอบเขตกรอบการเรียกเก็บค่าธรรมเนียมของกองทุนอ้อยและน้ำตาลทราย และยังคงที่มาของรายได้ในส่วนที่อาจมาจากเงินอุดหนุนของรัฐบาลไว้เช่นเดิม

กำหนดให้ชาวไร่อ้อยแต่ละรายเป็นสมาชิกสถาบันชาวไร่อ้อยได้แห่งเดียว (รวมทั้งสหกรณ์ด้วย)

โดยภาพรวมแล้ว ทั้งร่างที่เสนอโดยองค์กรชาวไร่อ้อย ประชาชน ร่างที่เสนอโดยรัฐมนตรีและ ส.ส. ต่างก็สะท้อนความพยายามในการปรับระบบแบ่งปันผลประโยชน์ให้มาบรรเทาปัญหาราคาอ้อยที่ใน 3-4 ปีหลังมีแนวโน้มตกต่ำลงจากในอดีตที่ประเทศไทยเคยใช้ระบบเดิม ซึ่งแสดงให้เห็นว่าทั้งชาวไร่และตัวแทนประชาชนต่างตระหนักถึงปัญหาที่ระบบอ้อยและน้ำตาลของไทยกำลังเผชิญอยู่

การตัดการให้เงินอุดหนุนกองทุนอ้อยและน้ำตาลทราย จะทำให้คาดการณ์ว่ากองทุนฯ จะไม่สามารถจ่ายเงินชดเชยให้โรงงานในกรณีที่ราคาอ้อยขั้นสุดท้ายต่ำกว่าราคาขั้นต้น จึงกำหนดให้ไปหักออกจากราคาอ้อยขั้นต้นในปีต่อไป ซึ่งหมายความว่าราคาอ้อยในปีต่อไปจะต่ำลงไปจากราคาอ้อยที่ควรจะเป็นของปีนั้นๆ เพราะต้องถูกหักไป “ใช้หนี้” ราคาอ้อยในปีก่อน อนึ่ง ท่ามกลางการผลักดันร่างพระราชบัญญัติข้อพิพาทระหว่างไทยและบราซิลก็ยังดำเนินต่อไป ตราบใดที่รัฐบาลไทยยังไม่มีการแก้ไขตามข้อเสนอของบราซิลในการลดบทบาทการแทรกแซงของรัฐบาลพร้อมกับรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจไทย รัฐบาลบราซิลก็ยังไม่มีการถอนฟ้อง ดังนั้น รัฐบาลไทยต้องหาทางออกเพื่อยุติปัญหาข้อพิพาทกับต่างประเทศต่อไป (วิโรจน์ ณ ระนอง, 2563)

ดังนั้น สะท้อนให้เห็นว่าร่างของรัฐบาลมีแทบจะไม่มีส่วนช่วยแก้ปัญหาราคาอ้อยตกต่ำ สิ่งที่ร่างรัฐบาลเสนอแก้บางประเด็นอาจเกินความจำเป็น และบางประเด็นอาจซ้ำเติมปัญหาเสถียรภาพราคาอ้อยให้แย่ลง แต่ปัญหาร่วมของทุกร่างคือแต่ละร่างไม่ได้กำหนดรายละเอียดไว้ใน พ.ร.บ. โดยเฉพาะการเพิ่มสูตรการคำนวณที่ใช้เกณฑ์มาตรฐานและเชื่อมโยงกับข้อมูลที่หาได้ง่ายและเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปเข้าไปใน พ.ร.บ. ควรแยกบัญชี “กองทุนรักษาเสถียรภาพ” ออกมาเป็นบัญชีเฉพาะจะสามารถกู้เงินมาจ่ายชดเชยได้ในกรณีที่จำเป็น (วิโรจน์ ณ ระนอง, 2564)

2. วิวัฒนาการของพื้นที่ไร่อ้อยในประเทศไทย และการปรับเปลี่ยนมาทำไร่อ้อยในพื้นที่ศึกษา

เมื่อ พ.ศ. 2481 รัฐบาลไทยได้ก่อตั้งโรงงานน้ำตาลขึ้นเป็นที่แรกในพื้นที่ อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง และได้ก่อสร้างโรงงานน้ำตาลขึ้นอีกแห่งในจังหวัดอุตรดิตถ์ เมื่อ พ.ศ. 2484 การปลูกอ้อยและอุตสาหกรรมน้ำตาลทรายในประเทศไทยจึงเริ่มมีการขยายตัว ต่อมาในปี 2490 ไทยยังขาดน้ำตาลที่จะตอบสนองผู้บริโภคในประเทศอีกถึง 10 ล้านกิโลกรัม รัฐบาลจึงมีนโยบายส่งเสริมการเปิดโรงงานน้ำตาลพร้อมๆ กับปกป้องอุตสาหกรรมน้ำตาลด้วยการห้ามนำเข้าน้ำตาลจากต่างประเทศ (คำผกา, 2560) จนมาถึงปี 2503-2504 ไทยก็ประสบปัญหาน้ำตาลล้นตลาด แต่อุตสาหกรรมน้ำตาลก็เป็นอุตสาหกรรมที่รัฐประกาศว่าต้องอุ้มชู โดยตั้ง “กองทุนสงเคราะห์อุตสาหกรรมน้ำตาลทราย” เป็นกลไกที่ทำให้ราคาน้ำตาลทรายในประเทศสูงกว่าราคาจริงในตลาดโลก และใช้ส่วนต่างตรงนั้นไปอุดหนุนการส่งออกน้ำตาลทรายและการค้นคว้าวิจัย ไปจนถึงการอุดหนุนอุตสาหกรรมต่อเนื่องจากน้ำตาล เช่น อุตสาหกรรมเครื่องดื่มที่ต้องใช้น้ำตาลในปริมาณมหาศาล ผลก็คือ การขยายตัวของอุตสาหกรรมต่อเนื่อง ทำให้คนไทยกินน้ำตาลสูงขึ้นมาก อันเนื่องมาจากการบริโภคน้ำตาลทางอ้อม

ในฤดูกาล 2510/11 ประเทศไทยมีพื้นที่ปลูกอ้อยทั้งหมดประมาณ 3.3 แสนไร่ และมีการเปลี่ยนจากการผลิตน้ำตาลทรายขาวธรรมดาไปสู่การผลิตน้ำตาลทรายขาวบริสุทธิ์ (Refined Sugar) (ชาติชาย มุกสง, 2523) ต่อมาเมื่อมีการขยายการผลิตน้ำตาล ประกอบกับคนชนบทเริ่มมีกำลังซื้ออันเป็นผลจากการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ขยายไปสู่ชนบท พบว่าในปี 2520/21 มีพื้นที่

การปลูกอ้อย 2.5 ไร่ การขยายตลาดไปสู่ชนบทในเวลานั้นเป็นอีกวิธีการหนึ่งที่รัฐบาลเห็นว่าอยู่ในวิสัยที่จะเข้าไปดูแลได้ (ชาติชาย มุกสง, 2523) ซึ่งในฤดูกาลปี 2523/24 มีไร่อ้อย 2.6 ล้านไร่ ทั่วประเทศ

ต่อจากนั้นคนไทยมีการบริโภคน้ำตาลที่สูงขึ้น และพื้นที่การปลูกโดยรวมของประเทศจากการเพาะปลูกได้เพิ่มประมาณ 4.08 ล้านไร่ ในฤดูกาลผลิต 2525/26 ซึ่งสูงขึ้นเป็นเท่าตัว เนื่องจากเป็นปีการใช้ระบบการรับซื้ออ้อยแบ่งผลประโยชน์ 70:30 คือระบบแบ่งปันผลประโยชน์และการคิดราคาอ้อยรัฐบาลในฐานะคนกลางต้องเข้ามาไกล่เกลี่ยและให้ความช่วยเหลือ เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย จึงได้ก่อให้เกิดแนวคิดในการนำเอาระบบการกำหนดราคารับซื้ออ้อยโดยใช้วิธีระบบแบ่งปันผลประโยชน์ระหว่างชาวไร่อ้อยและโรงงานน้ำตาลมาใช้ในอุตสาหกรรมอ้อยและน้ำตาลทราย ซึ่งระบบดังกล่าวนี้ทำให้ชาวไร่อ้อยได้เข้าไปมีส่วนรับรู้ว่าอ้อยที่มีรายได้เท่าไร เป็นนโยบายและดำเนินงานร่วมกันระหว่างชาวไร่อ้อย โรงงานน้ำตาลและส่วนราชการซึ่งจะนำมาจัดสรรในอัตราที่เป็นธรรมโดยชาวไร่อ้อยได้รับร้อยละ 70 และโรงงานน้ำตาลได้รับร้อยละ 30 (สำนักบริหารอ้อยและน้ำตาล, 2556) จาก พ.ร.บ.อ้อยและน้ำตาลทราย พ.ศ.2527 ส่งผลให้เกษตรกรหันมาปลูกอ้อยมากกว่าเดิมโดยมีการจูงใจทางด้านการแบ่งปันผลประโยชน์ระหว่างชาวไร่อ้อยและโรงงานน้ำตาล ส่งผลให้ตัวเลขการผลิตเพิ่มขึ้นต่อเนื่อง และยังมีผลทำให้ปีต่อมามีพื้นที่ทำเกษตรกรไร่อ้อยราว 5.70 ล้านไร่ ในฤดูกาลผลิต 2534/35 หรือเพิ่มขึ้นประมาณ 1.62 ล้านไร่ ถึงแม้พื้นที่การปลูกอ้อยในประเทศไทยในทศวรรษที่ผ่านมามีปริมาณพื้นที่ลดไปบ้างในบางปี คือ ในปี 2526/27 และ 2529/30 แต่ตั้งแต่ปี 2530 เป็นต้นมาพื้นที่การปลูกอ้อยเพิ่มขึ้นทุกปี (ประยงค์ เนตยารักษ์, 2535)

ในฤดูการผลิตปี 2539-2550 ประเทศไทยมีพื้นที่เพาะปลูกอ้อยราว 6 ล้านไร่ ข้อมูลจากเว็บไซต์ Ibusiness (2563) บ่งชี้ในช่วงนั้นเกษตรกรในประเทศไทยก็ยังไม่มีแรงจูงใจในการปลูกอ้อยมากนัก แต่ต่อมาประเทศไทยมีแนวโน้มราคาอ้อยสูง และมีตลาดที่รองรับอ้อยแน่นอนคือโรงงานน้ำตาลที่รับซื้ออ้อยอย่างไม่มีจำกัด เพื่อการผลิตน้ำตาลทรายและผลผลิตพลอยได้จากอุตสาหกรรมต่อเนื่อง จึงทำให้ชาวไร่อ้อยมีความต้องการในการปลูกและขยายพื้นที่ปลูกกันมากขึ้น โดยนับจากปีการผลิต 2553/54 มีพื้นที่เพาะปลูกอ้อยจำนวน 8,461,252 ไร่ เพิ่มขึ้นจากปีการผลิต 2552/53 จำนวน 1.32 ล้านไร่ เนื่องจากมีปัจจัยสนับสนุนด้านราคาอ้อยที่มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นตลอดจนปริมาณน้ำฝนและสภาพภูมิอากาศที่เอื้ออำนวยต่อการเพิ่มผลผลิตอ้อยอย่างต่อเนื่องตลอดระยะเวลาการเก็บเกี่ยวอ้อยส่งโรงงานน้ำตาล ส่งผลให้โรงงานน้ำตาลบางแห่งมีระยะเวลาเปิดหีบจนถึงเดือนมิถุนายน 2554 ส่วนในปีการผลิต 2554/55 มีพื้นที่เพาะปลูกอ้อยรวม 47 จังหวัดจำนวน 8,998,286 ไร่ เพิ่มจากปีการผลิต 2553/54 จำนวน 537,034 ไร่ หรือร้อยละ 5.97 เนื่องจากมีปัจจัยสนับสนุนด้านราคาอ้อยที่มีแนวโน้มสูงขึ้น ตลอดจนปริมาณน้ำฝนและสภาพภูมิอากาศที่เอื้ออำนวยต่อการเพิ่มผลผลิตอ้อยอย่างต่อเนื่องตลอดระยะเวลาการเก็บเกี่ยวอ้อยส่งโรงงาน อย่างไรก็ตาม สภาพอากาศที่ไม่เอื้ออำนวยโดยเฉพาะภัยแล้งมีผลต่อปริมาณผลผลิตอ้อยที่ได้ ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อประสิทธิภาพการผลิตอ้อยและน้ำตาลทราย โดยเฉพาะในปีการผลิต 2552/53 ที่มีปริมาณอ้อยลดลงเมื่อเปรียบเทียบกับปีการผลิต 2551/52 ทำให้ปริมาณอ้อยมีไม่เพียงพอต่อความต้องการของโรงงานน้ำตาล (ชนิดาวสันต์ และสุรชัย จันทร์จรัส, 2559)

ในปีการผลิต 2555/56 มีนโยบายเปลี่ยนนาข้าวเป็นไร่อ้อยของรัฐบาล น.ส.ยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ซึ่งขณะนั้นมีการเปลี่ยนพื้นที่นาข้าวที่ไม่มีความเหมาะสม และสมควรเปลี่ยนไปเป็นอ้อย

เนื่องจากอยู่ในพื้นที่ใกล้โรงงานรับน้ำตาล รวมทั้งสิ้นประมาณ 2 ล้านไร่ ซึ่งเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการนี้ จะมีรายได้ที่มั่นคงแน่นอน เพราะสภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย (ส.อ.ท.) รายงานว่าตลาดโลกมีความต้องการซื้อน้ำตาลอีกจำนวนมาก ดังนั้น กลุ่มอุตสาหกรรมน้ำตาลในประเทศ จึงต้องการให้มีพื้นที่ปลูกอ้อยเพิ่มขึ้นอีก 1 ล้านไร่ ซึ่งจะได้ผลผลิตอ้อยประมาณ 100 ล้านตัน หรืออีก 10% ของการผลิต ซึ่งที่มีพื้นที่ปลูกอ้อยอยู่แล้วประมาณ 10 ล้านไร่ จัดทำมาตรการจูงใจชาวนาให้หันมาปลูกอ้อยให้ได้ตามแผนโครงการ ซึ่งในเบื้องต้นเห็นว่า การเปลี่ยนนาข้าวเป็นไร่อ้อยมีต้นทุนอยู่ที่ไร่ละ 10,000 -12,000 บาท ระยะเวลาการเก็บเกี่ยว 18 เดือน ในส่วนนี้รัฐบาลจะชดเชยดอกเบี้ยเงินกู้แทน โดยจะใช้งบกลางสนับสนุนการดำเนินโครงการ (กรุงเทพธุรกิจ, 2556) ซึ่งเป็นการจูงใจให้ชาวนาหันมาปลูกอ้อย โดยการส่งเสริมในรูปแบบการปล่อยเงินกู้

จากการที่นโยบายส่งเสริมพื้นที่การปลูกอ้อยอุตสาหกรรมอ้อยและน้ำตาลของประเทศไทยเติบโตอย่างต่อเนื่อง ทำให้ไทยกลายเป็นผู้ส่งออกน้ำตาลรายใหญ่เป็นอันดับที่ 2 ของโลก รองจากประเทศบราซิล และเป็นอันดับ 1 ของอาเซียน ซึ่งอ้อยนับเป็นวัตถุดิบหลักในกระบวนการผลิตน้ำตาล นอกจากนี้ ส่วนเหลือที่ได้จากการผลิตน้ำตาลยังเป็นวัตถุดิบที่สำคัญต่ออุตสาหกรรมอื่น เช่น การผลิตไฟฟ้า ไม้อัด กระดาษ เอทานอล สุราและผลิตภัณฑ์อาหาร เป็นต้น ทำให้อ้อยเป็นที่ต้องอย่างมากในอุตสาหกรรม ในปีการผลิต 2555/56 ประเทศไทยมีพื้นที่ปลูกอ้อยประมาณ 9.5 ล้านไร่ มีผลผลิตอ้อยสูงถึง 100 ล้านตัน คิดเป็นมูลค่าจากการจำหน่ายน้ำตาลประมาณ 180,000 ล้านบาท โดยไม่รวมมูลค่าของผลิตภัณฑ์ต่อเนื่องอื่นๆ (มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2558) ในแง่ของพื้นที่การปลูกอ้อยเห็นได้ชัดจากช่วงปีการปลูกอ้อยปี 2557-2562 มีการเพิ่มพื้นที่ปลูกอ้อยจาก 8,456,000 ไร่ เป็น 11,469,000 ไร่ หรือเพิ่มขึ้นมากถึง 3,013,000 ไร่ ซึ่งสูงเป็นประวัติการณ์ของไทย

กล่าวได้ว่า การเพิ่มขึ้นของจำนวนพื้นที่ไร่อ้อยตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน เกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขสำคัญคือ ราคาอ้อยซึ่งเป็นผลจากการมีพระราชบัญญัติอ้อยและน้ำตาล พ.ศ.2527 ผนวกกับความต้องการน้ำตาลทราย และผลมวลรวมการผลิตจากอุตสาหกรรมเพิ่มต่อเนื่องทั้งในประเทศและในตลาดโลก อีกปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลให้เกษตรกรขยายพื้นที่การปลูกอ้อย คือ การที่รัฐได้ส่งเสริมให้มีการขยายพื้นที่สำหรับการปลูกอ้อยผ่านการออกนโยบายอุดหนุนงบประมาณในรูปแบบชดเชยดอกเบี้ยให้กับชาวไร่อ้อยที่ขยายพื้นที่การปลูกอ้อยอย่างมาก

3. การปรับเปลี่ยนมาทำไร่อ้อยในพื้นที่บ้านท่าสวรรค์

การทำเกษตรไร่อ้อยในพื้นที่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย เริ่มมีมาตั้งแต่ พ.ศ.2546 หรือ เมื่อ 17 ปีก่อน จากการนำเข้ามาของ นายยนมา คำหาญ และ นายหล่ำ วาที เนื่องจากเป็นนายทุนในหมู่บ้านที่รับซื้อผลผลิตทางการเกษตร และนำผลผลิตจากการรับซื้อนั้นไปขายที่ต่างอำเภอ ทั้งสองพบเห็นอำเภอใกล้เคียงทำการเกษตรไร่อ้อยจึงได้ขอคำแนะนำ ซึ่งอำเภอใกล้เคียงนั้น ได้แก่ อำเภอภูกระดึง อำเภอหนองหิน และอำเภอผาขาว ซึ่งทั้งหมดเป็นอำเภอใกล้เขตรอยต่อกับจังหวัดขอนแก่นซึ่งเป็นที่ตั้งโรงงานน้ำตาลในการรับซื้ออ้อย ขณะนั้นในพื้นที่ยังมีเพียงรถพ่วงในการขนส่งอ้อยไปขายให้กับโรงงาน และราคาอ้อยก็ยังไม่เป็นที่จูงใจในการปลูกโดยราคาเพียงตันละ 500 บาท เกษตรกรในหมู่บ้านจึงยังไม่ได้ให้ความสนใจที่จะหันมาปลูกอ้อย จนกระทั่งปี 2550 ราคาอ้อยมีแนวโน้มสูงขึ้น ชาวบ้านจึงเริ่มหันมาปลูกอ้อยประกอบกับบริษัทเอกชนได้มาตั้งโรงงานน้ำตาล 2 แห่ง คือ โรงงานน้ำตาลขอนแก่น อำเภอนากลาง จังหวัดหนองบัวลำภู ซึ่ง

ห่างจากหมู่บ้าน 70 กิโลเมตร และโรงงานน้ำตาลขอนแก่น อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย ระยะทาง 23 กิโลเมตรจากหมู่บ้าน ทั้งนี้โรงงานทั้งสองแห่งได้ส่งพนักงานเข้ามาให้ความรู้และโน้มน้าวให้เกษตรกรหันมาปลูกอ้อย ในช่วงปี 2553/54 ราคาอ้อยขั้นต้นอยู่ที่ตันละ 945 บาท ซึ่งเป็นปีที่ราคาอ้อยสูงเป็นผลให้เกษตรกรในพื้นที่ปรับเปลี่ยนจากการปลูกข้าวโพดและข้าว หันมาปลูกอ้อยทั้งอ้อยไร่และอ้อยนา แม้ในช่วง 2-3 ที่ผ่านมา(ปี 2561-2563) ราคาอ้อยจะตกต่ำลง แต่เกษตรกรในหมู่บ้านก็ยังมีการปลูกอ้อยเป็นส่วนมาก เกษตรกรบางกลุ่มปรับเปลี่ยนไปปลูกพืชอื่นหรือทำอาชีพอื่นอย่างไรตาม ได้ทำให้ผลจากมาตรการรัฐเกษตรกรมองว่าเป็นการกดราคาอ้อยไฟไหม้ท่ามกลางปัญหาราคาอ้อยตกต่ำ

ประชากรอำเภอนาด้วง จังหวัดเลย มีอาชีพเกษตรกรเป็นส่วนใหญ่โดยนิยมปลูกพืช ได้แก่ อ้อย ข้าวโพด และข้าว และพื้นที่ทำการเพาะปลูกอาศัยแหล่งน้ำ คือ แม่น้ำสวยและลำพะเนียง ซึ่งการปลูกอ้อยจำเป็นต้องใช้แหล่งน้ำเป็นหลักหากไม่ได้ปลูกในช่วงหน้าฝน แต่ในช่วง 2-3 ปีที่ผ่านมาเกษตรกรอำเภอนาด้วงประสบกับปัญหาภัยแล้งประกอบกับต้นทุนในการผลิตอ้อยสูง อาทิ การลงทุนในช่วงปีการผลิต 2562/63 มีต้นทุนในการปลูกอ้อยในตอแรกกว่า 1,100 บาทต่อไร่ แต่โรงงานรับซื้อ 750 บาทต่อตัน ทั้งนี้ มีการคาดการณ์ว่าฤดูการผลิตปี 2563/64 ราคาอ้อยจะยังคงตกต่ำต่อเนื่อง โดยส่วนหนึ่งเป็นผลจากการบริโภคที่ชะลอตัวลงจากสถานการณ์โควิด อีกทั้งยังมีสัญญาณภัยแล้ง เกษตรกรผู้ปลูกอ้อยในพื้นที่จึงยังชะลอที่การบำรุงตออ้อยเก่าเพื่อเก็บเงินไว้ลงทุนในกิจการอย่างอื่น

4. ขั้นตอนจากไร่อ้อยเข้าสู่โรงงาน

การปลูกอ้อยของบ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย มีมากกว่าการปลูกพืชอื่นๆ กว่า 70% โดยขั้นตอนการทำไร่อ้อยเริ่มแรกต้องมีการกำจัดวัชพืชหญ้าชนิดต่างๆ และกำจัดพืชที่ปลูกก่อนหน้านี้โดยส่วนมากจะเป็นการเผา ก่อนทำการเตรียมหน้าดินโดยการใช้รถไถเพื่อเป็นการเปิดหน้าดิน หากเป็นดินเหนียวหรือหน้าดินแข็งก็จะทำการไถหลายครั้งเพื่อให้ดินแตกตัวง่ายสำหรับการปลูก แต่หากเป็นดินทรายลักษณะดินจะมีความรวนอยู่แล้วก็จะทำการไถแค่ครั้งเดียว

สำหรับพันธุ์ที่เกษตรกรนิยมปลูก ได้แก่ พันธุ์ k 88 – 92 พันธุ์ k 90-77 พันธุ์กำแพงแสน เกษตรกรมีการปลูกอ้อยอยู่ 2 ช่วง คือต้นฝน (ระหว่างเดือนกุมภาพันธ์-เมษายน) การปลูกต้นฤดูฝนเป็นวิธีที่ง่ายกว่าการปลูกอ้อยนอกฤดูฝนเพราะใช้ต้นทุนที่ต่ำกว่าแต่มีความเสี่ยงมากหากฝนทิ้งช่วง และอีกหนึ่งวิธีคือ การปลูกอ้อยข้ามแล้งที่เป็นการปลูกนอกฤดูฝน (การปลูกอ้อยข้ามแล้งเดือนตุลาคม-ธันวาคม โดยอาศัยลำพะเนียงเป็นหลัก) ซึ่งใช้เงินทุนมากกว่าการปลูกอ้อยในฤดูฝน เพราะเกษตรกรต้องสูบน้ำจากลำห้วยมาใส่อ้อยที่ทำการปลูกไว้ โดยพืชจำพวกอ้อยเป็นพืชที่ต้องการน้ำในการปลูก หากไม่มีน้ำจะทำให้อ้อยไม่ขึ้น ซึ่งหมายความว่าต้องลงทุนในการปลูกใหม่ ฉะนั้นเกษตรกรจึงต้องมีการวางแผนการปลูกอ้อยอย่างดีเพื่อให้ผลผลิตที่ดีและลงทุนน้อยที่สุด การปลูกอ้อยมี 2 วิธี คือ วิธีแรกด้วยกำลังคน กล่าวคือ หลังจากการไถต้องเตรียมดินยกร่องนำท่อนพันธุ์มาวางแบบเรียงเดี่ยวหรือคู่ แล้วจึงใช้แรงงานคนฝังกลบ วิธีนี้ใช้เวลานานและปลูกได้ปริมาณน้อย วิธีที่สองการปลูกอ้อยด้วยเครื่องปลูกจะช่วยประหยัดแรงงานและเวลา เพราะจะใช้แรงงานเพียง 3 คนเท่านั้น คือ คนขับ คนป้อนพันธุ์อ้อย และคนเตรียมอุปกรณ์อย่างอื่นถ้าเป็นเครื่องปลูกแถวเดียว แต่ถ้าเป็นเครื่องปลูกแบบ 2 แถว ก็ต้องเพิ่มคนขึ้นอีก 1 คน ซึ่งเกษตรกรสามารถปลูกอ้อยได้วันละ 8-10 ไร่ แต่จะต้องมีการปรับระดับพื้นที่และเตรียมดินเป็นอย่างดีด้วย และการใส่ปุ๋ยอ้อยเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อปรับสภาพทางกายภาพของดิน ทำให้ต้นอ้อยอุดมสมบูรณ์ได้น้ำหนัก โดยจะใส่พร้อมกับการปลูกอ้อย

ในตอแรก และจะใส่ปุ๋ยอีกครั้งเมื่ออ้อยได้อายุราว 5-7 เดือน แต่ต้องกำจัดวัชพืชใน 4-5 เดือนแรกก่อน (วัจนันท์ กระจายศรี, 2559) ในปัจจุบันได้มีการพัฒนาเครื่องตีดินเพื่อกำจัดวัชพืชระหว่างแถวอ้อย จึงดีกว่าการใช้สารเคมีเพราะจะทำให้อ้อยโทรม แต่ในทางกลับกันการใช้เครื่องตีดินไม่สามารถกำจัดวัชพืชที่อยู่ตามแถวอ้อยได้ เมื่อทำการตีดินเสร็จก็ต้องใช้แรงงานคนมากำจัดวัชพืชในแถวอ้อยอีก ซึ่งหมายความว่าต้องใช้ทุนทรัพย์ที่เพิ่มขึ้นด้วยนั่นเอง

โดยการเก็บเกี่ยวอ้อยส่วนใหญ่ใช้คนตัดเพื่อต้องการให้ทำงานได้เร็วขึ้นและตัดได้ปริมาณมากมักจะตัดเป็นมัดหรือเป็นกองตามความต้องการของเจ้าของไร่อ้อยโดยการตัดอ้อยไฟไหม้เฉลี่ยคนงานหนึ่งคนตัดอ้อยได้วันละ 8 ชม./1 ตัน และอีกหนึ่งวิธีคือการเก็บเกี่ยวด้วยรถตัดอ้อย ต้นอ้อยก็จะถูกตัดออกเป็นท่อน ท่อนละประมาณ 30 เซนติเมตร ท่อนอ้อยจะถูกส่งไปตามสายพานซึ่งมีกะพ้อผ่านพัดลมจะแยกสิ่งสกปรกออกก่อนที่จะถูกพ่นลงในรถบรรทุกซึ่งวิ่งเคียงคู่กัน เมื่อบรรทุกเต็มคันรถก็จะมีคันใหม่มาแทนเรื่อยไป รถตัดอ้อยตัดได้วันละประมาณ 30 ไร่ ผลวิจัยพบว่า เกษตรกรในอำเภอนาด้วง จังหวัดเลย จะไม่นิยมในการใช้รถตัดเนื่องด้วยสภาพพื้นที่อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย อาจไม่อำนวยต่อการใช้รถตัดขนาดใหญ่ ซึ่งบางแปลงก็มีพื้นที่ขนาดเล็ก มีหินขนาดใหญ่ หรือหน้าดินไม่เรียบเสมอกัน พร้อมกับรถตัดน้ำหนักมากและราคาสูง เกษตรกรไร่อ้อยจึงไม่มีปัจจัยทางด้านทุนทรัพย์เพียงพอในการซื้อรถตัดอ้อย จากการตัดอ้อยด้วยคนและเครื่องจักรเมื่อมีทำการตัดเรียบร้อยก็จะลำเลียงใส่รถบรรทุกเพื่อส่งเข้าโรงงานต่อไป โรงงานมักจะเปิดหีบตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน-เดือนเมษายน แต่โรงงานส่วนมากมักจะเปิดหีบในราวปลายเดือนพฤศจิกายน ดังนั้นเวลาเก็บเกี่ยวอ้อยจึงผันแปรไปตามเวลาเปิดหีบของโรงงานด้วย อายุเก็บเกี่ยวเพื่อให้ได้ความหวานและมีน้ำหนัก ซึ่งอ้อยตอเก็บเกี่ยวในระยะ 9-12 เดือน ส่วนของอ้อยปลูกประมาณ 12-14 เดือน

คมกฤษณ์ จิระสวัสดิ์ (2546) กล่าวว่า โดยทั่วไปชาวไร่อ้อยจะมีทั้งรูปแบบเป็นเจ้าของไร่อ้อย ที่มีขนาดพื้นที่เพาะปลูกอ้อยมากพอที่จะสามารถผลิตอ้อยได้เป็นจำนวนมากเกินกว่าปริมาณอ้อยขั้นต่ำที่โรงงานน้ำตาลกำหนดไว้ ชาวไร่อ้อยในกลุ่มนี้จะทำสัญญาซื้อขายกับโรงงานน้ำตาลได้โดยตรง อีกรูปแบบหนึ่งคือการซื้อขายอ้อย ซึ่งชาวไร่อ้อยที่เป็นคนกลางหรือหัวหน้าโควตาเป็นชาวไร่อ้อยที่ทำหน้าที่รวบรวมอ้อยจากชาวไร่รายอื่นๆ รวมกับอ้อยของตนเองเพื่อให้ได้ปริมาณอ้อยที่เพียงพอกับปริมาณอ้อยขั้นต่ำที่ทางโรงงานกำหนดไว้ ชาวไร่อ้อยในกลุ่มนี้มักจะเป็นชาวไร่ที่มีปริมาณอ้อยเป็นจำนวนมากหรือมีเงินทุนมากโดยสามารถทำสัญญาซื้อขายอ้อยกับทางโรงงานน้ำตาลได้โดยตรง ในบางกรณีหัวหน้าโควตาอาจจะไม่ได้ปลูกอ้อยเองแต่เป็นนายทุนที่รับซื้ออ้อยเพื่อส่งโรงงานน้ำตาล เนื่องจากคณะกรรมการอ้อยและน้ำตาลทรายกำหนดให้ผู้ขายอ้อยกับโรงงานน้ำตาลต้องทำสัญญาการซื้อขายล่วงหน้าก่อนช่วงฤดูกาลผลิตน้ำตาลทรายตามที่กฎหมายกำหนดไว้หรือเป็นการเปิดโควตาไว้และจะต้องส่งอ้อยให้เต็มกับโควตาที่เปิดไว้ (คมกฤษณ์ จิระสวัสดิ์, 2546) ในส่วนของการจัดการนำวัตถุดิบจากแหล่งผลิตเข้าสู่โรงงาน ชาวไร่อ้อยมีหน้าที่ขนส่งอ้อยเข้าสู่โรงงานน้ำตาล โดยในกลุ่มของชาวไร่รายใหญ่ซึ่งมักจะมีรถบรรทุกเป็นของตนเองก็จะใช้รถของตนเองขนอ้อย ในส่วนของชาวไร่ที่ทำหน้าที่เป็นคนกลางหรือหัวหน้าโควตาก็มักจะมีรถบรรทุกเป็นของตนเองเช่นกัน จะใช้รถบรรทุกของตนเองขนอ้อยทั้งของตนเองและลูกไร่ในสังกัด ถ้าไม่มีรถบรรทุกเป็นของตนเองก็ต้องจัดหารถรับจ้างทำการขนส่งอ้อย

คมกฤษณ์ จิระสวัสดิ์ (2546) ยังกล่าวไว้ด้วยว่าเมื่อรถบรรทุกอ้อยมาถึงโรงงานน้ำตาลแล้วรถบรรทุกจำเป็นต้องรอคิวเนื่องจากในแต่ละ ฤดูกาลผลิตน้ำตาลโรงงานสามารถรับอ้อยเข้าหีบในแต่ละวันได้ ตามความสามารถของกำลังการผลิตอ้อยเท่านั้น (ใน 24 ชั่วโมงทำงาน) คิวส่งมอบอ้อยแบ่งออกเป็น 2 ระบบ คือ

1. ระบบคิวเสรีหรือคิวเข้าเป็นระบบเรียงคิวเวียนกันไปเรื่อยๆ ใครมาก่อนก็เข้าได้ก่อน ใครมาทีหลังก็ต่อท้ายกันไปเรื่อยๆ ซึ่งเป็นวิธีที่โรงงานใช้เป็นส่วนมาก

2. ระบบคิวล็อกหรือคิวออก เป็นระบบคิวที่ให้ชาวไร่ทุกรายตัดอ้อยเริ่มต้นและสิ้นสุดพร้อมกัน ไม่ว่าชาวไร่อ้อยแต่ละรายจะมีอ้อยมากหรือน้อยเพียงใดก็ตามก็ต้องตัดอ้อยเสร็จสิ้นพร้อมกันดังนั้นชาวไร่อ้อยแต่ละรายจะมีเลขคิวที่ชัดเจนโดยทางโรงงานจะเป็นผู้จัดคิวให้ชาวไร่อ้อยคู่สัญญานำอ้อยเข้ามาส่งที่โรงงานกระจายไปตลอดช่วงการหีบอ้อยนั่นเป็นเสมือนว่าโรงงานน้ำตาลจะกำหนดเวลาการเก็บเกี่ยวให้แก่ชาวไร่อ้อยคู่สัญญาทุกคน ซึ่งต้องมีใบเลขที่คิวที่กำหนดเวลาเท่านั้นจึงจะสามารถนำอ้อยมาส่งมอบให้กับทางโรงงานน้ำตาลตามเวลาที่กำหนดให้

เมื่อเจ้าหน้าที่เรียกหมายเลขคิวที่เป็นหมายเลขของรถบรรทุกคันใด รถบรรทุกนั้นก็จะเตรียมตัวเพื่อเข้าชั่งน้ำหนักรถหนักซึ่งเป็นน้ำหนักรวมของอ้อยกับรถบรรทุก จากนั้นก็จะไปรอคิวเพื่อวิ่งเข้าไปที่ช่องเทอ้อยเพื่อเทอ้อยลงสู่สายพาน โดยที่ช่องเทอ้อยจะยกขึ้นข้างหนึ่งเพื่อยกหน้ารถให้สูงขึ้นทำให้ท้ายรถเทเอียงลงสู่สายพาน เมื่อเทอ้อยลงสายพานหมดแล้ว รถบรรทุกจะวิ่งออกมาจอดที่ข้างทางเพื่อที่คนขับจะได้เอาอ้อยที่ยังติดค้างอยู่บนรถออกจากรถให้หมด จากนั้นรถบรรทุกจะวิ่งมาที่เครื่องชั่งน้ำหนักเพื่อชั่งน้ำหนักรถเบาซึ่งเป็นน้ำหนักของรถเปล่า เพื่อจะมาคำนวณหาน้ำหนักอ้อยที่รถบรรทุกขนมาในเที่ยวนั้นจากนั้นรถบรรทุกจะวิ่งกลับไปยังไร่เพื่อขนอ้อยในเที่ยวต่อไป

5. ปัจจัยที่ส่งผลให้เกษตรกรหันมาปลูกอ้อย

ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ

ปัจจัยในด้านเศรษฐกิจที่ส่งผลต่อการเลือกปลูกอ้อยของเกษตรกรในหมู่บ้านท่าสวรรค์ ในช่วงปี 2554 เกี่ยวเนื่องมาจากการที่ราคาผลผลิตของพืชเดิมที่เกษตรกรเคยปลูก อาทิ ข้าวและมันสำปะหลังมีราคาตกต่ำ ทำให้ไม่คุ้มค่าต่อการลงทุน อีกทั้งอ้อยมีปริมาณผลผลิตต่อไร่สูงกว่าข้าวและมันสำปะหลัง โดยอ้อยมีปริมาณผลผลิตต่อไร่เฉลี่ย 13.94 ตัน ข้าวมีปริมาณผลผลิตต่อไร่เฉลี่ย 0.458 ตัน (458 กิโลกรัม) และมันสำปะหลังมีปริมาณผลผลิตต่อไร่ เฉลี่ย 3.09 ตัน (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2554) จากรายงานของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2554) ระบุว่าเกษตรกรขายข้าวได้ในราคา 12,801 บาทต่อตัน มันสำปะหลัง ราคา 2,680 บาทต่อตัน (หรือ 2.68 บาท ต่อกิโลกรัม) ราคาอ้อยขั้นต้นปีการผลิต 2554/55 ตันละ 1,000 บาท (ที่ 10 C.C.S.) (สำนักงานคณะกรรมการอ้อย และน้ำตาลทราย, 2555) เมื่อเกษตรกรจำหน่ายผลผลิตอ้อย 1 ไร่ จะมีรายได้ 13,940 บาท ในขณะที่มันสำปะหลังและข้าวจะมีรายได้ 8,281 และ 4,118 บาท ตามลำดับ จะเห็นว่าอ้อยทำรายได้จากการจำหน่ายได้มากกว่ามันสำปะหลังและข้าว ทำให้เกษตรกรหันมาปลูกอ้อย เนื่องจากผลผลิตต่อไร่ของอ้อยสูงกว่าพืชทั้งสองชนิด อ้อยจึงทำให้มีรายได้มากกว่าและกลายเป็นเหตุผลที่สำคัญที่ทำให้เกษตรกรหันมาปลูกอ้อยเพิ่มขึ้น (เพ็ญประภา เพชระบูรณิน, 2557)

ปัจจัยด้านนโยบาย

ในปัจจุบันปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่เอื้อให้เกษตรกรหันมาทำไร่อ้อยอีกประการหนึ่ง คือ นโยบายประชารัฐของรัฐบาล พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา คือการเปิดโอกาสให้กลุ่มทุนขนาดใหญ่เข้ามามีบทบาทสำคัญในการกำหนดนโยบายการพัฒนาประเทศในด้านต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งนโยบายด้านการเกษตร ตัวอย่างเช่น นโยบายเกษตรแปลงใหญ่ ที่ส่วนใหญ่ส่งเสริมให้มีการปลูกอ้อยและข้าวโพดเลี้ยงสัตว์นั้น จะได้รับการสนับสนุนในรูปปลอดดอกเบี้ยเงินกู้ (คิดดอกเบี้ยเพียง 0.01 เปอร์เซ็นต์) ไปจนถึงการสนับสนุนเงินให้เปล่าแก่เกษตรกรไร่ละ 2,000-3,000 บาท/ไร่ ซึ่งเป็นการสนับสนุนให้เปล่าในการปรับเปลี่ยนพื้นที่ปลูกข้าวเป็นไร่อ้อย ดังจะเห็นได้จากการเพิ่มพื้นที่ปลูกอ้อยจาก 8,456,000 ไร่ เป็น 11,469,000 ไร่ หรือเพิ่มขึ้นมากถึง 3,013,000 ล้านไร่ ระหว่างปี 2557-2562 ซึ่งอยู่ในช่วงรัฐบาล พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ที่มาพร้อมกับนโยบาย “ประชารัฐ” (มูลนิธิชีววิถีโพสต์, 2563)

อีกปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลให้เกษตรกรจำนวนมากในพื้นที่บ้านท่าสวรรค์หันมาปลูกอ้อย คือ การได้รับการส่งเสริมจากทางโรงงานน้ำตาลด้านปัจจัยการผลิตต่างๆ เช่น พันธุ์อ้อย ปุ๋ย หรือเงินทุนในการผลิตอ้อย โดยให้เกษตรกรกู้ยืม ออกมาใช้ในการเพาะปลูกก่อนและจะหักเงินค่าหนี้สิน จากการนำอ้อยมาจำหน่ายให้แก่ทางโรงงานน้ำตาล ทั้งนี้ โรงงานน้ำตาลยังจัดให้มีเจ้าหน้าที่ส่งเสริมคอยให้บริการให้ความรู้เกี่ยวกับการปลูกอ้อยและการดูแลรักษาอ้อย อีกทั้งทางโรงงานยังให้การสนับสนุนเครื่องมือ และอุปกรณ์ในการเพาะปลูกและเก็บเกี่ยวผลผลิตอ้อยอีกด้วย นอกจากนี้การได้รับการสนับสนุนจากคนหมู่บ้าน ในแง่การมีเกษตรกรตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จในการปลูกอ้อย ส่งผลให้เกษตรกรเลือกที่จะปรับเปลี่ยนพื้นที่ของตนเพื่อปลูกอ้อยเพื่อให้มีรายได้ที่มากขึ้น

6. เงื่อนไขที่ทำให้ชาวไร่อ้อยต้องใช้วิธีเผาอ้อย

การเก็บเกี่ยวอ้อยสามารถทำได้ 2 วิธี วิธีแรก คือ การตัดอ้อยสด และวิธีที่สอง คือ การเผาอ้อยก่อนเก็บเกี่ยว หรือที่เรียกกันว่า “อ้อยไฟไหม้” ซึ่งมีสัดส่วนประมาณร้อยละ 60 ของปริมาณอ้อยทั้งหมด แรงจูงใจในการเผาอ้อยพบว่ามีอยู่อย่างน้อย 3 ประการด้วยกัน

ประการแรก คือ อ้อยไฟไหม้ตัดง่ายกว่าและรายได้ดีกว่า การที่แรงงานเผาอ้อยก่อนตัดทำให้สามารถตัดอ้อยได้ง่าย ไม่ต้องเสียเวลาลอกกาบใบ จึงตัดได้ในปริมาณที่มากกว่าอ้อยสดประมาณ 2 เท่า ส่งผลให้โดยรวมแล้วหากแรงงานเลือกตัดอ้อยไฟไหม้จะมีรายได้สูงกว่าตัดอ้อยสดประมาณ 100 บาท/วัน ประกอบกับปัญหาขาดแคลนแรงงาน ยิ่งส่งผลให้แรงงานมีอำนาจต่อรองในการตัดอ้อยไฟไหม้เพิ่มขึ้น

ประการที่สอง คือ รถตัดอ้อยมีน้อยและไม่เหมาะสมกับพื้นที่ เมื่อเปรียบเทียบต้นทุนการเก็บเกี่ยวโดยใช้รถตัดและแรงงาน พบว่า การเช่ารถตัดอ้อยมีต้นทุนที่สูงกว่าการจ้างแรงงานประมาณ 1,000-1,400 บาท/ไร่ เนื่องจากรถตัดอ้อยมีจำนวนน้อย เพราะมีราคาสูงถึง 6-12 ล้านบาท ซึ่งเป็นต้นทุนที่สูงมากสำหรับการลงทุนของเกษตรกร โดยเฉพาะเกษตรกรรายย่อย นอกจากนี้ยังพบว่า การใช้รถตัดอ้อยอาจไม่เหมาะสมกับกรณีไร่อ้อยในไทย เนื่องจากระยะห่างในไร่ที่เกษตรกรรายย่อยส่วนใหญ่ปลูก มีความกว้างน้อยกว่าขนาดหน้ากว้างของตัวรถ

ประการสุดท้าย คือ แต่เดิมโรงงานน้ำตาลให้คิวอ้อยไฟไหม้ก่อนอ้อยสด เนื่องจากหากโรงงานไม่รีบซื้อภายใน 48 ชั่วโมง ค่าความหวานและน้ำหนักของอ้อยไฟไหม้จะลดลงเร็วกว่า

อ้อยสด โดยหากทิ้งไว้ 2 สัปดาห์ อ้อยสดจะมีน้ำหนักลดลงร้อยละ 14 ในขณะที่อ้อยไฟไหม้จะมีน้ำหนักลดลงถึงร้อยละ 20 (ภัทรียา นวลใย, 2562)

ผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยด้านกฎหมายในภาพรวม

มาตรการการควบคุมการเผาอ้อยทางกฎหมาย เป็นไปตามตามมาตรการแนวทางแก้ไขปัญหาอ้อยไฟไหม้ เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการดำเนินการเกี่ยวกับเงินที่หักจากค่าอ้อยไฟไหม้ อ้อยยอดยาว และอ้อยที่มีกาบใบ พ.ศ. 2561 โดยการรณรงค์ประชาสัมพันธ์ไม่ให้เกษตรกรชาวไร่อ้อยเก็บเกี่ยวอ้อยด้วยวิธีการเผาไร่อ้อยก่อนตัดส่งเข้าโรงงานน้ำตาล ซึ่งอาจเป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา (ฐานเศรษฐกิจ, 2563)

มาตรา 220 วรรคแรก ผู้ใดกระทำให้เกิดเพลิงไหม้แก่วัตถุใดๆ แม้เป็นของตนเอง จนน่าจะเป็นอันตรายแก่บุคคลอื่นหรือทรัพย์ของผู้อื่น ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินเจ็ดปีและปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นสี่พันบาท

25 วรรคสี่ แห่งพระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 การกระทำใดๆ อันเป็นเหตุให้เกิดกลิ่น แสง รังสี ความร้อน สิ่งมีพิษ ความสั่นสะเทือน ฝุ่น ละออง เขม่า เถ้า หรือกรณีอื่นใด จนเป็นเหตุให้เสื่อมหรืออาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพ (ประชาชาติธุรกิจ, 2563)

มาตรการควบคุมตามระเบียบ ซึ่งจะทำให้อ้อยไฟไหม้หมดไปภายใน 3 ปี โดยในฤดูการผลิตปี 2562/2563 กำหนดให้โรงงานน้ำตาลจะรับอ้อยไฟไหม้เข้าหีบได้ไม่เกินร้อยละ 30 ต่อวัน สำหรับในฤดูการผลิต ปี 2563 /64 โรงงานน้ำตาลจะรับอ้อยไฟไหม้เข้าหีบได้ไม่เกินร้อยละ 20 ต่อวัน และในฤดูการผลิตปี 2564/65 จะลดปริมาณอ้อยไฟไหม้เข้าหีบเพียงร้อยละ 0-5 ต่อวัน ซึ่งจะทำให้อ้อยไฟไหม้หมดไปภายในภายใน 3 ปี

ในฤดูกาลการผลิต 2563/64 สำนักงานคณะกรรมการอ้อยและน้ำตาลทรายออกมาตรการเข้มงวดแก้ไขปัญหาการเผาอ้อย รับอ้อยไฟไหม้เข้าหีบไม่เกินร้อยละ 20 พร้อมมาตรการจูงใจจ่ายส่วนต่างอ้อยสด ตันละ200บาท ทั้งนี้การหีบอ้อยในฤดูการผลิตปี 2562/63 กำหนดนโยบายลดปริมาณอ้อยไฟไหม้ ในฤดูการผลิตปี 2563/64 ให้ลดปริมาณอ้อยไฟไหม้เหลือร้อยละ 20 ปริมาณอ้อยสดร้อยละ 80 ของปริมาณอ้อยเข้าหีบทั้งหมด โดยมีมาตรการกำหนดราคาส่วนต่างให้อ้อยสดมากกว่าอ้อยไฟไหม้ตันละประมาณ 200 บาท ให้มีความคุ้มค่ามากพอและเป็นแรงจูงใจให้เกษตรกรชาวไร่อ้อยตัดอ้อยสดมากขึ้น และออกมาตรการทางกฎหมายเพื่อให้โรงงานมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาไม่ให้ปริมาณอ้อยไฟไหม้เกินกว่าร้อยละ 20 ของปริมาณอ้อยเข้าหีบทั้งหมด

ส่วนในจังหวัดเลย พล.ต.ต.วิบูลย์ วงค์ก้อม ผบก.ภ.จว.เลย มีคำสั่งให้สถานีตำรวจภูธรทุกแห่งในจังหวัดเลย เข้มงวดตรวจตราจับกุมมือเผาป่าและเผาไร่อ้อย รวมทั้งการขนส่งขนอ้อยที่เผา ซึ่งทำให้มีเศษฝุ่นปลิวว่อนสร้างความรำคาญกับผู้สัญจรให้จับและดำเนินคดี ทั้งจำทั้งปรับ จนถึงที่สุดแห่งคดี (MGR Online, 2563) และได้มีมาตรการแก้ปัญหาเรื่องการเผาอ้อยและผลกระทบที่สร้างความเดือดร้อน คือ แจ้งส่วนราชการ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะอำเภอให้รณรงค์ประชาสัมพันธ์ในที่ประชุมประจำเดือน กรมการอำเภอ คณะผู้บริหารท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ที่ประชุมระดับหมู่บ้าน/

ชุมชน ตลอดจนทางหอกระจายข่าว เพื่อสร้างจิตสำนึก ความตระหนักให้งดการเผาอ้อยและเผาป่าทุกรูปแบบจัดทำโครงการ เพื่อช่วยรณรงค์กับประชาชนอีกทางหนึ่ง

ผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยด้านนโยบายในภาพรวม

มาตรการการควบคุมการเผาอ้อยทางนโยบาย สนับสนุนจากภาครัฐในการสนับสนุนเครื่องจักรกลการเกษตร ซึ่งจะขยายโครงการส่งเสริมสินเชื่อเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตอ้อยอย่างครบวงจรปี 2562-2564 รวมทั้งจะนำเสนอมาตรการสนับสนุนผู้ประกอบการผลิตรถตัดอ้อยไทยด้วยการเพิ่มศักยภาพการผลิตและจำหน่ายให้เพียงพอกับความต้องการและส่งเสริมการแปลงสินทรัพย์เป็นทุน โดยการใช้รถตัดอ้อยและเครื่องจักรกลการเกษตรอื่นๆ นำไปจดทะเบียนเครื่องจักรตามกฎหมายกับกรมโรงงานอุตสาหกรรม เพื่อนำไปเป็นสินทรัพย์ค้ำประกันกับแหล่งเงินกู้ได้

สำหรับรายละเอียดของโครงการส่งเสริมสินเชื่อฯ ให้เป็นไปตามความเห็นของสำนักงบประมาณที่สนับสนุนสินเชื่อแก่เกษตรกร กลุ่มเกษตรกร สหกรณ์การเกษตร สถาบันชาวไร่อ้อย กลุ่มบุคคลและวิสาหกิจชุมชน วงเงินกู้ปีละ 2,000 ล้านบาท ระยะเวลา 3 ปี รวมเป็นเงินทั้งสิ้น 6,000 ล้านบาท (งบประมาณปี พ.ศ. 2562-2564) จากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) โดยใช้จากวงเงิน 10,000 ล้านบาท ของเงินกู้ยืมสินเชื่อเพื่อส่งเสริมการปลูกอ้อย (เงินเกี๊ยว) ตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 7 พฤศจิกายน 2549 และเห็นควรให้ ธ.ก.ส. เสนอขอรับการจัดสรรงบประมาณรายจ่ายประจำปี ตามผลการดำเนินการจริงตามขั้นตอนต่อไปภายในกรอบวงเงินงบประมาณชดเชยดอกเบี้ยประมาณ 599.43 ล้านบาท โดยให้โรงงานน้ำตาลเป็นผู้ค้ำประกันและให้รัฐบาลช่วยรับภาระชดเชยดอกเบี้ยส่วนเกิน ดังนี้

1. กำหนดระยะเวลาการชำระคืนเงินกู้เสร็จสิ้นตามโครงการเช่นเดียวกับโครงการเดิม โดยแยกตามวัตถุประสงค์การกู้เงิน หากเป็นเงินกู้เพื่อพัฒนาแหล่งน้ำและการบริหารจัดการน้ำในไร่อ้อยและปรับพื้นที่ปลูกอ้อย กำหนดชำระคืนเงินกู้เสร็จสิ้นไม่เกิน 4 ปี และหากเป็นเงินกู้เพื่อซื้อเครื่องจักรกลการเกษตรกำหนดชำระคืนเงินกู้เสร็จสิ้นไม่เกิน 6 ปี

2. สำหรับอัตราดอกเบี้ย เห็นควรยึดตามหลักการของโครงการเดิมที่คณะรัฐมนตรีได้มีมติอนุมัติไว้ เมื่อวันที่ 5 กรกฎาคม 2559 เนื่องจากการดำเนินโครงการตามนโยบายรัฐบาลในการให้ความช่วยเหลือเกษตรกรที่ผ่านมาในลักษณะที่คล้ายคลึงกันได้ชดเชยดอกเบี้ยในอัตราไม่เกินร้อยละ 3 ต่อปี ประกอบกับเป็นอัตราดอกเบี้ยที่ผ่านการพิจารณาของ ธ.ก.ส. แล้ว ประกอบด้วย

2.1 สำหรับเกษตรกรรายบุคคล คิดดอกเบี้ยในอัตรา MRR (ปัจจุบัน MRR เท่ากับร้อยละ 7 ต่อปี) โดยเรียกเก็บจากผู้กู้ในอัตรา MRR - 5 (หรือปัจจุบันเท่ากับร้อยละ 2 ต่อปี) รัฐบาลชดเชยดอกเบี้ยให้ ธ.ก.ส. แทนผู้กู้ในอัตราร้อยละ 3 ต่อปี และ ธ.ก.ส. รับภาระในอัตราร้อยละ 2 ต่อปี

2.2 สำหรับกลุ่มเกษตรกร สหกรณ์การเกษตร สถาบันชาวไร่อ้อย กลุ่มบุคคลและวิสาหกิจชุมชน คิดดอกเบี้ยในอัตรา MLR (ปัจจุบัน MLR เท่ากับร้อยละ 5 ต่อปี) โดยเรียกเก็บจากผู้กู้ในอัตรา MLR - 3 (หรือปัจจุบันเท่ากับร้อยละ 2 ต่อปี) รัฐบาลชดเชยดอกเบี้ยให้ ธ.ก.ส. แทนผู้กู้ในอัตราร้อยละ 2 ต่อปี และธ.ก.ส. รับภาระในอัตราร้อยละ 1 ต่อปี

2.3 กรณีการกู้เงินเพื่อจัดซื้อเครื่องจักรกลการเกษตร ประเภทรถแทรกเตอร์หรือรถบรรทุกคิดดอกเบี้ยในอัตรา MLR-1 (หรือปัจจุบันเท่ากับร้อยละ 4 ต่อปี) จากประเภทผู้กู้ (เกษตรกรรายบุคคล กลุ่มเกษตรกร สหกรณ์การเกษตร สถาบันชาวไร่อ้อย กลุ่มบุคคล และวิสาหกิจชุมชน) รัฐบาลไม่ต้องชดเชยดอกเบี้ยในส่วนนี้และ ธ.ก.ส. รับภาระในอัตราร้อยละ 1 ต่อปี โดยให้กระทรวงอุตสาหกรรมและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการให้ถูกต้องตามขั้นตอนของกฎหมาย มติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องและพันธกรณีระหว่างประเทศ รวมทั้งให้รับความเห็นของกระทรวงพาณิชย์ กระทรวงมหาดไทย สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรีไปพิจารณาดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้องต่อไป (Ryt9, 2563)

3. มาตรการขอความร่วมมือด้านการบริหารจัดการเพื่อเป็นต้นแบบการเก็บเกี่ยวและการขนส่งอ้อยให้โรงงาน โดยความร่วมมือจากโรงงานน้ำตาลและชาวไร่อ้อยในฤดูการผลิต ปี 2562/63 เพื่อกำหนดพื้นที่ปลอดการเผาอ้อย เป็นจังหวัดต้นแบบปลอดการเผาอ้อย ตัดอ้อยสด ร้อยละ 100 ในแต่ละภาค รวม 5 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดกาญจนบุรี จังหวัดราชบุรี จังหวัดชัยภูมิ จังหวัดเลย และจังหวัดอุตรดิตถ์ การจัดการพื้นที่ลดการเผาอ้อยรอบชุมชนในรัศมี 5 กิโลเมตร และรอบโรงงานน้ำตาลในรัศมี 10 กิโลเมตร และการบูรณาการความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการกำหนดคิวรับอ้อยสดและอ้อยไฟไหม้

ในฤดูกาลการผลิต 2563/64 สำนักงานคณะกรรมการอ้อยและน้ำตาลทรายออกมาตรการเข้มงวดแก้ไขปัญหาการเผาอ้อย จูงใจจ่ายส่วนต่างอ้อยสด ตันละ200บาท ทั้งนี้การหีบอ้อยในฤดูการผลิตปี 2562/63 มีการส่งเสริมนโยบายจัดหาเครื่องมือเพื่ออำนวยความสะดวกให้เกษตรกรชาวไร่อ้อยตัดอ้อยสดมากขึ้น โดยใช้งบประมาณกองทุนอ้อยและน้ำตาลทราย เช่น การจัดหาเครื่องสางใบอ้อยให้สมาชิกกลุ่มการเรียนรู้เพื่อพัฒนาด้านอ้อย ที่ปัจจุบันมีอยู่ 280 กลุ่ม เพื่อส่งเสริมให้เกษตรกรชาวไร่อ้อยมีการรวมกลุ่มและพัฒนาประสิทธิภาพการจัดการอ้อยสด และนโยบายให้การช่วยเหลือหรือสนับสนุนจากภาครัฐจะให้สิทธิเฉพาะเกษตรกรชาวไร่อ้อยที่ตัดอ้อยสดเท่านั้น

พหูน ปณฺฑิโต ชีเว

บทที่ 5

ผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยและการปรับตัวในเชิงของวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย

งานวิจัยเรื่อง ผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยและการปรับตัวในเชิงของวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย ตั้งคำถามว่า (1) มาตรการลดการเผาอ้อยส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย ที่มีจำนวนพื้นที่การปลูกอ้อย รายได้ครัวเรือน หนี้สินครัวเรือน และระยะเวลาการทำไร่อ้อย แตกต่างกันอย่างไร และ (2) ชาวไร่อ้อยหมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย ปรับตัวต่อมาตรการลดการเผาอ้อย ในเชิงวิถีการดำรงชีพอย่างไร โดยใช้วิธีวิจัยเชิงผสานวิธี (Mxed-method) ในการตอบคำถามวิจัย ทั้งนี้ ผลการวิจัยบ่งชี้ว่า มาตรการเริ่มจะส่งผลให้เกิดการปรับเปลี่ยนวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย เนื่องจากนโยบายไม่ตอบสนองต่อความต้องการของเกษตรกรก่อให้เกิดต้นทุนที่เพิ่มขึ้นแก่ครัวเรือน อีกทั้งเจ้าหน้าที่ภาครัฐยังไม่ได้บังคับใช้มาตรการอย่างเข้มงวดในพื้นที่ศึกษาของผู้วิจัย จึงเป็นผลให้ชาวไร่อ้อยยังใช้วิธีตัดอ้อยไฟไหม้อยู่ ทั้งนี้ แม้ว่าแต่การออกมาตรการดังกล่าวมีส่วนให้ชาวไร่อ้อยหันมาปรับตัวต่อการขาดแคลนแรงงาน โดยการปรับพื้นที่ให้เหมาะสมกับรถตัดอ้อย อีกประการหนึ่งคือการปรับตัวโดยการปลูกพืชและประกอบอาชีพอื่นเสริม ในบทความนี้ ผู้วิจัยเริ่มต้นสรุปผลการศึกษาจากผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามคำถามวิจัย ดังนี้

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม
2. ผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยด้านกฎหมายและด้านนโยบาย ต่อชาวไร่อ้อยบ้านท่าสวรรค์
3. การปรับตัวของชาวไร่อ้อยหมู่บ้านท่าสวรรค์อันเป็นผลมาจากมาตรการลดการเผาอ้อย

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตาราง 2 จำนวนและร้อยละของข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

รายการ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. จำนวนพื้นที่การปลูกอ้อย		
1 – 20 ไร่	30	39.47
มากกว่า 20-40 ไร่	33	43.42
มากกว่า 40-60 ไร่	10	13.16

ตาราง 2 (ต่อ)

รายการ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
อื่นๆ	3	3.95
รวม	76	100.00
2. รายได้ของครัวเรือนชาวไร่อ้อย (ต่อปี)		
ต่ำกว่า 100,000 บาท	15	19.73
มากกว่า 100,000-150,000 บาท	20	26.32
มากกว่า 150,000-200,000 บาท	13	17.11
มากกว่า 200,000 บาท	28	36.84
รวม	76	100.00
3. การเข้าถึงสินเชื่อ		
ชาวไร่อ้อยลงทุนโดยทุนส่วนตัว	67	88.16
ชาวไร่อ้อยลงทุนโดยกู้สินเชื่อโรงงานน้ำตาล	9	11.84
รวม	76	100.00
4. วิธีการตัดอ้อย		
ชาวไร่อ้อยตัดอ้อยสด	12	15.79
ชาวไร่อ้อยตัดอ้อยไฟไหม้	64	84.21
รวม	76	100.00
5. สถานะ		
ชาวไร่อ้อยที่ไม่มีโควตา	53	69.74
ชาวไร่อ้อยที่เป็นหัวหน้าโควตา	23	30.26
ชาวไร่อ้อยที่มีโควตาแต่ไม่ได้เป็นหัวหน้าโควตา	-	-
รวม	76	100.00
6. หนี้สินของครัวเรือน		
ไม่มีหนี้สิน	5	6.58
ไม่เกิน 100,000 บาท	10	13.16
100,001 – 200,000 บาท	21	27.63
200,001 – 300,000 บาท	9	11.84
300,001 – 400,000 บาท	15	19.74
400,001 บาท ขึ้นไป	16	21.05
รวม	76	100

ตาราง 2 (ต่อ)

รายการ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
7. การเป็นเจ้าของรถตัดอ้อย		
ไม่มี	75	98.68
มี (กู้ยืมจากโรงงาน)	-	-
มี (กู้ยืมจากโครงการรัฐ)	-	-
อื่นๆ	1	1.32
รวม	76	100.00
8. จำนวนแรงงานที่จ้างตัดอ้อย		
1-5 คน	39	51.32
6-10 คน	26	34.21
มากกว่า 10 คน	11	14.47
รวม	76	100.00
9. ที่มาของแรงงาน		
แรงงานในหมู่บ้าน	45	59.21
แรงงานในตำบลหรืออำเภอที่ท่านอยู่	19	25.00
แรงงานไทย ข้ามจังหวัด	7	9.21
แรงงานข้ามชาติจากประเทศ	5	6.58
รวม	76	100.00
10. การลงทุนในการทำอ้อยสดกับอ้อยไฟไหม้		
ลงทุนในการทำอ้อยสดสูงกว่าอ้อยไฟไหม้	60	78.95
ลงทุนในการทำอ้อยไฟไหม้สูงกว่าอ้อยสด	16	21.05
รวม	76	100.00
11. การทำไร่อ้อยและอาชีพเสริม		
ปลูกเฉพาะอ้อย	32	42.11
ปลูกพืชอื่นเสริม	30	39.47
ทำอาชีพอื่นเสริม	14	18.42
รวม	76	100.00
12. ระยะเวลาการทำไร่อ้อย		
1-5 ปี	44	57.90
6-10 ปี	21	27.63
มากกว่า 10 ปี	11	14.47
รวม	76	100.00

จากตาราง 2 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีพื้นที่ในการปลูกอ้อย มากกว่า

20-40 ไร่ จำนวน 33 คน คิดเป็นร้อยละ 43.42 รายได้ของครัวเรือนชาวไร่อ้อย (ต่อปี) มากกว่า 200,000 บาท จำนวน 28 คน คิดเป็นร้อยละ 36.84 การเข้าถึงสินเชื่อ คือ ชาวไร่อ้อยลงทุนโดยทุนส่วนตัว จำนวน 67 คน คิดเป็นร้อยละ 88.15 รูปแบบการตัดอ้อย โดยชาวไร่อ้อยที่ตัดอ้อยไฟไหม้ จำนวน 64 คน คิดเป็นร้อยละ 84.21 มีสถานะ คือ ชาวไร่อ้อยที่ไม่มีโควตา จำนวน 53 คน คิดเป็นร้อยละ 69.74 หนี้สินของครัวเรือน 100,001 – 200,000 บาท จำนวน 21 คน คิดเป็นร้อยละ 27.63 ส่วนใหญ่ไม่ได้เป็นเจ้าของรถตัดอ้อย 75 คน คิดเป็นร้อยละ 98.68 ส่วนใหญ่มีแรงงานตัดอ้อย 1-5 คน จำนวน 39 คน คิดเป็นร้อยละ 51.32 ใช้แรงงานในหมู่บ้าน จำนวน 45 คน คิดเป็นร้อยละ 59.21 การลงทุนในการทำอ้อยสดกับอ้อยไฟไหม้ ส่วนใหญ่เห็นว่าการลงทุนในการทำอ้อยสดสูงกว่าอ้อยไฟไหม้ จำนวน 60 คน คิดเป็นร้อยละ 78.95 การทำไร่อ้อยและอาชีพเสริม ส่วนใหญ่จะปลูกเฉพาะอ้อย จำนวน 42 คน คิดเป็นร้อยละ 42.11 ระยะเวลาการทำไร่อ้อยส่วนใหญ่ 1-5 ปี จำนวน 44 คน คิดเป็นร้อยละ 57.89

อนึ่งในส่วนของข้อมูลเพิ่มเติม พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีพื้นที่ในการปลูกอ้อย 65 ไร่ จำนวน 1 คน 110 ไร่ จำนวน 1 คน และ 200 ไร่ จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 1.32 การเป็นเจ้าของรถตัดอ้อยอื่นคือ มีการลงทุนโดยใช้ทุนส่วนตัว 1 คน คิดเป็นร้อยละ 1.32 ที่มาแรงงานใช้แรงงานที่มาจากจังหวัดหนองบัวลำภู อุดรธานี และชัยภูมิ จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 9.21 ที่มาของแรงงานใช้แรงงานข้ามชาติจากประเทศลาว จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 6.58 และการทำไร่อ้อยและอาชีพเสริมปลูกข้าวโพด จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 3.95 ปลูกผัก จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 2.63 ปลูกมันสำปะหลัง จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 5.26 ปลูกข้าวโพด จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 2.63 ปลูกยางพารา จำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 25.00 และทำอาชีพเสริม กรีดยาง จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 10.53 และขายลอตเตอรี่ จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 3.9

ผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยด้านกฎหมายและด้านนโยบาย ต่อชาวไร่อ้อยบ้านท่าสวรรค์

จากการสำรวจข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัยพบว่า ชาวไร่อ้อยในหมู่บ้านท่าสวรรค์มีความรับรู้ว่าตนเองได้รับผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยทั้งในเชิงกฎหมายและเชิงนโยบาย ดังนี้

ตาราง 3 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยและการปรับตัวในเชิงของวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย โดยรวมและรายด้าน

ผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยและการปรับตัวในเชิงของวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย	$\overline{X}$	S.D.	ระดับผลกระทบ
1. มาตรการทางด้านกฎหมาย	3.04	0.73	ปานกลาง

ตาราง 3 (ต่อ)

ผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยและการปรับตัวในเชิงของวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย	$\overline{X}$	S.D.	ระดับผลกระทบ
2. มาตรการด้านนโยบาย	3.11	0.75	ปานกลาง
โดยรวม	3.08	0.74	ปานกลาง

จากตาราง 3 ผลการวิเคราะห์ผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยและการปรับตัวในเชิงของวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ = 3.08) และเมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า มีผลกระทบอยู่ในระดับปานกลาง 2 ด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ มาตรการด้านนโยบาย ($\overline{X}$ = 3.11) และมาตรการทางด้านกฎหมาย ($\overline{X}$ = 3.04)

จากแบบสอบถามเชิงปริมาณผลการวิเคราะห์ด้านมาตรการทางด้านกฎหมายและมาตรการด้านนโยบาย พบว่า มีค่าเฉลี่ยในที่ระดับปานกลาง ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะได้ว่าชาวไร่อ้อยมีความคิดเห็นระหว่างกลุ่มที่แตกต่างกัน ซึ่งมีความเป็นไปได้ที่ผู้ตอบแบบสอบถามได้รับผลกระทบที่กระจุกตัว ทำให้การตอบแบบสอบถามบางกลุ่มสูงและบางกลุ่มต่ำ ดังจะได้อภิปรายจากแบบทดสอบทางสถิติโดยใช้ F-test ต่อไป

1. ผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยในเชิงกฎหมาย

จากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณจากผลกระทบของมาตรการลดการเผาอ้อยและการปรับตัวของการดำรงชีพของชาวไร่อ้อยในหมู่บ้านท่าสวรรค์ พบว่า ได้รับผลกระทบมากในด้านกฎหมาย ประการที่หนึ่ง คือ มาตรการลดการเผาอ้อยทำให้เกษตรกรมีต้นทุนการผลิตสูงขึ้น จากสาเหตุที่ภาครัฐมุ่งเน้นสู่การลดปริมาณการตัดอ้อยไฟไหม้และเพิ่มปริมาณการรับอ้อยสด โดยสร้างแรงจูงใจเกษตรกรจากการเพิ่มราคาต่อตันในการส่งอ้อยสดและหักอ้อยไฟไหม้ในอัตรา 30 บาท/ตัน ทำให้เกษตรกรประสบกับรายได้ในครัวเรือนที่ลดลง และการเพิ่มข้อจำกัดของภาครัฐให้เกษตรกรส่งอ้อยสด อย่างการออกมาตรการบีบให้โรงงานน้ำตาลจำกัดการรับซื้ออ้อยไฟไหม้ต่อวัน เป็นผลให้เกษตรกรต้องมุ่งสู่การทำอ้อยแนวใหม่ เพิ่มการลงทุนปรับพื้นที่ ซื้อเครื่องจักรสู่การตัดอ้อยแบบสด ซึ่งปัจจุบันนับว่าแรงงานทางด้านเกษตรมีน้อยมากคนส่วนใหญ่ต้องการความสะดวกสบายหลีกเลี่ยงการใช้แรงงาน นำมาสู่การแข่งขันทางด้านการจ้างแรงงานระหว่างชาวไร่อ้อยโดยชาวไร่อ้อยคนไหนมีกำลังจ้างที่สูงกว่าก็เป็นที่พึงพอในของแรงงานตัดอ้อย พร้อมทั้งยังมีการแสวงหาแรงงานต่างถิ่นเพื่อให้มั่นใจได้ว่าในฤดูกาลตัดอ้อยจะมีแรงงานเพียงพอสำหรับการตัดอ้อยสด จึงเป็นปัจจัยที่เพิ่มสูงของการลงทุนด้านการเก็บเกี่ยวอ้อยสด ขณะที่จัดหาแรงงานได้ยาก เกษตรกรบางส่วนหันไปเก็บเกี่ยวด้วยเครื่องจักรกลซึ่งด้านการลงทุนทางด้านการเก็บเก็บด้วยวิธีนี้ก็ไม่ได้แตกต่างกับด้านการใช้แรงงาน ฉะนั้น จากมาตรการลดการเผาอ้อยเป็นผลให้มีการเพิ่มต้นทุนในการผลิตมากขึ้น

ประการที่สอง มาตรการลดการเผาอ้อยทำให้เกษตรกรต้องปรับพื้นที่ปลูกอ้อยใหม่จากข้างต้นที่กล่าวไป แรงงานตัดอ้อยมีอยู่อย่างจำกัดเพื่อหลีกเลี่ยงปัญหานั้น ชาวไร่อ้อยจึงแสวงหาทางออกอื่นเพื่อให้สามารถทำไร่อ้อยได้ต่อ ซึ่งการปรับพื้นที่ก็เป็นที่นิยมของคนในพื้นที่เพื่อการนำ

เครื่องจักรทดแทนแรงงานจำนวนน้อยและมีประสิทธิภาพ รวดเร็วกว่า โดยการปรับพื้นที่การปลูกอ้อยไม่เพียงแต่การนำรถตัดอ้อยเข้าถึงได้เท่านั้น ยังนำสู่การใช้เครื่องจักรกำจัดวัชพืชลดการเพิ่มต้นแรงงาน จึงเป็นผลดีแต่มีข้อจำกัดที่ไม่สามารถปรับพื้นที่พร้อมกันจำนวนมากได้ทันทีเพราะต้องใช้ทุนทรัพย์มากอาจก่อหนี้สิน แต่จะทำการไถตออ้อยปรับพื้นที่ปลูกใหม่เมื่อตออ้อยเก่าครบกำหนด 4 ปี จึงเห็นได้ว่ามาตรการลดการเผาอ้อยส่งผลต่อการปรับพื้นที่การปลูกอ้อยให้มีการผลิตอ้อยสดเพิ่มสูงขึ้น แต่ต้องใช้ระยะเวลาจากปัจจัยที่ทุนมีอยู่อย่างจำกัด ดังตาราง 4

ตาราง 4 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยและการปรับตัวในเชิงของวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย มาตรการทางด้านกฎหมาย โดยรายข้อ

มาตรการทางด้านกฎหมาย	$\overline{X}$	S.D.	ระดับผลกระทบ
1. ท่านรู้สึกว่าท่านได้รับผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อย	3.20	0.92	ปานกลาง
2. มาตรการลดการเผาอ้อยทำให้ท่านมีรายได้ลดลง	2.58	0.75	ปานกลาง
3. มาตรการลดการเผาอ้อยทำให้ท่านมีต้นทุนการผลิตสูงขึ้น	3.86	0.35	มาก
4. มาตรการลดการเผาอ้อยทำให้ท่านประสบความยากลำบากในการหาแรงงาน	2.78	0.97	ปานกลาง
5. ผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยทำให้ท่านนำอ้อยเข้าหีบไม่ทัน	3.17	0.90	ปานกลาง
6. มาตรการลดการเผาอ้อยทำให้ท่านลดปริมาณพื้นที่การปลูกอ้อย	2.96	0.50	ปานกลาง
7. มาตรการลดการเผาอ้อยทำให้ท่านต้องจ้างรถตัด	2.88	0.65	ปานกลาง
8. มาตรการลดการเผาอ้อยทำให้ท่านตัดอ้อยไม่ทัน	3.14	0.69	ปานกลาง
9. มาตรการลดการเผาอ้อยทำให้ท่านต้องลงทุนปรับดิน เช่น ระเบิดดินดาน ปรับระยะแถวอ้อยให้กว้างขึ้น	3.33	0.89	ปานกลาง
10. มาตรการลดการเผาอ้อยทำให้ท่านต้องปรับพื้นที่ปลูกอ้อยใหม่	3.55	0.50	มาก
11. หลังมีมาตรการลดการเผาอ้อยโดยใช้กฎหมายอาญา ท่านไม่ได้รับผลกระทบมากนัก	2.58	0.75	ปานกลาง
12. หลังมีมาตรการควบคุมทางระเบียบอ้อยไฟไหม้ ซึ่งในฤดูกาล 2563/64 ให้ส่งอ้อยไฟไหม้เพียงร้อยละ 20 ต่อวัน ท่านไม่ได้รับผลกระทบมากนัก	3.16	0.88	ปานกลาง

ตาราง 4 (ต่อ)

มาตรการทางด้านกฎหมาย	$\overline{X}$	S.D.	ระดับผลกระทบ
13. หลังมีมาตรการควบคุมทางระเบียบอ้อยไฟไหม้ ซึ่งในฤดูกาล 2563/64 ให้ส่งอ้อยไฟไหม้เพียงร้อยละ 20 ต่อวัน ท่านไม่ได้รับผลกระทบมากนัก เพราะท่านเป็นหัวหน้าโควตา	2.39	0.75	ปานกลาง
โดยรวม	3.04	0.73	ปานกลาง

จากตาราง 4 ผลการวิเคราะห์ผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยและการปรับตัวในเชิงของวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย มาตรการทางด้านกฎหมาย พบว่า โดยรวมมีผลกระทบอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ = 3.04) เมื่อจำแนกเป็นรายข้อพบว่า มีผลกระทบอยู่ในระดับมาก 2 ข้อ และระดับปานกลางทั้ง 11 ข้อ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย 2 ลำดับ ได้แก่ มาตรการลดการเผาอ้อยทำให้ท่านมีต้นทุนการผลิตสูงขึ้น ($\overline{X}$ = 3.86) และมาตรการลดการเผาอ้อยทำให้ท่านต้องปรับพื้นที่ปลูกอ้อยใหม่ ($\overline{X}$ = 3.55)

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลตามคำถามวิจัยข้อที่ 1 ด้านผลกระทบจากมาตรการทางด้านกฎหมาย เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ดังนี้ มาตรการลดการเผาอ้อยทำให้ท่านมีต้นทุนการผลิตสูงขึ้น ($\overline{X}$ = 3.86) ท่านรู้สึกว่าท่านได้รับผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อย ($\overline{X}$ = 3.20) ผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยทำให้ท่านนำอ้อยเข้าหีบไม่ทัน ($\overline{X}$ = 3.17) หลังมีมาตรการควบคุมทางระเบียบอ้อยไฟไหม้ ซึ่งในฤดูกาล 2563/64 ให้ส่งอ้อยไฟไหม้เพียงร้อยละ 20 ต่อวัน ท่านไม่ได้รับผลกระทบมากนัก ($\overline{X}$ = 3.16) มาตรการลดการเผาอ้อยทำให้ท่านตัดอ้อยไม่ทัน ($\overline{X}$ = 2.41) มาตรการลดการเผาอ้อยทำให้ท่านประสบความยากลำบากในการหาแรงงาน ($\overline{X}$ = 2.78) หลังมีมาตรการลดการเผาอ้อยโดยใช้กฎหมายอาญา ท่านไม่ได้รับผลกระทบมากนัก ($\overline{X}$ = 2.58) มาตรการลดการเผาอ้อยทำให้ท่านมีรายได้ลดลง ($\overline{X}$ =2.58) และหลังมีมาตรการควบคุมทางระเบียบอ้อยไฟไหม้ ซึ่งในฤดูกาล 2563/64 ให้ส่งอ้อยไฟไหม้เพียงร้อยละ 20 ต่อวัน ท่านไม่ได้รับผลกระทบมากนัก เพราะท่านเป็นหัวหน้าโควตา ($\overline{X}$ = 2.39)

และวิเคราะห์ข้อมูลตามคำถามวิจัยข้อที่ 2 ด้านการปรับตัวในเชิงของวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อยด้านกฎหมาย เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ดังนี้ มาตรการลดการเผาอ้อยทำให้ท่านต้องปรับพื้นที่ปลูกอ้อยใหม่ ($\overline{X}$ = 3.55) มาตรการลดการเผาอ้อยทำให้ท่านต้องลงทุนปรับดิน เช่น ระเบิดดินดาน ปรับระยะแถวอ้อยให้กว้างขึ้น ($\overline{X}$ = 3.33) มาตรการลดการเผาอ้อยทำให้ท่านลดปริมาณพื้นที่การปลูกอ้อย ($\overline{X}$ = 2.96) และมาตรการลดการเผาอ้อยทำให้ท่านต้องจ้างรถตัด ($\overline{X}$ = 2.88)

2. ผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยในเชิงนโยบาย

จากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณจากผลกระทบของมาตรการลดการเผาอ้อยและการปรับตัวของการดำรงชีพของชาวไร่อ้อยในหมู่บ้านท่าสวรรค์ ผู้วิจัยพบว่ามีผลกระทบมากอยู่ 4 ประการ คือ ประการที่หนึ่ง มาตรการการหักเงินอ้อยไฟไหม้เป็นการกีดกันจากผลประโยชน์ทางด้าน

การเงินที่ควรได้รับ จากที่ชาวไร่อ้อยส่งไฟไหม้ที่จะได้รับเงินเต็ม แต่เมื่อมีมาตรการรัฐออกมาควบคุมปริมาณการเผาอ้อยส่งผลให้โรงงานน้ำตาลหักเงินอ้อยไฟไหม้อัตราตันละ 30 บาท การหักเงินจากอ้อยไฟไหม้จึงเป็นการซ้ำเติมปัญหาราคาอ้อยตกต่ำ ประการที่สอง ภาครัฐควรดำเนินมาตรการลดการเผาอ้อยต่อไป แต่ควรช่วยเหลือเกษตรกรด้านทุนการผลิต การลดการเผาอ้อยชาวบ้านส่วนใหญ่เห็นว่าเป็นผลดีต่อทางด้านสภาพแวดล้อม แต่ในด้านข้อจำกัดในการปรับเปลี่ยนไปตัดอ้อยสด ขาดปัจจัยทางด้านแรงงานตัดอ้อยและทุน เป็นผลให้ยังมีการเผาอ้อยอยู่ซึ่งมาตรการของภาครัฐส่งเสริมชาวไร่อ้อย แต่การออกมาตรการนั้นไม่ตอบสนองต่อความต้องการของชาวไร่อ้อยและไม่สามารถเข้าถึงการจัดสรรได้ ภาครัฐควรลงมาศึกษาปัญหาหลักในพื้นที่อันจะนำไปสู่การแก้ไขอย่างตรงจุด ประการที่สาม มีเจ้าหน้าที่ภาครัฐในท้องถิ่น/ท้องที่เป็นชาวไร่อ้อย ในประเด็นนี้เจ้าหน้าที่รัฐมาจากชาวบ้านในพื้นที่และยังมีการทำไร่อ้อยประกอบกับหน้าที่รัฐ การจะให้คนในพื้นที่บังคับมาตรการควบคุมชาวบ้านด้วยกันจึงไม่สมเหตุสมผลกับความเป็นไปได้ เนื่องจากมีความใกล้ชิดสนิทสนมและยังมีผลประโยชน์ต่อการเผาอ้อย ประการที่สี่ มาตรการให้ชาวไร่อ้อยซื้อเครื่องจักรกลเพื่อตัดอ้อยสด เป็นการผลักภาระให้เกษตรกรต้องลงทุนโดยการกู้หนี้ยืมสิน การให้ชาวไร่อ้อยตัดอ้อยสดและปัจจุบันแรงงานทางการเกษตรหายาก ชาวไร่อ้อยบางส่วนจึงต้องอาศัยรถตัดอ้อยเพื่อความสะดวก และบางรายไม่ได้มีสินเชื่อที่เพียงพอสำหรับการกู้หนี้ยืมสินมาซื้อรถตัดอ้อยที่มีมูลค่าสูง ตลอดจนภาครัฐไม่ได้มีการส่งเสริมการจัดหารถตัดอ้อยที่เพียงพอ ราคาถูก สามารถเข้าถึงพื้นที่ได้ เกษตรกรจึงต้องแก้ปัญหาแสวงหารถตัดอ้อยด้วยตัวเอง ดังตาราง 5

ตาราง 5 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยและการปรับตัวในเชิงของวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย มาตรการด้านนโยบาย โดยรายข้อ

มาตรการด้านนโยบาย	$\overline{X}$	S.D.	ระดับผลกระทบ
1. หลังมีมาตรการลดการเผาอ้อย ท่านลดจำนวนพื้นที่ปลูกอ้อยไปปลูกพืชอื่น	2.62	0.83	ปานกลาง
2. หลังมีมาตรการลดการเผาอ้อย แรงงานในครัวเรือนหาแหล่งรายได้อื่น	2.78	0.97	ปานกลาง
3. หลังมีมาตรการลดการเผาอ้อยท่านเลือกใช้รถตัดอ้อย	2.47	0.70	ปานกลาง
4. หลังมีมาตรการลดการเผาอ้อยท่านต้องใช้แรงงานคนในบ้านตัดอ้อยมากขึ้น	2.58	0.75	ปานกลาง
5. ท่านสามารถปรับตัวเมื่อมีการบังคับใช้มาตรการลดการเผาอ้อย	2.87	0.93	ปานกลาง

ตาราง 5 (ต่อ)

มาตรการด้านนโยบาย	$\overline{X}$	S.D.	ระดับผลกระทบ
6. ท่านคิดว่ามาตรการการหักเงินอ้อยไฟไหม้เป็นการกีดกันท่านจากผลประโยชน์ทางด้านการเงินที่ควรได้รับ	3.53	0.74	มาก
7. ชาวไร่อ้อยสามารถต่อรองไม่ให้ถูกหักเงินอ้อยไฟไหม้ 30 บาท/ตัน และเฉลี่ยคืนอ้อยสดไม่เกิน 120 บาทต่อตัน	3.16	0.88	ปานกลาง
8. ท่านเห็นว่าภาครัฐควรดำเนินมาตรการลดการเผาอ้อยต่อไป แต่ควรช่วยเหลือเกษตรกรด้านทุนการผลิต	3.72	0.58	มาก
9. มีเจ้าหน้าที่ภาครัฐในท้องถิ่น/ท้องที่เป็นชาวไร่อ้อย	3.58	0.70	มาก
10. ท่านเข้าถึงมาตรการให้เงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ จัดหารถตัดอ้อย	2.97	0.98	ปานกลาง
11. ท่านเข้าถึงบริการของภาครัฐในการตัดอ้อยสด	3.49	0.50	ปานกลาง
12. มาตรการให้ชาวไร่อ้อยซื้อเครื่องจักรกลเพื่อตัดอ้อยสด เป็นการผลักภาระให้เกษตรกรต้องลงทุนโดยการกู้หนี้ยืมสิน	3.53	0.50	มาก
13. มาตรการหักเงินจากอ้อยไฟไหม้ในราคา 30 บาทต่อตัน ทำให้ท่านต้องจ่ายค่าแรงสูงขึ้นมาก	3.43	0.50	ปานกลาง
14. หลังจากมีมาตรการลดการเผาอ้อย ท่านให้บุตรหลานที่ทำงานต่างถิ่นกลับมาช่วยตัดอ้อย	2.71	0.85	ปานกลาง
15. หลังจากมีมาตรการหักเงินอ้อยไฟไหม้ 30 ต่อตัน ท่านมีรายได้ลดลงจนต้องขายทรัพย์สินที่มีเพื่อลงทุนในการปลูกอ้อย	3.25	0.87	ปานกลาง
โดยรวม	3.11	0.75	ปานกลาง

จากตาราง 5 ผลการวิเคราะห์ผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยและการปรับตัวในเชิงของวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย มาตรการด้านนโยบาย พบว่า โดยรวมมีผลกระทบอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ = 3.11) เมื่อจำแนกเป็นรายข้อพบว่า มีผลกระทบอยู่ในระดับมาก 4 ข้อ และอยู่ในระดับปานกลางทั้ง 11 ข้อ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย 3 ลำดับ ได้แก่ ท่านเห็นว่าภาครัฐควรดำเนินมาตรการลดการเผาอ้อยต่อไป แต่ควรช่วยเหลือเกษตรกรด้านทุนการผลิต ($\overline{X}$ = 3.72) มีเจ้าหน้าที่ภาครัฐในท้องถิ่น/ท้องที่เป็นชาวไร่อ้อย ($\overline{X}$ = 3.58) ท่านคิดว่ามาตรการการหักเงินอ้อยไฟไหม้เป็นการกีดกันท่านจาก

ผลประโยชน์ทางด้านการเงินที่ควรได้รับ ($\overline{X}$ = 3.53) และมาตรการให้ชาวไร่อ้อยซื้อเครื่องจักรกลเพื่อตัดอ้อยสด เป็นการผลักภาระให้เกษตรกรต้องลงทุนโดยการกู้หนี้ยืมสิน ($\overline{X}$ = 3.53)

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลตามคำถามวิจัยข้อที่ 1 ด้านผลกระทบจากมาตรการทางด้านนโยบาย เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ดังนี้ ท่านเห็นว่าภาครัฐควรดำเนินมาตรการลดการเผาอ้อยต่อไป แต่ควรช่วยเหลือเกษตรกรด้านทุนการผลิต ($\overline{X}$ = 72) ท่านเข้าถึงบริการของภาครัฐในการตัดอ้อยสด ($\overline{X}$ = 3.49) หลังจากมีมาตรการหักเงินอ้อยไฟไหม้ 30 ต่อตัน ท่านมีรายได้ลดลงจนต้องขายทรัพย์สินที่มีเพื่อลงทุนในการปลูกอ้อย ($\overline{X}$ = 3.25) ท่านเข้าถึงมาตรการให้เงินกู้ดอกเบี้ยต่ำจัดหารถตัดอ้อย ($\overline{X}$ = 2.97) หลังมีมาตรการลดการเผาอ้อย แรงงานในครัวเรือนหาแหล่งรายได้อื่น ($\overline{X}$ = 2.78) ท่านสามารถปรับตัวเมื่อมีการบังคับใช้มาตรการลดการเผาอ้อย ($\overline{X}$ = 2.87) หลังจากมีมาตรการลดการเผาอ้อย ท่านให้บุตรหลานที่ทำงานต่างถิ่นกลับมาช่วยตัดอ้อย ($\overline{X}$ = 2.71) หลังมีมาตรการลดการเผาอ้อย ท่านลดจำนวนพื้นที่ปลูกอ้อยไปปลูกพืชอื่น ($\overline{X}$ = 2.62) หลังมีมาตรการลดการเผาอ้อยท่านต้องใช้แรงงานคนในบ้านตัดอ้อยมากขึ้น ($\overline{X}$ = 2.58) และหลังมีมาตรการลดการเผาอ้อยท่านเลือกใช้รถตัดอ้อย ($\overline{X}$ = 2.47)

ในส่วนของวิเคราะห์ข้อมูลตามคำถามวิจัยข้อที่ 2 ด้านการปรับตัวในเชิงของวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อยด้านนโยบาย เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ดังนี้ มีเจ้าหน้าที่ภาครัฐในท้องถิ่น/ท้องที่เป็นชาวไร่อ้อย ($\overline{X}$ = 3.58) มาตรการให้ชาวไร่อ้อยซื้อเครื่องจักรกลเพื่อตัดอ้อยสดเป็นการผลักภาระให้เกษตรกรต้องลงทุนโดยการกู้หนี้ยืมสิน ($\overline{X}$ = 3.53) ท่านคิดว่ามาตรการการหักเงินอ้อยไฟไหม้เป็นการกีดกันท่านจากผลประโยชน์ทางด้านการเงินที่ควรได้รับ ($\overline{X}$ = 3.53) มาตรการหักเงินจากอ้อยไฟไหม้ในราคา 30 บาทต่อตัน ทำให้ท่านต้องจ่ายค่าแรงสูงขึ้นมาก ($\overline{X}$ = 3.43) และชาวไร่อ้อยสามารถต่อรองไม่ให้ถูกหักเงินอ้อยไฟไหม้ 30 บาท/ตัน และเฉลี่ยคืนอ้อยสดไม่เกิน 120 บาทต่อตัน ($\overline{X}$ = 3.16)

3. การเปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรกับผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อย

ผู้วิจัยได้ทำวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรกับผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อย เพื่อตอบคำถามวิจัยข้อที่ 1 โดยใช้การวิเคราะห์ความแตกต่างของค่าการกระจายของข้อมูลแบบ F-test หรือ ANOVA สรุปข้อมูลได้ดังต่อไปนี้

พหุน ปณ ฑิโต ชีเว

ตาราง 6 ผลการเปรียบเทียบผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยและการปรับตัวในเชิงของวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย ที่มีจำนวนพื้นที่การปลูกอ้อยต่างกัน

ผลกระทบ	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	p-value
1. มาตรการทางด้านกฎหมาย	ระหว่างกลุ่ม	0.30	2	0.15	2.04	0.14
	ภายในกลุ่ม	5.34	73	0.07		
	รวม	5.64	75			
2. มาตรการด้านนโยบาย	ระหว่างกลุ่ม	0.63	2	0.31	3.76*	0.03
	ภายในกลุ่ม	6.06	73	0.08		
	รวม	6.69	75			
รวม	ระหว่างกลุ่ม	0.44	2	0.22	3.41*	0.04
	ภายในกลุ่ม	4.67	73	0.06		
	รวม	5.10	75			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($p \leq .05$)

จากตาราง 6 พบว่า ชาวไร่อ้อยที่มีจำนวนพื้นที่การปลูกอ้อยต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยและการปรับตัวในเชิงของวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย โดยรวมและด้านมาตรการด้านนโยบายแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพบความแตกต่างผู้วิจัยได้ทำการเปรียบเทียบรายคู่ด้วยวิธีผลต่างแบบ Sheffe ดังตาราง 7 และตาราง 8

พหุน ปณ ฑิโต ชีเว

ตาราง 7 แสดงค่าสถิติเปรียบเทียบรายคู่ความคิดเห็นเกี่ยวกับผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยและการปรับตัวในเชิงของวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย ด้านมาตรการด้านนโยบาย จำแนกตามจำนวนพื้นที่การปลูกอ้อย

จำนวนพื้นที่การปลูกอ้อย	$\bar{X}$	1 – 20 ไร่	มากกว่า 20-40 ไร่	มากกว่า 40-60 ไร่
		3.13	3.18	2.92
1 – 20 ไร่	3.13	-	0.81	0.09
มากกว่า 20-40 ไร่	3.18	-	-	0.03*
มากกว่า 40-60 ไร่	2.92	-	-	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตาราง 7 พบว่า เมื่อเปรียบเทียบรายคู่ด้วยวิธีผลต่างแบบ Sheffe ชาวไร่อ้อยที่มีจำนวนพื้นที่การปลูกอ้อยมากกว่า 20-40 ไร่ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยและการปรับตัวในเชิงของวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย ด้านมาตรการด้านนโยบาย แตกต่างกับชาวไร่อ้อยที่มีพื้นที่การปลูกอ้อยมากกว่า 40-60 ไร่ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตาราง 8 แสดงค่าสถิติเปรียบเทียบรายคู่ความคิดเห็นเกี่ยวกับผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยและการปรับตัวในเชิงของวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย โดยรวม จำแนกตามจำนวนพื้นที่การปลูกอ้อย

จำนวนพื้นที่การปลูกอ้อย	$\bar{X}$	1 – 20 ไร่	มากกว่า 20-40 ไร่	มากกว่า 40-60 ไร่
		3.08	3.14	2.92
1 – 20 ไร่	3.08	-	0.64	0.17
มากกว่า 20-40 ไร่	3.14	-	-	0.04*
มากกว่า 40-60 ไร่	2.92	-	-	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตาราง 8 พบว่า เมื่อเปรียบเทียบรายคู่ด้วยวิธีผลต่างแบบ ชาวไร่อ้อยที่มีจำนวนพื้นที่การปลูกอ้อยมากกว่า 20-40 ไร่ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยและการปรับตัวในเชิงของวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย โดยรวมแตกต่างกับชาวไร่อ้อยที่มีพื้นที่การปลูกอ้อยมากกว่า 40-60 ไร่ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตาราง 9 ผลการเปรียบเทียบผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยและการปรับตัวในเชิงของวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย ที่มีรายได้ของครัวเรือนชาวไร่อ้อย (ต่อปี) ต่างกัน

ผลกระทบ	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	p-value
1. มาตรการทางด้านกฎหมาย	ระหว่างกลุ่ม	0.85	3	0.28	4.25*	0.01
	ภายในกลุ่ม	4.79	72	0.07		
	รวม	5.64	75			
2. มาตรการด้านนโยบาย	ระหว่างกลุ่ม	0.56	3	0.19	2.18	0.10
	ภายในกลุ่ม	6.13	72	0.09		
	รวม	6.69	75			
รวม	ระหว่างกลุ่ม	0.69	3	0.23	3.77*	0.01
	ภายในกลุ่ม	4.41	72	0.06		
	รวม	5.10	75			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($p \leq .05$)

จากตาราง 9 พบว่า ชาวไร่อ้อยที่มีรายได้ของครัวเรือนชาวไร่อ้อย (ต่อปี) ต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยและการปรับตัวในเชิงของวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย โดยรวมและด้านมาตรการทางด้านกฎหมายแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพบความแตกต่างผู้วิจัยได้ทำการเปรียบเทียบรายคู่ด้วยวิธีผลต่างแบบ Sheffe ดังตาราง 10 และตาราง 11

ตาราง 10 แสดงค่าสถิติเปรียบเทียบรายคู่ความคิดเห็นเกี่ยวกับผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยและการปรับตัวในเชิงของวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย ด้านมาตรการทางด้านกฎหมาย จำแนกตามรายได้ของครัวเรือนชาวไร่อ้อย (ต่อปี)

รายได้ของครัวเรือนชาวไร่อ้อย (ต่อปี)	$\bar{X}$	ต่ำกว่า 100,000 บาท	มากกว่า 100,000-150,000 บาท	มากกว่า 150,000-200,000 บาท	มากกว่า 200,000 บาท
		2.99	3.07	2.85	3.15
ต่ำกว่า 100,000 บาท	2.99	-	0.84	0.54	0.33
มากกว่า 100,000-150,000 บาท	3.07	-	-	0.12	0.82
มากกว่า 150,000-200,000 บาท	2.85	-	-	-	0.01*
มากกว่า 200,000 บาท	3.15	-	-	-	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตาราง 10 พบว่า เมื่อเปรียบเทียบรายคู่ด้วยวิธีผลต่างแบบ Sheffe ชาวไร่อ้อยที่มีรายได้ของครัวเรือนชาวไร่อ้อย (ต่อปี) มากกว่า 150,000-200,000 บาท มีความคิดเห็นเกี่ยวกับผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยและการปรับตัวในเชิงของวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย ด้านมาตรการทางด้านกฎหมายแตกต่างกับชาวไร่อ้อยที่มีรายได้ของครัวเรือนชาวไร่อ้อย (ต่อปี) มากกว่า 200,000 บาท อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

พหูน ปณ ฑิโต ชีเว

ตาราง 11 แสดงค่าสถิติเปรียบเทียบรายคู่ความคิดเห็นเกี่ยวกับผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยและการปรับตัวในเชิงของวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย โดยรวม จำแนกตามรายได้ของครัวเรือนชาวไร่อ้อย (ต่อปี)

รายได้ของครัวเรือนชาวไร่อ้อย (ต่อปี)	$\bar{X}$	ต่ำกว่า 100,000 บาท	มากกว่า 100,000-150,000 บาท	มากกว่า 150,000-200,000 บาท	มากกว่า 200,000 บาท
		3.02	3.11	2.90	3.17
ต่ำกว่า 100,000 บาท	3.02	-	0.78	0.63	0.37
มากกว่า 100,000-150,000 บาท	3.11	-	-	0.13	0.91
มากกว่า 150,000-200,000 บาท	2.90	-	-	-	0.02*
มากกว่า 200,000 บาท	3.17	-	-	-	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตาราง 11 พบว่า เมื่อเปรียบเทียบรายคู่ด้วยวิธีผลต่างแบบ Sheffe ชาวไร่อ้อยที่มีรายได้ของครัวเรือนชาวไร่อ้อย (ต่อปี) มากกว่า 150,000-200,000 บาท มีความคิดเห็นเกี่ยวกับผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยและการปรับตัวในเชิงของวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย โดยรวมแตกต่างกับชาวไร่อ้อยที่มีรายได้ของครัวเรือนชาวไร่อ้อย (ต่อปี) มากกว่า 200,000 บาท อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

พหุน ปณ ฑิโต ชีเว

ตาราง 12 ผลการเปรียบเทียบผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยและการปรับตัวในเชิงของวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย ที่มีหนี้สินของครัวเรือน ต่างกัน

ผลกระทบ	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	p-value
1. มาตรการทางด้านกฎหมาย	ระหว่างกลุ่ม	0.27	5	0.06	0.71	0.62
	ภายในกลุ่ม	5.37	70	0.08		
	รวม	5.64	75			
2. มาตรการด้านนโยบาย	ระหว่างกลุ่ม	0.80	5	0.16	1.90	0.11
	ภายในกลุ่ม	5.89	70	0.08		
	รวม	6.69	75			
รวม	ระหว่างกลุ่ม	0.43	5	0.09	1.29	0.28
	ภายในกลุ่ม	4.67	70	0.07		
	รวม	5.10	75			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($p \leq .05$)

จากตาราง 12 พบว่า ชาวไร่อ้อยที่มีหนี้สินของครัวเรือนต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยและการปรับตัวในเชิงของวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย โดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

พหุน ปณ ฑิโต ชีเว

ตาราง 13 ผลการเปรียบเทียบผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยและการปรับตัวในเชิงของวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย ที่มีระยะเวลาการทำไร่อ้อยต่างกัน

ผลกระทบ	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	p-value
1. มาตรการทางด้านกฎหมาย	ระหว่างกลุ่ม	0.49	2	0.25	3.47*	0.04
	ภายในกลุ่ม	5.15	73	0.07		
	รวม	5.64	75			
2. มาตรการด้านนโยบาย	ระหว่างกลุ่ม	0.63	2	0.32	3.80*	0.03
	ภายในกลุ่ม	6.06	73	0.08		
	รวม	6.69	75			
รวม	ระหว่างกลุ่ม	0.55	2	0.28	4.44*	0.02
	ภายในกลุ่ม	4.55	73	0.06		
	รวม	5.10	75			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($p \leq .05$)

จากตาราง 13 พบว่า ชาวไร่อ้อยที่มีระยะเวลาการทำไร่อ้อยต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยและการปรับตัวในเชิงของวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย โดยรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพบความแตกต่างผู้วิจัยได้ทำการเปรียบเทียบรายคู่ด้วยวิธีผลต่างแบบ Sheffe ดังตาราง 14 ตาราง 15 และตาราง 16

พหุน ปณ ฑิโต ชีเว

ตาราง 14 แสดงค่าสถิติเปรียบเทียบรายคู่ความคิดเห็นเกี่ยวกับผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยและการปรับตัวในเชิงของวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย ด้านมาตรการทางด้านกฎหมาย จำแนกตามระยะเวลาการทำไร่อ้อย

ระยะเวลาการทำไร่อ้อย	$\bar{X}$	1-5 ปี	6-10 ปี	มากกว่า 10 ปี
		3.09	3.05	2.85
1-5 ปี	3.09	-	0.87	0.04*
6-10 ปี	3.05	-	-	0.14
มากกว่า 10 ปี	2.85	-	-	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตาราง 14 พบว่า เมื่อเปรียบเทียบรายคู่ด้วยวิธีผลต่างแบบ Sheffe ชาวไร่อ้อยที่มีระยะเวลาการทำไร่อ้อย 1–5 ปี มีความคิดเห็นเกี่ยวกับผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยและการปรับตัวในเชิงของวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย ด้านมาตรการทางด้านกฎหมาย แตกต่างกับชาวไร่อ้อยที่มีระยะเวลาการทำไร่อ้อยมากกว่า 10 ปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตาราง 15 แสดงค่าสถิติเปรียบเทียบรายคู่ความคิดเห็นเกี่ยวกับผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยและการปรับตัวในเชิงของวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย ด้านมาตรการด้านนโยบาย จำแนกตามระยะเวลาการทำไร่อ้อย

ระยะเวลาการทำไร่อ้อย	$\bar{X}$	1-5 ปี	6-10 ปี	มากกว่า 10 ปี
		3.15	3.15	2.89
1-5 ปี	3.15	-	1.00	0.03*
6-10 ปี	3.15	-	-	0.06
มากกว่า 10 ปี	2.89	-	-	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตาราง 15 พบว่า เมื่อเปรียบเทียบรายคู่ด้วยวิธีผลต่างแบบ Sheffe ชาวไร่อ้อยที่มีระยะเวลาการทำไร่อ้อย 1 – 5 ปี มีความคิดเห็นเกี่ยวกับผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยและการปรับตัวในเชิงของวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย ด้านมาตรการด้านนโยบายแตกต่างกับชาวไร่อ้อยที่มีระยะเวลาการทำไร่อ้อยมากกว่า 10 ปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตาราง 16 แสดงค่าสถิติเปรียบเทียบรายคู่ความคิดเห็นเกี่ยวกับผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยและการปรับตัวในเชิงของวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย โดยรวม จำแนกตามระยะเวลาการทำไร่อ้อย

ระยะเวลาการทำไร่อ้อย	$\bar{X}$	1-5 ปี	6-10 ปี	มากกว่า 10 ปี
		3.12	3.10	2.87
1-5 ปี	3.12	-	0.96	0.02*
6-10 ปี	3.10	-	-	0.06
มากกว่า 10 ปี	2.87	-	-	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตาราง 16 พบว่า เมื่อเปรียบเทียบรายคู่ด้วยวิธีผลต่างแบบ Sheffe ชาวไร่อ้อยที่มีระยะเวลาการทำไร่อ้อย 1 – 5 ปี มีความคิดเห็นเกี่ยวกับผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยและการปรับตัวในเชิงของวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย โดยรวมแตกต่างกับชาวไร่อ้อยที่มีระยะเวลาการทำไร่อ้อยมากกว่า 10 ปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

การปรับตัวของชาวไร่อ้อยหมู่บ้านท่าสวรรค์อันเป็นผลจากมาตรการลดการเผาอ้อย

การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลเชิงคุณภาพชี้ให้เห็นว่า ชาวบ้านรับรู้ถึงผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยทั้งในเชิงกฎหมายและในเชิงนโยบาย กล่าวคือ การควบคุมการเผาอ้อยของภาครัฐเป็นผลดีต่อสภาพแวดล้อม แต่ชาวไร่อ้อยต้องเผชิญกับการลงทุนที่สูงและเกิดหนี้สินที่เพิ่มพูน เพื่อปรับเปลี่ยนตามมาตรการของภาครัฐ ซึ่งชาวไร่อ้อยบางส่วนยอมรับที่จะปรับเปลี่ยนพื้นที่การปลูกอ้อย ปรับลดพื้นที่การปลูกอ้อย การใช้เครื่องจักรทดแทนแรงงานมนุษย์ซึ่งมีทางออกที่แตกต่างกัน เพื่อรับมือกับมาตรการและลดผลกระทบเมื่อภาครัฐบังคับใช้มาตรการลดการเผาอ้อยอย่างเป็นรูปธรรม อนึ่ง การปรับตัวลดปริมาณการเผาอ้อยเพื่อหลีกเลี่ยงผลกระทบที่เกิดขึ้น อย่างการปรับพื้นที่การปลูกอ้อย แต่เดิมภูมิประเทศในตำบลท่าสวรรค์มีทั้งที่ราบเรียบและพื้นที่สูงชัน จึงมุ่งสู่การปรับพื้นที่เตรียมแปลงรองรับรถตัดอ้อย เพื่อทดแทนการใช้แรงงานเป็นการแก้ปัญหาแรงงานที่มีอยู่อย่างจำกัด อีกทั้งการปลูกอ้อยระยะห่างระหว่างร่องมากขึ้น แม้จำนวนร่องปลูกจะลดลงแต่สามารถบริหารจัดการแปลงได้สะดวกยิ่งขึ้น สามารถใช้เครื่องจักรกำจัดวัชพืชระหว่างแถวอ้อยเพื่อลดต้นทุนการซื้อยาฆ่าหญ้า

“...แม้ว่าจะมีการลงทุนที่เพิ่มสูงขึ้นจากการปรับแปลงปลูกอ้อย แต่ก็เห็นว่าเป็นสิ่งที่ควรจะทำ เพราะเมื่อไหร่ที่ภาครัฐเอาจริงเอาจังกับการควบคุมมลพิษทางอากาศก็จะได้รับผลกระทบมากกว่านี้ ดังนั้น การปรับพื้นที่การปลูกอ้อยคือการรับมือกับมาตรการรัฐในระยะยาว...”

(อรชร จำปาศรี, 5 เมษายน 2564: สัมภาษณ์)

"...รู้สึกเห็นด้วยกับการลดมลพิษทางอากาศ อีกทั้งการใช้รถตัดอ้อยในการเก็บเกี่ยวยังช่วยให้อ้อยสดสะอาด มีใบคลุมดิน จัดการอ้อยตอได้รวดเร็ว แต่ก็ยังติดปัญหาเรื่องทุนทรัพย์..."

(อรชร จำปาศรี, 5 เมษายน 2564: สัมภาษณ์)

จากที่กล่าวมา ชาวบ้านเห็นด้วยกับการลดมลพิษทางอากาศ อีกทั้งการใช้รถตัดอ้อยในการเก็บเกี่ยวยังช่วยให้อ้อยสดสะอาด มีใบคลุมดิน จัดการอ้อยตอได้รวดเร็ว ที่สำคัญลดการเผาใบซึ่งสร้างปัญหาฝุ่นควันและมลพิษ แต่การปรับตัวก็ไม่สามารถทำได้โดยสิ้นเชิงต้องมีการค่อยๆ ปรับพื้นที่ไปด้วยสาเหตุปัจจัยทางทุนทรัพย์

การตัดอ้อยสดมีความจำเป็นต้องใช้แรงงานจำนวนมาก เพราะการตัดอ้อยสดตัดได้ปริมาณน้อยกว่าการตัดอ้อยไฟไหม้ ชาวไร่อ้อยจึงพยายามแสวงหาแรงงานด้วยการลงทุนจ้างแรงงานที่สูงขึ้น ส่งผลให้ผู้ที่ไม่มีโควตาต้องอาศัยพ่อค้าคนกลางมาตัดอ้อยให้ เมื่อมีค่าใช้จ่ายในการตัดอ้อยสดสูงจึงทำให้มีการรับซื้ออ้อยจากเกษตรกรในราคาที่ต่ำลงมา ดังนั้น ภายใต้การบังคับใช้มาตรการลดการเผาอ้อยก่อให้เกิดความขัดแย้ง แก่งแย่ง และแข่งขันในหมู่ชุมชน จากการขาดแคลนแรงงานตัดอ้อยจำนวนมากไม่เพียงพอความต้องการของชาวไร่อ้อย พร้อมทั้งยังทำให้รายได้ในการทำอ้อยที่ลดลง เนื่องจากพ่อค้าคนกลางรับซื้ออ้อยในราคาที่ต่ำลงมาจากราคากลาง ซึ่งสาเหตุหลักเนื่องด้วยต้นทุนในการเก็บอ้อยสูง ชาวไร่อ้อยต้องเผชิญปัญหาทางทุนในการผลิตไม่เพียงพอ มาตรการรัฐจึงเป็นอุปสรรคสำคัญต่อเก็บเกี่ยวอ้อยในปัจจุบัน ดังนั้น หากพ่อค้าคนกลางได้รับผลกระทบมากกำไรสู่เกษตรกรในการทำอ้อยก็ลดลง นอกจากนั้นการมีพื้นที่การปลูกอ้อยจำนวนมากของพ่อค้าคนกลางก็ยังประสบกับการนำอ้อยเข้าหีบไม่ทันส่งผลให้อ้อยไม่ได้ตัด

การดำรงชีพในการทำอ้อยรายได้ตอบแทนต่อปียังมีผลจูงใจกว่าการปรับเปลี่ยนปลูกพืชอื่นและมีการลงทุนกับเครื่องจักรสำหรับการทำอ้อยที่สูง ทำให้ยังมีการปลูกอ้อยแม้ได้รับผลกระทบทางด้านการจัดการของเจ้าหน้าที่ยังไม่มีการควบคุมอย่างเข้มงวด เป็นปัจจัยเอื้อให้มีการเผาอ้อยไฟไหม้แม้ชาวไร่อ้อยจะได้รับผลกระทบจากมาตรการ หากเปลี่ยนไปปลูกพืชอื่นราคาผลผลิตทางการเกษตรชนิดอื่นมีราคาตกต่ำกว่าราคาอ้อย จึงทำให้รายได้สุทธิต่อปีของการทำไร่อ้อยสูงกว่า อีกทั้งมีการลงทุนกับวัสดุอุปกรณ์ เครื่องจักรที่พอสมควร ทำให้ต้องดำรงชีพกับการทำอ้อยต่อไป อีกประการในการควบคุมทางด้านกฎหมายของรัฐ ยังไม่มีการจัดการกับชาวไร่อ้อยที่เผาอ้อยอย่างเป็นรูปธรรม เพียงแต่มีการประชาสัมพันธ์ของเจ้าที่รัฐ ในส่วนของโรงงานน้ำตาลยังมีความเต็มใจที่จะรับอ้อยไฟไหม้อย่างไม่จำกัด จึงเป็นเหตุผลที่ชาวไร่อ้อยยังทำอ้อยต่อไป

ขณะที่เกษตรกรบางครัวเรือนไม่สามารถแบกรับการลงทุนที่สูงและภาระหนี้สินจึงทำให้ไปประกอบอาชีพอื่นและลดการผลิตอ้อยลงมา ในห้วงสภาพเศรษฐกิจในปัจจุบันที่สะท้อนให้เห็นถึงภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ การปรับกลยุทธ์ของครัวเรือนจึงแสวงหารายได้ทางอื่นประกอบด้วยการขายยางพาราและขายลอตเตอรี่

"...หากจะให้รอเพียงเงินในการทำอ้อยก็จะไม่สามารถชำระหนี้ได้ รวมทั้งค่าใช้จ่าย

ในครัวเรือนก็สูง ในฐานะหัวหน้าครัวจึงต้องให้ลูกไปขายลอตเตอรี่ต่างจังหวัดเพื่อนำเงินมาจุนเจือครอบครัว ประกอบกับการปรับลดต้นทุนทางการผลิต คือ ลดพื้นที่การปลูกอ้อยเพราะเงินทุนในปีนี้น้อยและไม่อยากจะกู้หนี้ยืมสินเพิ่ม...”

(สมหวัง ไตรราช, 5 เมษายน 2564: สัมภาษณ์)

จึงกล่าวได้ว่าการปรับตัวเพื่อให้ดำรงชีพได้ต่อไป คือ การหารายได้ทางอื่น และการลดต้นทุนในการผลิต

จากการขาดแคลนแรงงานสู่ภาวะการลงทุนจ้างค่าแรงสูง ที่ความต้องการของเกษตรกรตรงข้ามกับแนวมาตรการรัฐที่ออกมา เมื่อไม่มีแรงงานชาวไร่อ้อยจึงหาทางออกโดยการจ้างรถตัดอ้อยเพื่อให้สามารถเก็บเกี่ยวอ้อยทันการปิดหีบแม้จะมีราคาสูงกว่าการจ้างแรงงาน ก็ต้องยินยอมกว่าการไม่ได้ตัดอ้อยในปีนั้น ฉะนั้น การลงทุนเพื่อการจูงใจแรงงานจึงเป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับการตัดอ้อยสด เพราะจะทำให้ตัดอ้อยได้เร็ว และตัดอ้อยได้ทันก่อนฤดูปิดหีบ ดังนั้น จึงต้องเพิ่มค่าใช้จ่ายในการเก็บเกี่ยวเพื่อจูงใจแรงงาน

“...แต่หากเกิดสภาวะฉุกเฉินไม่สามารถจัดหาแรงงานได้ ก็จะไปว่าจ้างรถตัดอ้อย เนื่องจากในตำบลท่าสวรรค์มีพ่อค้าคนกลางซื้อรถตัดอ้อยแบบพ่วงรถไถจะทำให้การว่าจ้างตัดอ้อยมีราคาถูกกว่ารถตัดอ้อยขนาดใหญ่...”

(สมหวัง ไตรราช, 5 เมษายน 2564: สัมภาษณ์)

การหลีกเลี่ยงการขาดแคลนแรงงานตัดอ้อย คือการใช้เครื่องจักรหรือการนำรถตัดอ้อยมาทดแทน เพื่อประหยัดเวลา

อย่างไรก็ตามภาครัฐควรลงมาศึกษากับปัญหาในพื้นที่ให้มีความสอดคล้องกับความต้องการของเกษตรกร เมื่อมีมาตรการออกมาภาครัฐขอความร่วมมือในการลดปริมาณการเผาอ้อย แต่ในด้านการส่งเสริมมาตรการดังกล่าวไม่มีการลงมาช่วยเหลือที่ชาวบ้านสามารถเข้าถึงได้ แต่มาตรการเหล่านั้นเกิดผลดีต่อสุขภาพของประชาชน ภาครัฐจึงจำเป็นต้องมีการศึกษากลไกเพิ่มเติมว่า แนวทางที่เป็นไปได้ อย่างการปล่อยเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ จัดหาแรงงานตัดอ้อย การให้คิวอ้อยสดก่อน และพัฒนารถตัดอ้อยที่เหมาะกับการทำอ้อยในพื้นที่

ปัญหาหลักของชาวไร่อ้อยตั้งแต่มีการออกมาตรการลดการเผาอ้อย คือ การลงทุนที่สูงเพื่อแสวงหาแรงงานตัดอ้อย จากการส่งเสริมให้มีการตัดอ้อยสดและเพิ่มเงินจากการส่งอ้อยสดของภาครัฐ เพื่อให้ตัดอ้อยได้ทันชาวไร่อ้อยจึงต้องการแรงงานมาตัดอ้อยจำนวนมากหรือต้องลักลอบเผาอ้อยเมื่อไม่มีแรงงาน มาตรการดังกล่าวจึงนำมาสู่ปัจจัยการขาดแคลนแรงงานตัดอ้อย เพิ่มเงินทุนการจ้างแรงงานอัตราสูง และการนำอ้อยเข้าหีบไม่ทัน เช่นเดียวกับพ่อค้าคนกลางที่ได้รับผลกระทบมากในส่วนของการเพิ่มการลงทุน โดยเฉพาะอุปกรณ์เครื่องจักรที่มีราคาสูงอย่างรถตัดอ้อย เนื่องจากพ่อค้าคนกลางมีพื้นที่ปลูกอ้อยจำนวนมากและยังรับซื้ออ้อยจากเกษตรกร การจะใช้แรงงานในปัจจุบันคงไม่เพียงพอต่อการขนส่งอ้อยเข้าสู่โรงงานน้ำตาลได้ทัน การลักลอบเผาอ้อยจึงเป็นวิธีที่ดีที่สุด เมื่อภาครัฐออกมาควบคุมชาวไร่อ้อยไม่ให้เผาอ้อย ส่งผลให้เกษตรกรยิ่งมีการลักลอบเผาอ้อยเพื่อการหลีกเลี่ยง

จากความผิดทางกฎหมาย โดยเฉพาะชาวไร่อ้อยโควตาใหญ่ไม่สามารถปฏิบัติตามมาตรการรัฐได้ เนื่องจากการขาดทุนทรัพย์และการขาดแคลนแรงงานอย่างหนักในการตัดอ้อยสดซึ่งส่งผลให้เกษตรกรเผาอ้อย ขณะที่การลักลอบเผาอ้อยเพื่อหลีกเลี่ยงความผิดทางกฎหมาย ในความเต็มใจชาวบ้านยินยอมที่จะกระทำตามมาตรการรัฐ แต่ยังมีข้อจำกัดซึ่งต้องมีวิธีการลักลอบเผาที่แตกต่างกันไป อย่างการเลือกที่จะเผาอ้อยในยามวิกาลหรือบางคนก็เลือกไม่เผาอ้อยใกล้ชุมชนแต่จะเผาอ้อยในที่ลับตา การบังคับชาวไร่อ้อยห้ามเผาอ้อยโดยปริยายจึงไม่สามารถดำเนินการได้ ดังนั้น เหตุจำเป็นของชาวไร่อ้อยในเหตุผลที่ต่างกันจึงเป็นผลสู่การลักลอบเผาอ้อย

ในบริบทของการบังคับใช้มาตรการภายใต้การควบคุมดูแลการเผาอ้อยของเจ้าหน้าที่ในพื้นที่ มีความสัมพันธ์กับชาวบ้านอย่างแนบแน่น อีกทั้งเจ้าหน้าที่รัฐยังทำไร่อ้อย การควบคุมจากมาตรการบนพันธะความสัมพันธ์จึงเป็นไปได้น้อย ซึ่งการเผาอ้อยของชาวไร่อ้อยโรงงานน้ำตาลก็ยังรับอ้อยไฟไหม้จำนวนมากการลดการเผาอ้อยของเกษตรจึงมีเพียงบางกลุ่มเท่านั้น ดังนั้น ตั้งแต่มีการบังคับใช้มาตรการด้านการจัดการทางกฎหมาย และมาตรการส่งเสริมการลดปริมาณการเผาอ้อยทางนโยบาย สามารถบังคับใช้มาตรการได้เพียงบางส่วน กล่าวคือในส่วนของการบังคับจากภาครัฐยังสามารถกระทำได้อย่างไม่มีความผิด เช่นการเผาอ้อยแบบไม่จำกัด เพราะโรงงานน้ำตาลยังรับอ้อยไฟไหม้และเจ้าหน้าที่รัฐก็ยังมีความสัมพันธ์ในหมู่ชุมชน แต่ในส่วนเป็นปัญหาที่ชัดเจน คือ ด้านการสนับสนุนเครื่องจักรชาวไร่อ้อย และด้านการหักเงินจากอ้อยไฟไหม้ที่ส่งผลต่อความเดือดร้อนสู่ชาวไร่อ้อย อนึ่ง ผลกระทบที่เกิดกับชาวบ้านคือการที่เกษตรกรเผาอ้อยใกล้ชุมชน เนื่องจากเมื่อมีการประชาสัมพันธ์จากเจ้าหน้าที่รัฐห้ามมีการเผาอ้อยใกล้เขตชุมชน แต่เมื่อมีการบอกกล่าวออกไปกลับมีการเผาอ้อยเพิ่มขึ้นในช่วงเวลากลางคืน ส่งผลต่อเขม่าและเศษใบอ้อยที่โดนเผา “ หิมะดำ” ตกลงมาบ้านเรือนประชาชนและเกิดหมอกควัน แต่อีกมุมมองหากห้ามไม่ให้เผาอ้อยเป็นสิ่งที่เกษตรกรไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้

ในพื้นที่บ้านท่าสวรรค์พืชหลักที่ทำการปลูกคืออ้อย เป็นผลมาจากผลผลิตกับราคาตอบแทนมีรายได้ดีกว่าการหันไปทำพืชอื่นและเก็บเกี่ยวผลผลิตได้หลายปีต่อการปลูกหนึ่งครั้ง แม้จะมีมาตรการออกมาบังคับแต่อย่างไรนั้นภาครัฐก็ยังไม่ได้ห้ามการเผาอ้อยอย่างเข้มงวด อนึ่ง การควบคุมการเผาอ้อยของชาวไร่อ้อยและพ่อค้าคนกลางให้ลดการเผาอ้อย แต่การทำไร่อ้อยเป็นอาชีพที่เลี้ยงปากท้องของคนในพื้นที่ และแม้ราคาแต่ละปีก็สูงต่ำตามสภาพเศรษฐกิจแต่อยู่ในเกณฑ์ดีกว่าพืชเกษตรอื่นอีกหลายชนิด กล่าวคือเป็นสิ่งที่จูงใจเกษตรกรให้ยังคงทำไร่อ้อยอยู่ และการปลูกอ้อยสามารถเก็บผลผลิตได้หลายปีแตกต่างจากการทำการเกษตรชนิดอื่น อีกทั้งมาตรการดังกล่าวทางการควบคุมด้านกฎหมาย

“...อย่างการเผาอ้อยแล้วถูกจับกุมก็ยังเป็นการอลุ้มอล่วยให้การทำอ้อยไฟไหม้ยังสามารถดำเนินการไปได้ไม่ต่างกับก่อนที่จะมีการบังคับใช้มาตรการลดการเผาอ้อย เพียงแต่จะมีการหักเงินอ้อยไฟไหม้เท่านั้น...”

(สุวรรณ วงษา, 7 เมษายน 2564: สัมภาษณ์)

การปรับกลยุทธ์ในการดำรงชีพจากการปลูกอ้อย อย่างการทำอาชีพเสริมที่จะเป็นทางออกในการแสวงหารายได้ในครัวเรือน และเพื่อลดปัญหาการขาดแคลนแรงงานต้องอาศัยแรงงานในครัวเรือน

"...ซึ่งการขายลอตเตอรี่ก็เป็นอีกทางเลือกหนึ่งในตำบลท่าสวรรค์ที่เกษตรกรหลายครัวเรือนหลีกเลี่ยงการลงทุนสูงสู่การประกอบอาชีพอื่น อย่างครัวเรือนของผู้ให้ข้อมูลเองก็ประกอบอาชีพขายลอตเตอรี่ร่วมด้วย พร้อมทั้งลดพื้นที่การปลูกอ้อยให้น้อยลง เนื่องจากต้นทุนการผลิตสูงแต่ "ในบางช่วงหากขาดแคลนแรงงานตัดอ้อยที่ไม่สามารถจัดหาแรงงานได้ ก็จะทำการเกณฑ์สมาชิกในครัวเรือนที่เหลือตัดอ้อยแล้วไปขายที่ลานรับซื้ออ้อยในตำบล เพราะตนมีพื้นที่ปลูกอ้อยไม่มาก..."

(สุวรรณ วงษา, 7 เมษายน 2564: สัมภาษณ์)

ในปัจจุบันการนำเครื่องจักรมาเก็บเกี่ยวอ้อยสดในพื้นที่ยังพบเห็นได้น้อยจากปัญหาหลายประการ โดยการดำเนินการสนับสนุนช่วยเหลือชาวไร่อ้อยที่ไม่ตรงกับวัตถุประสงค์ของเกษตรกร อย่างการนำรถตัดอ้อยมาบริการชาวไร่อ้อย แต่มีจำนวนจำกัดประกอบกับพื้นที่ยังไม่มีความเหมาะสมกับรถตัดอ้อยขนาดใหญ่ ตลอดจนเจ้าหน้าที่รัฐก็ยังไม่มีการมาจัดสรร แนะนำในสิ่งที่เกษตรกรควรจะได้รับ ชาวไร่อ้อยจึงทำได้เพียงจับกลุ่มสนทนาและวิพากษ์วิจารณ์ร่วมกันเท่านั้น ดังนั้น ภาครัฐจึงควรยื่นมือมาสนับสนุนทางนโยบายการช่วยเหลือเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ เครื่องจักร และการให้ความรู้กับการตัดอ้อยสดให้ได้กำไรสูงกับเกษตรกรเป็นหลัก

การดำเนินการลดมลพิษทางอากาศของภาครัฐ สู่ปัญหาทางด้านแรงงานตัดอ้อยนิยมตัดอ้อยไฟไหม้มากกว่าอ้อยสดการเพิ่มการลงทุนกับการแข่งขันจ้างค่าแรงที่สูงขึ้น ด้านรายได้ก็ลดลงอย่างมากจากการที่โรงงานน้ำตาลหักเงินอ้อยไฟไหม้ เพื่อปรับตัวภายใต้มาตรการลดการเผาอ้อย ชาวไร่อ้อยมีการเพิ่มการลงทุนที่สูงขึ้น เสมือนเป็นการเพิ่มหนี้สินให้กับครัวเรือนและการลดลงของรายได้ อาทิ การเพิ่มต้นทุนการผลิต การหักเงินจากอ้อยไฟไหม้ที่สูง และการขาดแคลนแรงงาน ในด้านการเป็นพ่อค้าคนกลางที่มีโควตากับไม่ได้เป็นเจ้าของโควตาได้รับผลกระทบที่ไม่ได้แตกต่างกันมากนัก เพราะหากเจ้าของโควตาตัดให้กับผู้ที่ไม่มีโควตาส่วนใหญ่ตัดอ้อยไฟไหม้ หากนำมาไปขายสู่โรงงานเจ้าของโควตาก็จะปรับราคาลงมาจากที่โรงงานรับซื้อเพราะเป็นค่าใช้จ่ายในการจ้างแรงงาน ค่าเครื่องจักรและการขนส่งสู่โรงงาน ข้อสังเกตเหล่านี้ทำให้ยิ่งเชื่อได้ว่า พ่อค้าคนกลางที่ซื้อขายอ้อยในเขตตำบลท่าสวรรค์ก็ได้รับผลกระทบมากจากการล้มละลายหลายคน และทางด้านผู้ไม่มีโควตาก็เดือดร้อนต่างก็เริ่มมีการอพยพไปทำงานต่างถิ่น จึงเห็นว่าผลกระทบการเป็นเจ้าของโควตาหรือไม่ได้เป็นเจ้าของโควตาต่างก็ได้รับผลกระทบที่ใกล้เคียงกัน

อนึ่ง การยังชีพกับการประกอบการไร่อ้อยมีปัจจัยทางด้านหนี้สินเป็นผลยังทำไร่อ้อยสำหรับการลงทุนที่มากการปรับเปลี่ยนมุ่งสู่ทางอื่นก็ต้องมีการลงทุนใหม่ กล่าวคือหากมีการทำไร่อ้อยระยะเวลานานหรือมีการลงทุนไปมาก ก็ยากที่จะปรับเปลี่ยนไปทำอาชีพอื่นหรือปลูกพืชอื่น ในด้านหนี้ก็เป็นผลผูกพันให้มีการทำไร่อ้อย อย่างเช่นในกรณีที่มีการซื้อเครื่องปลูกอ้อย รถพ่วงขนส่งอ้อยหรือแม้แต่รถตัดอ้อย ดังนั้น หากจะปรับเปลี่ยนไปทำอย่างอื่นก็ต้องมีการลงทุนใหม่ ชาวไร่อ้อย

จึงรับมือกับมาตรการโดยการปรับที่ดิน ขยายแนวแถวอ้อยทำระบบน้ำหยด ให้รถตัดอ้อยสามารถเข้าถึงพื้นที่ได้

"...หากมีการทำไร่อ้อยระยะเวลานาน ก็ลงทุนไปมากแล้ว ยากที่จะปรับเปลี่ยนไปทำอาชีพอื่นหรือปลูกพืชอื่น หากจะปรับเปลี่ยนไปทำอย่างอื่นก็ต้องมีการลงทุนใหม่ ชาวไร่อ้อยจึงรับมือกับมาตรการโดยการปรับที่ดิน ขยายแนวแถวอ้อยทำระบบน้ำหยด ให้รถตัดอ้อยสามารถเข้าถึงพื้นที่ได้..."

(อุทัย ทองปั้น, 7 เมษายน 2564: สัมภาษณ์)

ทั้งนี้ จากที่กล่าวมามาตรการรัฐทางการแก้ไขเพื่อลดการเผาอ้อยชาวไร่อ้อยไม่สามารถเข้าถึงได้ ผสานกับโรงงานน้ำตาลยังเอื้อต่อการรับอ้อยไฟไหม้อยู่ ในพื้นที่ก็ยังสร้างมลพิษและปัญหามากมาย ด้านเจ้าหน้าที่รัฐไม่ได้มาจัดการหรือออกมาควบคุมโดยใช้กระบวนการทางกฎหมายในฤดูกาลนี้ แม้ชาวไร่อ้อยอยากที่จะตัดอ้อยสดแต่ยังขาดเงินลงทุนที่จะปรับเปลี่ยน ความมุ่งหมายของภาครัฐกับสภาพความเป็นจริงของเกษตรกรที่แตกต่างกัน นโยบายรัฐนั้นๆ ภาคเกษตรจึงไม่ได้รับประโยชน์ ดังนั้น ภาครัฐควรสนับสนุนเครื่องจักรราคาถูก เงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ เพราะเกษตรกรส่วนใหญ่ต้องการเงินลงทุนเพื่อปฏิบัติให้สอดรับกับการลดการเผาอ้อยภายใต้การมีสภาพแวดล้อมทางอากาศที่ดี

การที่ภาครัฐมุ่งเน้นให้เกษตรกรเก็บเกี่ยวอ้อยด้วยการตัดอ้อยสด ซึ่งหากมองข้อแตกต่างกับการเก็บเกี่ยวอ้อยไฟไหม้ คือ ใช้ระยะเวลานาน รายได้ต่อวันแรงงานน้อยกว่า และนำอ้อยเข้าหีบไม่ทัน ชาวไร่อ้อยจึงหาวิธีให้แรงงานหันมาตัดอ้อยสดโดยจูงใจทางด้านทุนทรัพย์เป็นหลัก นำไปสู่การเพิ่มสูงของเงินลงทุน ฉะนั้น เมื่อมีการลงทุนมากจึงประสบปัญหาไม่สามารถชำระหนี้สินได้ ทั้งยังประสบต่อภาวะขาดแคลนแรงงานและการแข่งขันการจ้างแรงงานตัดอ้อยสูง แม้ว่าภาครัฐร่วมกับโรงงานน้ำตาลจะมีนโยบายนำรถตัดอ้อยมาบริการก็ประสบกับพื้นที่ไม่เอื้ออำนวยต่อรถตัดอ้อยขนาดใหญ่ ทำให้ผลกระทบหลักๆ จากการออกมาตรการ เกิดจากการปรับเปลี่ยนเพื่อตัดอ้อยสดที่เพิ่มการลงทุนกับการจ้างแรงงานตัดอ้อยสูง

"...เมื่อมีการออกมาบังคับใช้ส่งผลต่อการมีรายจ่ายมากกว่ารายรับ ต้องจับจ่ายในชีวิตประจำวันอย่างลดลง ทำให้เศรษฐกิจครัวเรือนเปลี่ยนแปลงจากการดำรงชีพแบบเดิม..."

(บุญมี เนธิบุตร, 7 เมษายน 2564: สัมภาษณ์)

เกษตรกรบางรายเมื่อได้รับผลจากมาตรการลดการเผาอ้อยมากมีการหันไปประกอบอาชีพอื่น จากการทำไร่อ้อยสู่การเลือกทำอาชีพอื่นเพื่อทดแทนรายได้จากการทำอ้อย พบว่า ชาวไร่อ้อยสามารถปรับเปลี่ยนได้ง่ายในกลุ่มเกษตรกรที่ทำไร่อ้อยปริมาณน้อย และปรับเปลี่ยนได้ยากกับเกษตรกรที่ทำไร่อ้อยปริมาณมาก มองว่าชาวไร่อ้อยเลือกที่จะไปทำอย่างอื่นเป็นเงื่อนไขจากการไม่สามารถปฏิบัติตามมาตรการของภาครัฐได้ ซึ่งบางครัวเรือนการหันไปทำอย่างอื่นอาจจะทำให้มีรายได้มากกว่าการปลูกอ้อย ซึ่งกล่าวได้ว่าชาวไร่อ้อยส่วนใหญ่ในพื้นที่ไม่เปิดโควตาเพื่อขนส่งอ้อยสู่โรงงาน

น้ำตาลโดยเฉพาะ แต่จะทำการขายเหมาอ้อยให้กับพ่อค้าคนกลาง เมื่อพ่อค้าคนกลางได้รับผลกระทบมากก็จะไปกดราคาให้ต่ำลงมา จากที่มีรายรับสำหรับการทำอ้อยลดลงและมีการลงทุนที่เพิ่มขึ้น เกษตรกรรายย่อยจึงสามารถปรับเปลี่ยนไปทำอย่างอื่นได้ง่ายกว่าผู้มีพื้นที่การปลูกอ้อยจำนวนมาก และหาทางเลือกอื่นอย่างการเลิกทำไร่อ้อยแล้วไปขายลอตเตอรี่ต่างถิ่น การรับจ้าง การกรีดยางเสริม หรือปลูกพืชอื่นทดแทน เป็นต้น จากที่กล่าวไปเป็นการปรับตัวที่แตกต่างกันของแต่ละครัวเรือน เพราะมีการลงทุนที่ต่างกันทำให้การปรับเปลี่ยนการดำรงชีพจากการทำไร่อ้อยสู่อาชีพหรือทางเลือกอื่นมากน้อยต่างกัน การปลูกอ้อยปริมาณน้อยส่งผลสู่ผลกระทบที่น้อยตามไปด้วย มุ่งเน้นให้รายได้ทางอื่นคุ้มค่ากว่าการทำไร่อ้อยซึ่งการทำไร่อ้อยเป็นงานที่หนัก การลงทุนสูงไม่คุ้มค่าต่อการทำไร่อ้อยปริมาณน้อย การหลีกเลี่ยงการทำอ้อยและการไม่ทำอ้อยจะเป็นผลดีต่อสิ่งแวดล้อม จึงเป็นกลยุทธ์ในการปรับเปลี่ยนที่ดีที่สุดสำหรับผู้ให้ข้อมูล คือ

“...การไม่ปรับพื้นที่ปลูกอ้อย ไม่ซื้อเครื่องจักรกล และไม่จัดหาแรงงานในการตัดอ้อยสด เพราะจะทำให้เกิดหนี้สินเพิ่มขึ้นไม่มีที่สิ้นสุด เพราะเครื่องจักรมีนวัตกรรมใหม่ๆ เพื่อความสะดวกสบายเสมอ หากทำอ้อยต่อไปเราต้องซื้อเครื่องจักรมาทดแทนแรงงานมนุษย์ จึงแก้ปัญหาคือการไม่ทำอ้อยแล้วปรับเปลี่ยนไปทำอาชีพอื่นอย่างการขายลอตเตอรี่หรือรับจ้างกรีดยาง เป็นแนวทางออกที่วางไว้...”

(บุญมี เนธิบุตร, 7 เมษายน 2564: สัมภาษณ์)

ซึ่งการเปลี่ยนอาชีพมีผลดีต่อการลดมลพิษทางอากาศคือไม่มีการเผาอ้อยอื่น ซึ่งสะท้อนชาวไร่อ้อยไม่สามารถยอมรับต่อผลกระทบที่เกิดจากมาตรการลดการเผาอ้อยได้ ซึ่งเกษตรกรรายนี้ทำการปลูกอ้อยจำนวนไม่มาก การปรับตัวเพื่อหลีกเลี่ยงจึงสามารถทำได้ง่ายการเจ้าของโควตาที่ส่งอ้อยจำนวนมาก

อย่างไรก็ตามสำหรับการช่วยเหลือภาครัฐ ไม่ได้ส่งผลดีต่อเกษตรกรที่จะนำสู่การแก้ไขปัญหาได้ การเข้าถึงมาตรการรัฐจากที่กล่าวไปชี้ให้เห็นถึงความเป็นไปได้ยาก ชาวไร่อ้อยไม่มีอำนาจที่เพียงพอกับการต่อรองราคา และเรียกร้องให้ระงับมาตรการลดการเผาอ้อย

“...ที่ผ่านมาก็มีการออกมาเรียกร้องอยู่บ้าง แต่ก็ไม่ได้มีผลอะไร สิ่งนี้จึงทำให้ทราบได้ว่าชาวไร่อ้อยทำได้เพียงวิจารณ์และถกเถียงกันในหมู่บ้านเท่านั้น...”

(บุญมี เนธิบุตร, 7 เมษายน 2564: สัมภาษณ์)

กล่าวคือนโยบายการช่วยเหลือเกษตรกรที่ไม่ประสบความสำเร็จตามที่มีความคาดหวังส่งผลให้ในพื้นที่ก็ยังมีการเผาอ้อยเช่นเดิมเป็นผลจากการออกนโยบายไม่สอดคล้องกับสถานการณ์จริงในพื้นที่ และการที่เจ้าหน้าที่เลือกที่จะไม่บังคับใช้กฎหมายอย่างเข้มงวด

ท่ามกลางการบังคับใช้มาตรการลดการเผาอ้อยส่งผลกระทบหลายด้าน ทั้งด้านสังคมในการย้ายถิ่นฐาน ด้านเศรษฐกิจครัวเรือนรายได้กับรายจ่ายไม่สมดุล เนื่องด้วยมาตรการลดการเผาอ้อยส่งผลต่อการจัดหาแรงงาน จากสภาพสังคมที่เปลี่ยนไปชาวบ้านหันไปทำงานต่างถิ่นมากขึ้นเพราะเห็น

ว่างานเกษตรเป็นงานที่หนักและค่าตอบแทนน้อย มีเพียงคนกลุ่มน้อยที่ยังรับจ้างตัดอ้อยส่งผลต่อการตัดอ้อยสดมีต้นทุนที่สูง ประกอบกับกำลังแรงงานเดิมในพื้นที่ไม่เพียงพอ การอาศัยแรงงานต่างด้าวแต่โควิด-19 ที่ระบาดช่วงที่ผ่านมาจนถึงขณะนี้ กระทบต่อการนำเข้าแรงงานเข้ามาอย่างมาก อันเป็นผลให้มีการขาดแคลนแรงงานซ้ำหนักกว่าเดิม พร้อมทั้งขาดแคลนรถตัดอ้อยและมีค่าเช่าที่สูงกว่าการจ้างแรงงานประกอบ เป็นผลให้ชาวไร่อ้อยขาดแคลนแรงงานมนุษย์และเครื่องจักรที่จะเป็นหนทางเดียวสู่การตัดอ้อยสด ทั้งนี้ที่กล่าวไปก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ต้นทุนสูงจากการต้องจูงใจแรงงาน อีกทั้งเพื่อให้สอดคล้องกับมาตรการรัฐชาวไร่อ้อยต้องมีการปรับแปลงอ้อย เพราะหากจะอาศัยเพียงแรงงานตัดอ้อย อาจมีผลกระทบอีกหลายด้าน กล่าวคืออาจจะทำให้อ้อยเข้าหีบไม่ทันและค่าจ้างแรงงานทวีคูณสูงขึ้นเรื่อยๆ

“...ซึ่งปัจจัยการขาดแคลนแรงงานก็เป็นเหตุผลหลักให้คิดที่จะซื้อรถตัด แต่โรงงานไม่กล้าค้ำประกันในการซื้อเครื่องจักรให้ เพราะว่าหนี้สินของเราผูกพันกับโรงงานน้ำตาลอยู่ โรงงานก็ไม่ค้ำประกันให้ก็เป็นสิ่งที่ยากลำบากกับชาวไร่อ้อย...”

(ทวีโชค ศรีบุรินทร์, 18 เมษายน 2564: สัมภาษณ์)

อย่างไรก็ตาม ก็ยังมีด้านที่เอื้อประโยชน์ให้การทำไร่อ้อยยังมีผลดี อย่างพื้นที่เหมาะสมกับพืชอ้อย

“...แม้จะได้รับผลกระทบจากปัจจัยแรงงานไม่เพียงพอ แต่ก็ยังมีการทำไร่อ้อยอยู่เพราะเขตจังหวัดเลยมีความเหมาะต่อการปลูกอ้อย ประกอบกับเป็นพืชที่ปลูกและดูแลรักษาง่าย ราคาผลผลิตก็ยังสูงกว่าพืชชนิดอื่น และอยู่ใกล้แหล่งรับซื้อผลผลิต...”

(ทวีโชค ศรีบุรินทร์, 18 เมษายน 2564: สัมภาษณ์)

ถึงแม้การปลูกอ้อยจะมีข้อดีต่อเกษตรกรผู้ปลูกอ้อย แต่ผลเสียที่ตามมา อาทิ มลพิษทางอากาศที่เกิดจากการเผาใบอ้อย ความเสื่อมโทรมของดินซึ่งมีสาเหตุมาจากการเผาใบอ้อยและการใช้สารเคมี แม้ชาวไร่อ้อยจะทราบดีถึงผลเสียแต่ชาวไร่อ้อยไม่มีตัวเลือกที่จะหลีกเลี่ยงการสร้างมลพิษ

การแสวงหาทางออกต้องรับกับผลกระทบและในขณะเดียวกับต้องปรับตัวให้เข้ากับมาตรการลดการเผาอ้อยการปรับพื้นที่ปลูกอ้อย การปรับแปลงอ้อยเริ่มมีการปรับเปลี่ยนเมื่อมีมาตรการลดการเผาอ้อยออกมา เพื่อการเข้าถึงของเครื่องจักรลดแรงงานมนุษย์และตัดอ้อยได้ทันโรงงานน้ำตาลปิด นำไปสู่การปรับพื้นที่ของเกษตรกรที่ต้องมีการปรับหน้าดินที่ไม่เสมอกันเพื่อไม่เป็นอุปสรรคต่อการนำรถตัดอ้อยเข้าสู่พื้นที่ โดยใช้รถไถและรถแมคโฮปรับหน้าดินก่อนทำการปลูกอ้อยในระยะต่อไป จึงนำรถปลูกอ้อยมีความยาวระหว่างแถว 1.5 เมตร เพื่อที่จะให้ระหว่างแถวกว้างพอสำหรับเครื่องจักรอย่างรถไถ พร้อมทั้งสามารถทดแทนแรงงานมนุษย์ด้วยเครื่องจักรโดยการกำจัดวัชพืชใช้เครื่องตีดินและสามารถนำรถตัดอ้อยตัดอ้อยสดได้ การปรับพื้นที่การปลูกอ้อยไม่เพียงแต่เป็นการปรับตัวเพื่อให้สอดรับกับมาตรการรัฐแต่ยังนำมาสู่การปรับเปลี่ยนในภาวะที่ขาดแคลนแรงงานอย่างหนัก ภาวะส่งอ้อยไม่ทัน และเป็นผลดีต่อการลดการเผาอ้อยที่ส่งผลต่ออากาศต่อปัญหาด้านหมอกควัน เขม่าจากใบอ้อยตกสู่บ้านเรือนของชาวบ้านซึ่งก่อให้เกิดความเดือดร้อน ถึงแม้การปรับ

พื้นที่การปลูกอ้อยส่งผลดีหลายประการแต่ยังมีข้อจำกัดที่ไม่สามารถดำเนินการได้ทั้งหมด ซึ่งจากการปรับไร่อ้อยต้องใช้เงินทุนอย่างมาก และหากตออ้อยเก่ายังไม่ครบ 4 ปี เกษตรกรก็ไม่อยากจะปลูกอ้อยใหม่เพราะการปีอ้อยแต่ละครั้งต้องมีค่าเครื่องจักร ค่าพันธุ์อ้อย และค่าอุปกรณ์อื่น จึงเป็นเหตุผลเมื่อมีมาตรการรัฐออกมาไม่สามารถปรับพื้นที่ได้ในระยะเวลาสั้นๆ ซึ่งเกษตรกรส่วนใหญ่เมื่ออายุอ้อยครบกำหนดถึงคราวปลูกใหม่ก็จะทำการปรับแนวแถวอ้อย ดังนั้น การปรับพื้นที่การปลูกอ้อยส่งผลดีหลายด้าน แต่ก็ยังต้องใช้เวลาในการปรับเปลี่ยน เพื่อให้จัดการเมื่อมีการควบคุมการเผาอย่างจริงจัง จากที่กล่าวไป ชาวไร่อ้อยต้องหันมาปรับกลยุทธ์ต่อมาตรการรัฐประกอบกับการรักษาสิ่งแวดล้อม โดยการลงทุนปลูกอ้อยใหม่

“...หากภาครัฐห้ามการเผาอ้อยอย่างเป็นรูปธรรมกังวลว่าในปีต่อๆ ไป อาจจะไม่สามารถจัดหาแรงงานตัดอ้อยได้ การสร้างพื้นที่ให้เหมาะกับรถตัดอ้อย ไถตออ้อยเก่าขยายแนวแถวอ้อยใหม่ซึ่งเป็นการแก้ปัญหาหลักต่อการขาดแคลนแรงงาน...”

(ทวีโชค ศรีบุรินทร์, 18 เมษายน 2564: สัมภาษณ์)

อีกประการหนึ่งการแก้ไขของภาครัฐ ชาวไร่อ้อยไม่สามารถเข้าถึงได้ จึงเสมือนการแก้ไขของภาครัฐไม่บรรลุวัตถุประสงค์ ซึ่งในด้านนโยบายการสนับสนุนเครื่องจักรและการให้ความรู้บริหารจัดการ ตั้งแต่มีการออกมาตรการรัฐเกษตรกรไม่มีการรับรู้ถึงความช่วยเหลือ ไม่สามารถเข้าถึงการสนับสนุนการทำอ้อยสดจากภาครัฐ ซึ่งเป็นผลมาจากการที่นโยบายเหล่านั้นไม่ได้มาวิเคราะห์ถึงความต้องการชาวไร่อ้อยและความสัมพันธ์ของกลุ่มเกษตรกรกับเจ้าหน้าที่รัฐ ซึ่งความต้องการของเกษตรกรคือภาครัฐมีนโยบายช่วยเหลือชาวไร่อ้อยทั้งเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำที่สำคัญมากต่อการลงทุน และทางออกอย่างเร่งด่วนที่ชาวไร่อ้อย ต้องมีความร่วมมือ คือ รัฐ ชาวไร่ และโรงงาน จะร่วมมือกันในการแก้ไขปัญหาและวางบทบาทใหม่ท่ามกลางสถานการณ์ที่เปลี่ยนไปรอบด้าน ดังนั้น การสนับสนุนให้เกษตรกรปลูกอ้อยเพื่อสร้างรายได้และเป็นการทำการเกษตรแบบมิตรกับสิ่งล้อม ต้องทำควบคู่กับการดูแลสิ่งแวดล้อม ทั้งการกำหนดนโยบาย มาตรการ รวมถึงวิธีการที่จะควบคุมและป้องกันปัญหาทางด้านสิ่งแวดล้อมที่จะเกิดขึ้น

เมื่อมีมาตรการลดการเผาอ้อยมาควบคุมปริมาณการเผาอ้อยของเกษตรกร โดยต้องทำการเก็บผลผลิตโดยการตัดอ้อยสด จึงต้องเพิ่มแรงงานตัดอ้อยอีกเท่าตัว การต้องแสวงหาหรือลดการใช้แรงงานการหาทางเลือกของชาวไร่อ้อยกับการลดการเผาอ้อย ซึ่งมีทั้งการจัดหาแรงงานโดยจูงใจทางการเงิน การจ้างแรงงานต่างถิ่น และการลดปัญหาจากการขาดแคลนแรงงานโดยหาทางเลือกอื่นๆ แทน และการทดแทนแรงงานโดยใช้เครื่องจักร อย่างไรก็ตามเพื่อในการดำรงชีพประกอบอาชีพไร่อ้อยได้ต่อไป จึงแสวงหาทางออกเพื่อลดผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยที่จะมีการบังคับใช้อย่างเป็นรูปธรรมของภาครัฐ เกษตรกรบางรายเลือกที่จะเพิ่มจำนวนแรงงานในการตัดอ้อย โดยจัดหาแรงงานอย่างการจูงใจทางด้านการเพิ่มเงินในการตัดอ้อยสดแข่งขันกับชาวไร่อ้อยรายอื่น และการแสวงหาผู้ใช้แรงงานในต่างจังหวัดเพื่อเข้ามาตัดอ้อยในพื้นที่ ซึ่งมีลักษณะการทำสัญญาจ่ายเงินล่วงหน้าเพื่อการันตีว่าชาวไร่อ้อยจะมีแรงงานที่เพียงพอสำหรับการตัดอ้อยในปีนั้น แต่ก็ยังได้รับผลกระทบแม้ว่าผู้ใช้แรงงานบางรายจะมีการเซ็นสัญญารับเงินล่วงหน้าไว้เป็นหลักฐาน เมื่อถึงเวลาผู้ใช้

แรงงานกลับไม่มาตัดอ้อยตามสัญญา และหนีไปทำงานต่างถิ่นเพื่อจะไม่ใช้หนี้ ทำให้ชาวไร่อ้อยต้องจัดหาแรงงานใหม่เป็นการลงทุนทางด้านแรงงานที่ซ้ำซ้อน จึงเป็นผลกระทบจากการแสวงหาแรงงานต่างพื้นที่เมื่อแรงงานในพื้นที่มีจำนวนจำกัด แต่เกษตรกรบางรายเมื่อได้รับผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยและไม่สามารถยอมรับกับปัญหาที่จะตามมาได้อย่างการเป็นหนี้จากการเพิ่มเงินในการลงทุนเพื่อการทำอ้อยสด ซึ่งต้องเลี่ยงหนี้สินที่เพิ่มขึ้นโดยการลดแรงงานไม่จัดหาแรงงานเพิ่ม แต่จะมุ่งไปทำอาชีพเสริมหรือเลือกปลูกพืชอื่นทุนแทน และอีกแนวทางเลือกคือการลดค่าใช้จ่ายทางด้านแรงงาน มุ่งสู่การใช้เครื่องจักรมาทดแทนซึ่งมีการลงทุนที่สูงกว่าการใช้แรงงานแต่จะคุ้มค่าและลงทุนครั้งเดียวใช้ได้นาน ประกอบกับการใช้เครื่องจักรรวดเร็วกว่าการใช้แรงงานไม่ต้องลำบากใจต่อการคำนึงถึงว่าปีนั้นๆจะมีแรงงานที่เพียงพอสำหรับการตัดอ้อยได้ทันก่อนการปิดหีบ

ในปัจจุบันภาวการณ์ที่ไม่สามารถนำแรงงานต่างชาติเข้ามาได้จากโรคติดต่อโควิดส่งผลให้เป็นข้อจำกัดในการตัดอ้อยสด สู่การแย่งแรงงานการเกษตร

“...การบังคับใช้มาตรการลดการเผาอ้อยเริ่มมีการควบคุมในพื้นที่จังหวัดเลยอย่างหลวมๆ ในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา ทางการลงพื้นที่ในตำบลท่าสวรรค์เพียงช่วงฤดูเปิดหีบอ้อยใหม่ๆ ขณะนั้นชาวไร่อ้อยเลือกที่จะตัดอ้อยสดเพราะกังวลต่อการจะถูกดำเนินคดี...”

(ปิติพันธ์ อินทนาม, 18 เมษายน 2564: สัมภาษณ์)

จากที่มีการใช้มาตรการรัฐส่งผลให้ชาวไร่อ้อยเริ่มหันมาตัดอ้อยสด อนึ่ง นำมาสู่ความต้องการแรงงาน แต่การขาดแคลนแรงงานตัดอ้อยเริ่มวิกฤตสุดในช่วงฤดูกาล 2563/64 จากการไม่สามารถนำแรงงานจากประเทศลาวเข้าตัดอ้อยได้จากโรคระบาดโควิด-19 อย่างไรก็ตามในตำบลเดียวกันส่วนมากก็ไม่ได้เปิดโควตาอ้อย การขาดปัจจัยด้านการเก็บเกี่ยวอ้อยมีแนวโน้มที่พ่อค้าคนกลางอาจจะไม่อยากตัดอ้อยให้เกษตรกร เพราะพ่อค้าคนกลางก็มีแรงงานอยู่อย่างจำกัด ดังนั้นมาตรการดังกล่าวต่างก็ก่อความเดือดร้อนสู่ชาวไร่อ้อย

แม้ชาวไร่อ้อยจะได้รับผลกระทบแต่การทำไร่อ้อยสามารถดูแลรักษาได้ดีกว่าพืชชนิดอื่น และการปรับเปลี่ยนการทำอ้อยสดก็สามารถเป็นไปได้ ซึ่งการปรับแนวแถวอ้อยเพื่อสะดวกแก่การเข้าถึงพื้นที่ของเครื่องจักร เพราะการปลูกอ้อยเมื่อถึงเวลาก็ต้องไถตออ้อยเก่าปลูกใหม่ พร้อมทั้งการใช้เครื่องจักรสามารถลดแรงงานในการบำรุงรักษาอ้อยก่อนเก็บเกี่ยว

“...เนื่องจากการทำพืชชนิดอื่นอย่างการปลูกข้าวโพดก็มีโรคระบาดหนอนเจาะส่งผลให้ผลผลิตที่ได้ก็ต่ำมาก และการมันสำปะหลังก็มีปัญหาที่เกษตรกรที่ทำอ้อยใกล้พื้นที่ไร่มันมีการนำยาฆ่าหญ้าอ้อยทำให้มันสำปะหลังตาย...”

(ปิติพันธ์ อินทนาม, 18 เมษายน 2564: สัมภาษณ์)

จึงเป็นเหตุผลที่ยังทำอ้อย ในด้านการปรับตัวเกษตรกรนิยมแก้ไขปัญหาการขาดแคลนแรงงานโดยปรับพื้นที่แปลงปลูกอ้อย ขยายแนวแถวไม่เพียงแต่เป็นประโยชน์ทางด้านการนำรถตัดอ้อยเข้าได้ แต่ในด้านกำจัดวัชพืชก็สามารถใช้รถเข้ากำจัดโดยไม่จำเป็นต้องพ่นยาฆ่าหญ้า และการ

เพิ่มการลงทุนซื้อเครื่องตัดอ้อยพ่วงรถไถที่ราคาไม่สูงเท่ารถตัดอ้อยขนาดใหญ่ แต่หากชาวไร่อ้อยขาดทุนทางการซื้อรถตัดอ้อยในการปรับพื้นที่ก็มีพ่อค้าคนกลางที่มีรถตัดอ้อยมาตัดอ้อยในแปลงที่ปรับพื้นที่แล้ว วิธีการที่กล่าวไปเป็นแนวทางที่เหมาะสมกับการไม่เผาอ้อย ไม่เพียงแต่เป็นข้อดีทางด้านการไม่ได้รับโทษจากการเป็นผู้ก่อมลพิษแล้วการตัดอ้อยสดก็ยังเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งรวดเร็วส่งอ้อยเข้าหีบได้ทัน

"...เพราะชาวไร่อ้อยต่างก็ยืนยันว่าต้องการยกระดับสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้นด้วยการพยายามลดอ้อยไฟไหม้ เพียงขอเวลาเพราะยังมีหลายปัจจัยเกี่ยวข้อง..."

(ปิติพันธ์ อินทนาม, 18 เมษายน 2564: สัมภาษณ์)

การแก้ไขปัญหาจากมาตรการลดการเผาอ้อยต้องอาศัยศักยภาพแต่ละครัวเรือน เนื่องด้วยการเรียกร้องจากภาครัฐไม่ได้สนองต่อสภาพการทำอ้อยสดในพื้นที่

"...ในส่วนการต่อรองแม้จะมีการเสนอเรียกร้องผ่านทางผู้นำชุมชนต่างๆ ก็ไม่ได้รับการตอบสนองหรือแก้ปัญหา เนื่องจากไม่มีอำนาจที่จะไปต่อรองภาคเอกชนและภาครัฐ..."

(ปิติพันธ์ อินทนาม, 18 เมษายน 2564: สัมภาษณ์)

ดังนั้น การปรับตัวของชาวไร่อ้อยต้องอาศัยกลยุทธ์ในการแก้ปัญหาของแต่ละครัวเรือน กล่าวได้ว่าการเข้าถึงผลประโยชน์ในการช่วยเหลือเกษตรกรยังไม่ประสบความสำเร็จ ดังนั้น ภาครัฐต้องลงมาศึกษาปัจจัยด้านความต้องการและแนวโน้มที่เป็นไปได้กับเกษตรกรโดยตรง

ภายใต้การเป็นผู้บังคับใช้กฎหมายมีการปฏิบัติตามมาตรการภาครัฐ ในส่วนของการประชาสัมพันธ์เพื่อลดการเผาอ้อยของเกษตรกร แต่ก็ยังไม่สามารถควบคุมได้อย่างเป็นรูปธรรมเป็นผลจากพันธะความสัมพันธ์ในหมู่บ้าน และยังมีข้อจำกัดที่ผู้ใหญ่บ้านยังเป็นชาวไร่อ้อย ดังนั้น การบังคับมาตรการลดการเผาอ้อย

"...ส่วนราชการส่งหนังสือต่อชาวไร่อ้อยลดปริมาณการเผาในเขตใกล้เคียงชุมชน จึงได้มีการประกาศผ่านเสียงตามสายของหมู่บ้าน..."

(บุญชัย จันทนาศักดิ์ (ผู้ใหญ่บ้าน), 18 เมษายน 2564: สัมภาษณ์)

ส่วนในการลงพื้นที่ไปควบคุมการเผาอ้อยของชาวบ้าน ภาครัฐไม่ได้เน้นย้ำกับการกำกับห้ามเผาอ้อยโดยปริยาย ในการปฏิบัติหน้าที่ในฐานะเจ้าหน้าที่รัฐและการเป็นชาวไร่อ้อย โดยการกำกับดูแลการลดการเผาอ้อยจึงกระทำได้น้อย เนื่องด้วยความสัมพันธ์เครือญาติที่มีความใกล้ชิด บ้านใกล้เรือนเคียงที่ต่างต้องอาศัยซึ่งกันและกัน จึงยากที่จะนำมาตรการลดการเผาอ้อยมาบังคับอย่างเข้มงวด ในด้านผลกระทบมองว่าอาจนำสู่การทำผิดวินัยทางราชการ

“...ซึ่งในฐานะที่ตนเองเป็นเจ้าหน้าที่รัฐ แต่มีพื้นที่ปลูกอ้อยจำนวนมากและทำการเผาเสียส่วนใหญ่ เพราะการตัดอ้อยสดคงจะไม่ทันฤดูกาลปิดหีบและการจัดหาแรงงานยาก ตลอดจนเกิดผลกระทบทางสังคมที่ถูกมองว่าเป็นผู้ควบคุมทางกฎหมาย แต่กลับกระทำผิด...”

(บุญชัย จันทนาศักดิ์ (ผู้ใหญ่บ้าน), 18 เมษายน 2564: สัมภาษณ์)

สะท้อนให้เห็นถึงความไม่เหมาะสมจากการสั่งการของภาครัฐที่ให้ผู้ใหญ่บ้านในพื้นที่ควบคุมการเผาอ้อย อีกทั้งผู้ใหญ่บ้านยังเป็นชาวไร่อ้อยจึงขัดแย้งกับมาตรการลดการเผาอ้อย

การให้ผู้ใหญ่บ้านซึ่งมีผลประโยชน์จากการไม่ปฏิบัติตามมาตรการลดการเผาอ้อย และไม่สามารถเลิกการทำไร่อ้อยได้ การควบคุมการเผาอ้อยเป็นไปอย่างหลวมๆ แม้ทางด้านภาครัฐจะมีการสั่งให้ผู้ใหญ่บ้านจัดการลดการเผาอ้อย แต่ในด้านการทำอ้อยก็ยังคงกระทำอยู่ กล่าวคือเป็นอาชีพที่ทำให้ครัวเรือนดำรงอยู่ได้

“...แนวทางในการหลีกเลี่ยงเพื่อปรับตัวจะหันมาปรับรูปแบบการทำอ้อย และจากการใช้แรงงานมนุษย์ที่เป็นอุปสรรคก็จะเปลี่ยนเป็นการใช้รถตัดอ้อยแทน...”

(บุญชัย จันทนาศักดิ์ (ผู้ใหญ่บ้าน), 18 เมษายน 2564: สัมภาษณ์)

ที่มีประโยชน์เพื่อรักษาสภาพแวดล้อม บรรเทามลพิษทางอากาศ และส่งเสริมความอุดมสมบูรณ์ของระบบการปลูกอ้อยเพื่อให้การผลิตอ้อยเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ทั้งนี้ ต้องมีการร่วมมือกันทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และเกษตรกรหาทางออก ประกอบกับภาครัฐควรส่งเสริมมิใช่การบังคับให้เจ้าหน้าที่ในท้องถิ่นควบคุมปริมาณการเผาอ้อยของชาวบ้าน แต่ต้องส่งเสริมการปล่อยกู้อัตราดอกเบี้ยต่ำ เพื่อปรับพื้นที่การปลูกอ้อย จัดหาแรงงาน และการส่งเสริมอุปกรณ์เครื่องจักร ซึ่งปัจจัยดังกล่าวเป็นสิ่งที่จำเป็นต่อชาวไร่อ้อย ดังนั้น การให้เจ้าหน้าที่ท้องที่และท้องถิ่นมาควบคุมการลดปริมาณการเผาอ้อย

การที่เจ้าหน้าที่ภาครัฐไม่ได้เป็นชาวไร่อ้อยแต่ในการจัดการลดการเผาอ้อยของเกษตรกรก็ไม่สามารถสั่งการให้เกษตรกรห้ามเผาอ้อยได้ เพราะมีความใกล้ชิดในชุมชนและจะทำให้ชาวบ้านขาดความเชื่อใจในการเลือกตั้งครั้งต่อไป แต่ก็มีการปฏิบัติตามภาครัฐอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยส่วนราชการแจ้งให้เจ้าหน้าที่ทำการประชาสัมพันธ์ ตรวจสอบการป้องกันการเผาอ้อยในเขตชุมชนและควบคุมการเกิดไฟลุกลาม หากมองในด้านผลกระทบต่อการปฏิบัติหน้าที่ พบว่า ในพื้นที่มีการอาศัยในลักษณะญาติมิตรช่วยเหลือกันและกัน

“...แม้ว่าจะไม่ได้ทำอ้อย แต่การที่จะให้เจ้าหน้าที่ท้องถิ่นไปสั่งห้ามไม่ให้เผาอ้อยเลยจะนำไปสู่ความขัดแย้งกับชาวบ้าน...”

(กิตติศักดิ์ ศรีบุรินทร์ (นายกองค์การบริหารส่วนตำบลท่าสวรรค์), 19 เมษายน 2564: สัมภาษณ์)

โดยจะต้องนำแนวทางปรับกลยุทธ์การพูดคุย ชี้แนะ และประชาสัมพันธ์ สร้างความรู้ความเข้าใจกับเกษตรกรชาวไร่อ้อย ในด้านการส่งเสริมเพื่อปรับตัวต่อมาตรการลดการเผาอ้อย อันจะนำมา

สู่ประโยชน์ทางด้านรายได้ในครัวเรือนหากตัดอ้อยสดจะได้รับส่วนต่างที่เพิ่มขึ้น เพิ่มความอุดมสมบูรณ์สู่แปลงอ้อยจากกาบและใบอ้อย และลดภาวะหมอกควัน เขม่าจากใบอ้อยสู่ครัวเรือนชาวบ้าน

ดังนั้น การออกมาตรการส่งผลดีต่อส่งแวดล้อมแต่มีข้อจำกัดทางด้านการเก็บเกี่ยว แต่ภาครัฐต้องจัดการแก้ไขปัญหาให้ตรงจุด อนึ่ง การแก้ไขปัญหาภาครัฐต้องส่งเสริมสินเชื่อเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตอ้อยอย่างครบวงจร ช่วยเหลือชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบในการให้เงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ การพักชำระหนี้ การจัดหาแรงงานเพิ่ม เพิ่มราคาอ้อยสดให้มีราคาสูง และเงินอุดหนุนต่างๆ เพื่อจูงใจให้กับเกษตรกรหันมาตัดอ้อยสดอย่างเต็มใจเลิกการเผาอ้อยอย่างถาวร พร้อมกับการที่ภาครัฐลงมาศึกษาพื้นที่การทำอ้อยที่เป็นปัญหาจริงๆ

โดยสรุป ท่ามกลางการใช้มาตรการขอความร่วมมือลดการเผาอ้อยชาวไร่อ้อยมองว่าเป็นประโยชน์ทางสิ่งแวดล้อม แต่ไม่ควรเป็นการผลักภาระให้กับเกษตรกร การบังคับใช้มาตรการลดการเผาอ้อยส่งผลกระทบจากการขาดแคลนแรงงาน รายจ่ายสูงหนี้สินเพิ่มพูน และการนำอ้อยเข้าหีบไม่ทัน ผลการศึกษาพบว่า เพื่อเป็นทางเลือกในการลดต้นทุนด้านแรงงานชาวไร่อ้อยจึงเลือกการปรับกลยุทธ์โดยการลักลอบเผาอ้อย แสวงหาหรือลดการใช้แรงงาน การปรับพื้นที่ปลูกอ้อย และการหันไปประกอบอาชีพอื่น ที่ผ่านมาแม้ว่ารัฐจะได้มีการออกมาตรการช่วยเหลือทางด้านต่างๆ แต่ชาวบ้านไม่สามารถเข้าถึงเครื่องจักรของภาครัฐได้และมาตรการไม่ได้สอดรับกับความต้องการของชาวบ้าน อย่างไรก็ตาม ภาครัฐก็ไม่ได้เข้ามาดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรม

ทั้งนี้ เมื่อชาวไร่อ้อยได้รับผลกระทบทางหน่วยงานภาครัฐไม่ได้ให้การช่วยเหลือ เจ้าหน้าที่ภาครัฐมีเพียงการประกาศทางเสียงตามสายเพื่อขอความร่วมมือ และภาครัฐไม่สามารถนำมาตรการลดการเผาอ้อยมาจัดการได้จริง อันเนื่องมีความสัมพันธ์ในหมู่ชุมชน จึงทำให้การทำอ้อยในหมู่บ้านท่าสวรรค์ยังมีการเผาอ้อยอยู่ส่วนมาก ดังนั้น ชาวไร่อ้อยยังคงต้องการให้ทางภาครัฐจัดสรรราคาต่อตันที่สูงขึ้น การส่งเสริมเครื่องจักรราคาถูก การยืดเวลาการรับซื้ออ้อย และปล่อยเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ เพื่อสามารถดำเนินตามมาตรการลดการเผาอ้อยได้ในกลยุทธ์เพื่อปรับตัวจากผลกระทบ

พหูน ปณฺฑิโต ชีเว

บทที่ 6

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

วิจัยเรื่อง ผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยและการปรับตัวในเชิงของวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย ครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ได้แก่ 1) เพื่อวิเคราะห์ว่ามาตรการลดการเผาอ้อยที่ส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย อย่างไร โดยศึกษาตัวแปรทางด้านจำนวนพื้นที่การปลูกอ้อย รายได้ครัวเรือน หนี้สินครัวเรือน และระยะเวลาการทำไร่อ้อย 2) เพื่อศึกษาการปรับตัว ในเชิงวิถีการดำรงชีพชาวไร่อ้อยในหมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย ท่ามกลางการบังคับใช้มาตรการลดการเผาอ้อยของภาครัฐ โดยสามารถสรุปผลการวิจัย อภิปรายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะดังรายละเอียดในบทนี้

1. สรุปผล
2. อภิปรายผล
3. ข้อเสนอแนะ

สรุปผล

การศึกษาในเชิงปริมาณของหัวข้อวิจัยผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยและการปรับตัวในเชิงของวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย สรุปผลได้ ดังนี้

1. ในประเด็นผลการวิเคราะห์ผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยและการปรับตัวในเชิงของวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ = 3.08) และเมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า มีผลกระทบอยู่ในระดับปานกลาง 2 ด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ มาตรการด้านนโยบาย ($\overline{X}$ = 3.11) และมาตรการทางด้านกฎหมาย ($\overline{X}$ = 3.04)

1.1 มาตรการทางด้านกฎหมาย พบว่า โดยรวมมีผลกระทบอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ = 3.04) เมื่อจำแนกเป็นรายข้อพบว่า มีผลกระทบอยู่ในระดับมาก 2 ข้อ และระดับปานกลางทั้ง 11 ข้อ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย 3 ลำดับ ได้แก่ มาตรการลดการเผาอ้อยทำให้ท่านมีต้นทุนการผลิตสูงขึ้น ($\overline{X}$ = 3.86) มาตรการลดการเผาอ้อยทำให้ท่านต้องปรับพื้นที่ปลูกอ้อยใหม่ ($\overline{X}$ = 3.55) และมาตรการลดการเผาอ้อยทำให้ท่านต้องลงทุนปรับดิน เช่น ระเบิดดินดาน ปรับระยะแถวอ้อยให้กว้างขึ้น ($\overline{X}$ = 3.33)

1.2 ผลการวิเคราะห์ผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยและการปรับตัวในเชิงของวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย มาตรการด้านนโยบาย พบว่า โดยรวมมีผลกระทบอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ = 3.11) เมื่อจำแนกเป็น

รายข้อพบว่า มีผลกระทบอยู่ในระดับมาก 4 ข้อ และอยู่ในระดับปานกลางทั้ง 11 ข้อ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย 3 ลำดับ ได้แก่ ท่านเห็นว่าภาครัฐควรดำเนินมาตรการลดการเผาอ้อยต่อไป แต่ควรช่วยเหลือเกษตรกรด้านทุนการผลิต ($\overline{X}$ = 3.72) มีเจ้าหน้าที่ภาครัฐในท้องถิ่น/ท้องที่เป็นชาวไร่อ้อย ($\overline{X}$ = 3.58) ท่านคิดว่ามาตรการการหักเงินอ้อยไฟไหม้เป็นการกีดกันท่านจากผลประโยชน์ทางด้านการเงินที่ควรได้รับ ($\overline{X}$ = 3.53) และมาตรการให้ชาวไร่อ้อยซื้อเครื่องจักรกลเพื่อตัดอ้อยสด เป็นการผลักภาระให้เกษตรกรต้องลงทุนโดยการกู้หนี้ยืมสิน ($\overline{X}$ = 3.53)

2. ชาวไร่อ้อยส่วนใหญ่ได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมจากการบังคับใช้มาตรการลดการเผาอ้อย นำมาสู่การปรับเปลี่ยนวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อยให้สอดคล้องกับมาตรการรัฐ เนื่องจากปัจจัยที่เพิ่มสูงทางต้นทุน รายได้ และการก่อหนี้สินครัวเรือน บางส่วนก็มีการลงทุนที่เพิ่มสูงภายใต้การกู้หนี้ยืมสิน เนื่องจากการปรับพื้นที่การปลูกอ้อยใหม่ การซื้อเครื่องจักรรองรับการตัดอ้อยสด และการเพิ่มค่าแรงที่สูงขึ้น ซึ่งการปรับตัวจากการดำรงชีพเหล่านี้เพราะเกษตรไม่สามารถเข้าถึงการช่วยเหลือจากภาครัฐ ประกอบกับนโยบายไม่ตอบสนองต่อความต้องการของเกษตรกร อนึ่งโรงงานน้ำตาลก็ยังมีการรับซื้ออ้อยไฟไหม้ ทั้งนี้เจ้าหน้าที่ภาครัฐยังไม่มีความเข้มงวดในการควบคุมการเผาอ้อย จึงเป็นผลให้ชาวไร่อ้อยยังใช้วิธีตัดอ้อยไฟไหม้อยู่ แต่การออกมาตรการดังกล่าวมีส่วนให้ชาวไร่อ้อยหันมาปรับตัวต่อการขาดแคลนแรงงาน โดยการปรับพื้นที่ให้เหมาะสมกับรถตัดอ้อย การปลูกพืชเสริมและอาชีพอื่นเสริม เพื่อให้สามารถดำรงชีพในภาวะที่มีผลกระทบจากมาตรการรัฐ

อภิปรายผล

อ้อยเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศ จึงได้รับการส่งเสริมให้มีการปลูกอ้อยอย่างมาก เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการในการบริโภคน้ำตาลที่เพิ่มทั้งจากในประเทศ และส่งออกขายในต่างประเทศ ภายใต้นโยบายประชารัฐที่เปิดโอกาสให้กลุ่มทุนขนาดใหญ่เข้ามามีบทบาทสำคัญในการกำหนดนโยบายร่วมกับรัฐในการพัฒนาประเทศในด้านต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งนโยบายด้านการเกษตร อาจส่งผลให้เกษตรกรตกอยู่ภายใต้ระบบเกษตรพันธสัญญามากขึ้น และต้องดำเนินการตามแนวทางของโรงงานน้ำตาลอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ลักษณะดังกล่าวเป็นการกีดกันทางผลประโยชน์ของชาวไร่อ้อยในรูปแบบหนึ่ง ที่โรงงานน้ำตาลรับผลประโยชน์ผูกขาดไว้เฉพาะกับกลุ่มผลประโยชน์ของตนเท่านั้น ภายใต้กระบวนการกลับผลักชาวไร่อ้อยให้ไกลออกไปจากผลประโยชน์ของตน โดยการให้ชาวไร่อ้อยรับผิดชอบต่อมลพิษทางอากาศโดยหักเงินจากอ้อยไฟไหม้ ทำให้ภาครัฐสร้างแรงจูงใจให้เกษตรกรหันมาปลูกอ้อย ส่งผลให้ประเทศไทยมีจำนวนพื้นที่การปลูกอ้อยเพิ่มสูงมากหากเทียบกับ 10 ปีที่ผ่านมา เมื่อมีการทำอ้อยปริมาณมากก็มีการเผาอ้อยสร้างมลพิษทางอากาศ ภาครัฐจึงสร้างมาตรการลดการเผาอ้อยเพื่อความคุมปริมาณมลพิษ ที่มาจากเกษตรกรส่วนใหญ่ก็ยังตัดอ้อยไฟไหม้

งานวิจัยชิ้นนี้ในมุมมองของชาวไร่อ้อยรวมทั้งเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เป็นชาวไร่อ้อย การกำหนดนโยบายลดการเผาอ้อยส่งผลดีต่อสภาพแวดล้อม แต่ก็ส่งผลเสียหลายประการโดยเฉพาะการขาดแคลนแรงงาน ในขณะที่ชาวไร่อ้อยยังขาดแคลนทุนในการพัฒนาพื้นที่เพื่อเข้าสู่การผลิตที่อาศัย

แรงงานน้อยได้ประเด็นนี้สอดคล้องกับการวิจัยของวุฒิพันธุ์ เหลืองวิไล (2558) พบว่า ปัญหาที่สำคัญในการทำอ้อย คือ การขาดแคลนแรงงานในการเก็บเกี่ยวอ้อยและปัญหาค่าจ้างแรงงานสูง ทำให้เกษตรกรบางส่วนหันมาใช้วิธีการเผาใบอ้อย ทั้งนี้ เนื่องจากแรงงานในพื้นที่หันไปทำงานอุตสาหกรรมมากขึ้น และแรงงานเดิมที่เคยทำอยู่ด้วยกันเริ่มเข้าสู่แรงงานผู้สูงอายุ ประกอบกับแรงงานรุ่นใหม่ขาดแรงจูงใจในการทำงาน เพราะงานไร่อ้อยเป็นงานที่หนักแต่ได้ค่าตอบแทนน้อยกว่างานอุตสาหกรรม ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับงานวิจัยของเชิดชู คงอ่อน และยศ บริสุทธิ์ (2556) เกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการเก็บเกี่ยวอ้อยด้วยวิธีการเผาก่อนตัดของเกษตรกร อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น ยังพบว่าปัจจัยสำคัญคือการมีแรงงานจ้างตัดอ้อยที่จำกัด ค่าจ้างแพง และแรงงานที่รับจ้างมีความต้องการมุ่งตัดอ้อยที่เผาแล้วเนื่องจากสามารถตัดได้เร็วและตัดได้ปริมาณมาก ซึ่งทำให้แรงงานได้รับเงินค่าตอบแทนจากการตัดต่อวันจำนวนมากเมื่อเปรียบเทียบกับอ้อยที่ไม่เผาก่อนตัด อีกทั้งเจ้าของอ้อยเองก็ต้องการให้ตัดอ้อยได้เร็วและตัดได้ปริมาณมาก เช่นเดียวกับงานวิจัยของละอองดาว แสงหล้า และธวัชชัย ศุภดิษฐ์ (2548) ได้รายงานในผลกระทบจากการเผาใบอ้อยและแนวทางการแก้ไขไว้ว่า การเผาอ้อยเกิดจากการขาดแคลนแรงงานในการเก็บเกี่ยวอ้อย และปัญหาค่าจ้างแรงงานสูง โดยคิดเป็นสัดส่วนถึงร้อยละ 50 ของต้นทุนการผลิตอ้อยทั้งหมดต่อฤดูปลูกซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการขยายพื้นที่ปลูกอ้อยและการเพิ่มผลผลิตต่อพื้นที่ ทำให้เกษตรกรบางส่วนหันมาใช้วิธีการเผาใบอ้อยทั้งก่อนการเตรียมดิน ก่อนและหลังการเก็บเกี่ยวอ้อย เพื่อลดปัญหาด้าน แรงงานและสามารถตัดอ้อยได้เร็วทันฤดูเปิดหีบของโรงงานน้ำตาล

อนึ่ง ข้อสังเกตเพิ่มเติมที่งานวิจัยชิ้นนี้ชี้ให้เห็นคือการเกษตรกรมีอำนาจต่อรอง ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงนโยบายรัฐตลอดเวลาที่ผ่านมาพวกเขาทำได้แต่เพียงวิพากวิจารณ์ในชุมชนเท่านั้น ในด้านบทบาทหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐทั้งในระดับท้องถิ่นและท้องที่ ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ในการควบคุมกับปัญหาเผาอ้อยได้ ภายใต้ความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐเองกับชาวไร่อ้อย ดังนั้น การจะให้เจ้าที่รัฐที่มีความสัมพันธ์ชาวไร่อ้อยมาจัดการลดปัญหาการเผาอ้อยจึงไม่สมเหตุสมผลที่จะสามารถจัดการปัญหาได้ ถึงแม้ชาวไร่อ้อยจะยังมีการเผาอ้อย แต่เมื่อมีมาตรการลดการเผาอ้อยออกมา บางส่วนก็มีการปรับลดพื้นที่การปลูกอ้อย ปรับลดการเผาอ้อย หรือปรับไปทำอาชีพอื่นเสริม โดยเห็นว่ามาตรการลดการเผาอ้อยมีส่วนทำให้ทุนทางด้านมนุษย์ ทุนทางด้านการเงิน เพิ่มขึ้นเป็นอุปสรรคต่อการดำรงชีพในการทำอ้อย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. หน่วยงานภาครัฐควรส่งเสริม สนับสนุนงานวิจัยและพัฒนา เกี่ยวกับการลดต้นทุนการทำอ้อยสด เช่น การจัดหาแรงงาน การปรับพื้นที่อย่างเหมาะสม การพัฒนาเครื่องจักรกลการเกษตร

2. ควรมีการทบทวนเมื่อมีมาตรการลดการเผาอ้อยที่ในส่วนของการหักเงินอ้อยไฟไหม้ เนื่องจากทำให้ชาวไร่อ้อยไม่อยากปรับเปลี่ยนวิถีการตัดอ้อย กลับยังส่งผลส่งผลหนี้สินที่เพิ่มขึ้น

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ควรศึกษาปัจจัยอื่นๆ ที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการเผาอ้อยของเกษตรกรชาวไร่อ้อยทั้งในพื้นที่และพื้นที่อื่นๆ ต่อไป เพื่อเป็นแนวทางพัฒนาลดการเผาอ้อย

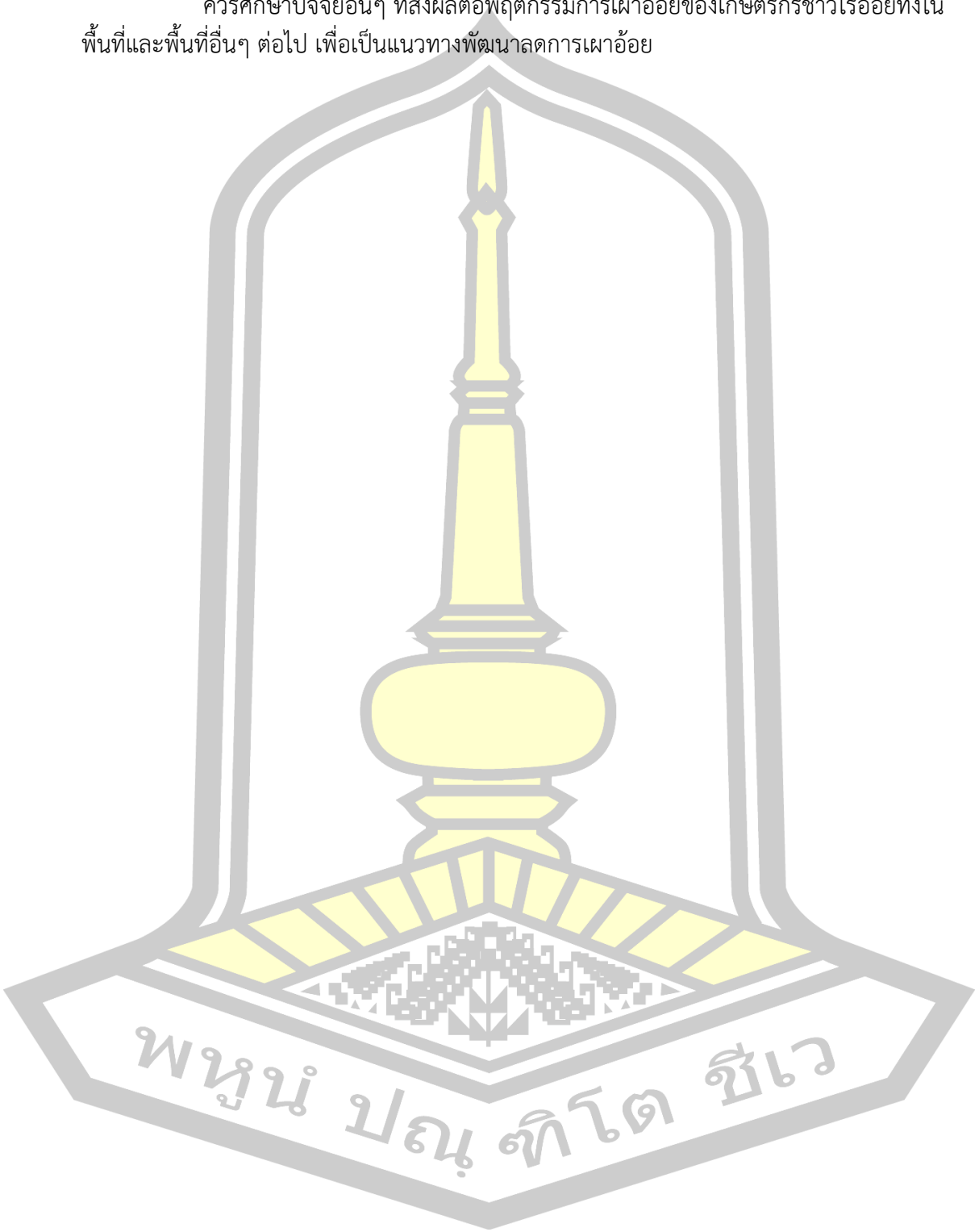

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

กรุงเทพธุรกิจ. (2556). *นายกฯ สั่งลุยเปลี่ยน*. สืบค้นเมื่อ มกราคม 2564. จาก https://www.bangkokbiznews.com/news/detail/521706.

คำ ผกา. (2560). *น้ำตาล : ประวัติศาสตร์ ชนชั้น รัฐไทย และการเดินทางจาก "ของสูง" สู่ "ภัยฉกาจ" อันดับหนึ่ง*. สืบค้นเมื่อ มกราคม 2564. จาก https://themomentum.co/momentum-opinion-history-of-sugar-thai/.

คมกฤษณ์ จิระสวัสดิ์. (2546). *แบบจำลองเพื่อวิเคราะห์การขนอ้อยจากไร่สู่โรงงานน้ำตาล*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชนิดา วสันต์ และสุรชัย จันทร์จรัส. (2559). ประสิทธิภาพด้านการจัดสรรการปลูกอ้อยในประเทศไทย. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา*, 11(2), 2-3.

ชาติชาย มุกสง. (2523). การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการบริโภคที่มีผลต่อสุขภาพ : ศึกษากรณีน้ำตาลระหว่าง พ.ศ. 2504-2539. *วารสารน้ำตาล*, 5, 2-3.

เชิดชู คงอ่อน และยศ บริสุทธิ์. (2556). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการเก็บเกี่ยวอ้อยด้วยวิธีการเผาก่อนตัด ของเกษตรกรอำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น. *วารสารวิทยาศาสตร์เกษตร*, 44(2 (พิเศษ)), 61-64.

ไชยณรงค์ เศรษฐเชื้อ. (2563). *"การเผาอ้อย" คนร้ายตัวจริงหรือแพะรับบาปกรณี "PM 2.5"*. สืบค้นเมื่อ มกราคม 2564. จาก https://www.sanook.com/news/8022654/.

ฐานเศรษฐกิจ. (2563). *ข่าวเศรษฐกิจเกี่ยวกับอ้อยและน้ำตาล*. สืบค้นเมื่อ มกราคม 2564. จาก https://www.ryt9.com/s/cabt/3001347.

ทิฆัมพร แสนเจ๊ก. (2561). *เงื่อนไขที่ทำให้ผู้หญิงถูกเลือกเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านในจังหวัดกาฬสินธุ์*. วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการเมืองการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ทิพวรรณ บรรลุสันต์. (2560). *การเมืองในชีวิตประจำวันของผู้ค้าในตลาดชายแดนอินโดจีน จังหวัดมุกดาหาร (2558 - 2561)*. วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการเมืองการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ธัญชนก ขันศิลา และคณะ. (2557). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเลือกปลูกอ้อยของเกษตรกรในอำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น*. สืบค้นเมื่อ มกราคม 2564. จากhttps://gsbooks.gs.kku.ac.th/57/grc15/files/pmp6.pdf.

ปิ่นแก้ว เหลือมอร่ามศรี. (2554). *มโนทัศน์การดำรงชีพ LIVELIHOODS*. สืบค้นเมื่อ มกราคม 2564. จาก https://www.academia.edu/9948096/Livelihoods?fbclid=IwAR3bDnwG12oNFM4AmdefEC7E2LDUygdpYtU9yywx5kbCFd0tHMwrFLyEwSM.

ประชาชาติธุรกิจ. (2563). *พ.ร.บ.อ้อยฯ ลากยาว 3 ปี บราซิล...ยังไม่ถอนฟ้อง WTO*. สืบค้นเมื่อ มกราคม 2564. จาก https://www.prachachat.net/economy/news-438821.

ประชาชาติธุรกิจ. (2564). *3 ปี ร่าง “พ.ร.บ.อ้อย” ไปไม่ถึงไหน เถียงกันวุ่นนิยามน้ำตาล-ส่วนแบ่งรายได้*. สืบค้นเมื่อ มกราคม 2564. จาก https://www.prachachat.net/economy/news-646881.

ประยงค์ เนตยารักษ์. (2535). *อนาคตอุตสาหกรรมอ้อยและน้ำตาลไทย*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.

เพ็ญประภา เพชระบูรณิน. (2557). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเลือกปลูกอ้อยของเกษตรกรใน อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น*. สืบค้นเมื่อ มกราคม 2564. จาก https://gsbooks.gs.kku.ac.th/57/grc15/files/pmp6.pdf.

ภัทรียา นวลใย. (2562). *ทำไมต้องเผาอ้อย?*. สืบค้นเมื่อ มกราคม 2564. จาก https://today.line.me/th/v2/article/8ZK5Bx.

มนต์ชัย ผ่องศิริ. (2557). ไทยพลัดถิ่นในสังคมไทยกับการสะสมทุนการเมือง. *วารสารสังคมศาสตร์*, 1(1), 102-107.

มติชน. (2563). *สกู๊ป น.1 : ส่อง 8 ร่างกฎหมาย ยกเครื่องอุตสาหกรรม ‘อ้อย-น้ำตาล’*, สืบค้นเมื่อ มกราคม 2564. จาก https://www.matichon.co.th/economy/news_2462460.

มหาวิทยาลัยขอนแก่น. (2558). *โครงการจัดทำต้นทุนผลผลิตและถ่ายทอดความรู้เพื่อลดต้นทุนการผลิตอ้อยของเกษตรกร ในปีเพาะปลูก 2557/58*. สืบค้นเมื่อ มกราคม 2564. จาก http://www.ocsb.go.th/upload/learning/fileupload/5336-6947.pdf.

มูลนิธิชีววิถีโพสต์. (2563). *แฉปัญหาฝุ่นพิษจากนโยบายเกษตรประชารัฐ เพิ่มพื้นที่ปลูกอ้อย 3 ล้านไร่*. สืบค้นเมื่อ มกราคม 2564. จาก https://www.matichon.co.th/region/news_1904048.

โรจน์ลักษณ์ ปรีชา. (2560). *ก้าวสู่บริบทใหม่ของอุตสาหกรรมอ้อยและน้ำตาลไทย*. สืบค้นเมื่อ มกราคม 2564. จาก https://www.bot.or.th/Thai/MonetaryPolicy/NorthEastern/DocLib_Research/03_Paper_SugarcaneIndust.pdf.

ละอองดาว แสงหล้า และธวัชชัย ศุภดิษฐ์. (2548). ผลกระทบจากการเผาใบอ้อยและแนวทางการแก้ไข. *วารสารการจัดการสิ่งแวดล้อม*, 2(1), 3.

วัจนันท์ กระจายศรี. (2559). *ขั้นตอนการปลูกอ้อย*. สืบค้นเมื่อ มกราคม 2564. จาก https://sites.google.com/site/wacnanthkracaysri/withi-kar-pluk-xxy.

วิโรจน์ ณ ระนอง. (2563). *ทำไมเราควรต้องแก้ไข “พ.ร.บ. อ้อยและน้ำตาลทราย” มากกว่าที่รัฐบาลเสนอ*. สืบค้นเมื่อ มกราคม 2564. จาก https://tdri.or.th/2020/11/sugar-cane-and-granulated-sugar-act/.

วุฒิพันธุ์ เหลืองวิไล. (2558). *การจัดการปัญหาแรงงานของผู้ประกอบการไร่อ้อย ในจังหวัดนครปฐม*. วิทยานพนธ์ปริญญาบริหารธุกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาประกอบการ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สุพัตรา กิ่งไทร. (2560). *ผลกระทบของการเผาอ้อยต่อพื้นที่เมือง : กรณีศึกษาอำเภอเมืองและอำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี*. วิทยานิพนธ์ปริญญาการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักงานคณะกรรมการอ้อยและน้ำตาลทราย. (2555). *ราคาอ้อยปีการผลิต 2554/55*. สืบค้นเมื่อ มกราคม 2564. จาก http://www.ocsb.go.th/th/home/index.php.

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2554). *น้ำหนักสินค้าการเกษตร*. สืบค้นเมื่อ มกราคม 2564. จาก http://www.oae.go.th/view/1/%E0%B8%AB%E0%B8%99%E0%B9%89%E0%B8%B2%E0%B9%81%E0%B8%A3%E0%B8%81/TH-TH.

สำนักบริหารอ้อยและน้ำตาล. (2556). *ระบบแบ่งปันผลประโยชน์ระหว่างชาวไร่อ้อย*. สืบค้นเมื่อ มกราคม 2564. จาก www.sugarzone.in.th.

อารีย์ จันแก้ว. (2553). *การดำรงชีพของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพาราที่ผลิตยางแผ่นดิบและครัวเรือนเกษตรกรที่ผลิตน้ำยางสด ในตำบลนาหมอบุญ อำเภอจุฬาภรณ์ จังหวัดนครศรีธรรมราช*. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาการเกษตร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

Cockburn, J. J. and others. (2014). *The Role of Sugarcane in Small-scale Farmers' Livelihoods in The Noodsberg Area, Kwazulu-Natal, South Africa*. Date to Accessed January, 2021. from file:///C:/Users/Administrator/Downloads/115888-Article%20Text-322251-1-10-20150417.pdf.

Ibusiness. (2563). *เปิดผลผลิตอ้อยและน้ำตาลทรายไทยต่ำสุดในรอบ 10 ปี ภัยแล้งยังกระหน่ำต่อ*. สืบค้นเมื่อ มีนาคม 2564. จาก https://ibusiness.co/detail/9630000035249.

MGR Online. (2563). *ผู้การฯเมืองเลยสั่งทุกโรงพักจับดะเจอใครเผาอ้อย หลังขี้เถ้าปลิวว่อนทั่วเมือง*. สืบค้นเมื่อ มีนาคม 2564. จาก https://mgronline.com/local/detail/9630000006766.

Ryt9. (2563). การกำหนดราคาอ้อยขั้นต้นและผลตอบแทนการผลิตและจำหน่ายน้ำตาลทรายขั้นต้น ฤดูการผลิตปี 2563/2564. สืบค้นเมื่อ มีนาคม 2564. จาก https://www.ryt9.com/s/cabt/3202466.

พหูน ปณ ฑิโต ชีเว

ภาคผนวก

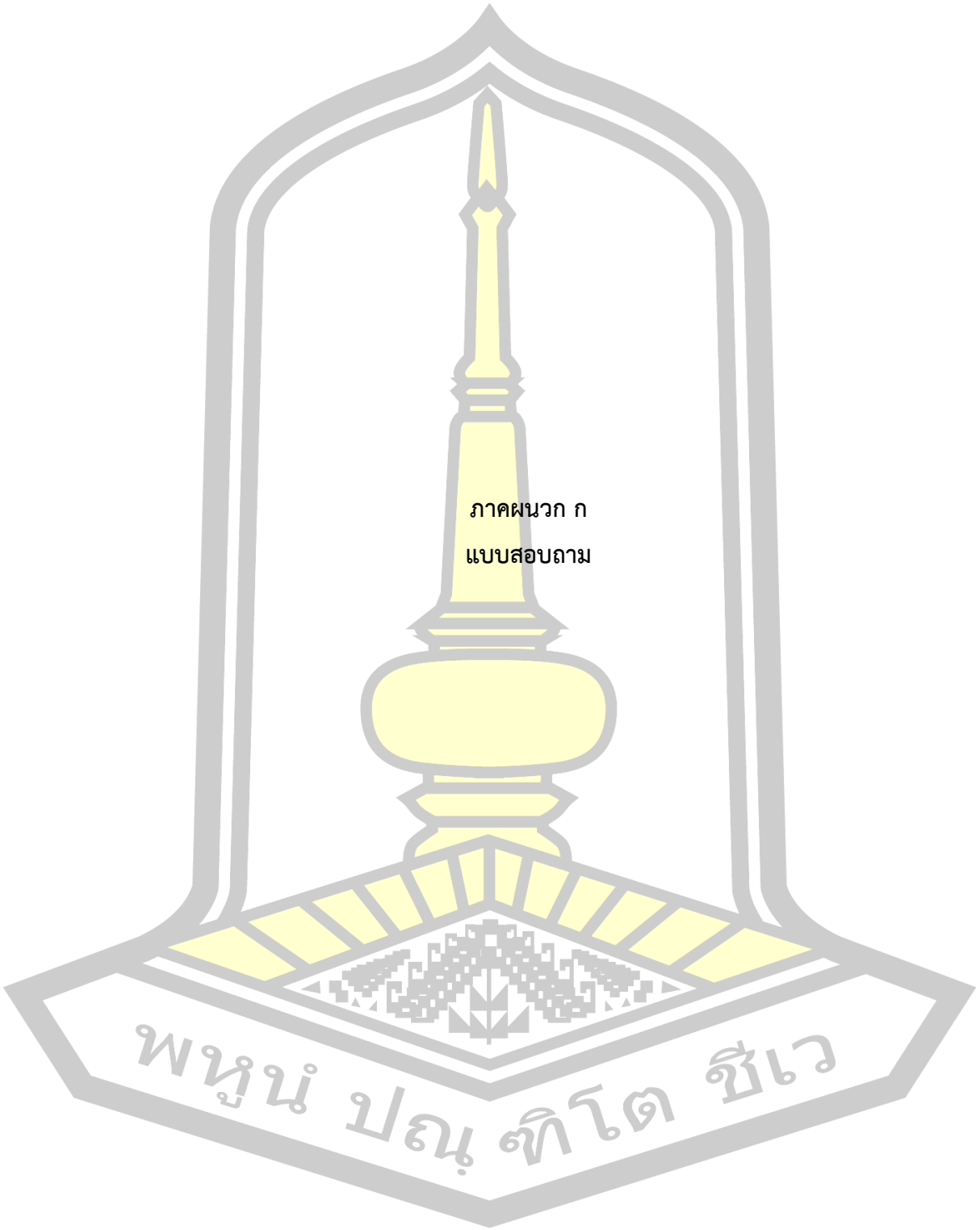

ภาคผนวก ก

แบบสอบถาม

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง ผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยและการปรับตัวในเชิงของวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย

****

<u>คำชี้แจง</u>

แบบสอบถามนี้เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยเรื่อง ผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยและการปรับตัวในเชิงของวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ว่ามาตรการลดการเผาอ้อยที่ส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย อย่างไร โดยศึกษาตัวแปรทางด้านจำนวนพื้นที่การปลูกอ้อย แหล่งรายได้ การเข้าถึงสินเชื่อ รูปแบบการตัดอ้อย สถานะชาวไร่อ้อย หนี้สินครัวเรือน การเป็นเจ้าของรถตัดอ้อย จำนวนแรงงานตัดอ้อย ที่มาของแรงงาน การลงทุนทำอ้อยสดและอ้อยไฟไหม้ การทำไร่อ้อยและอาชีพเสริม ระยะเวลาการทำไร่อ้อย และเพื่อศึกษาการปรับตัวในเชิงวิถีการดำรงชีพชาวไร่อ้อยในหมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย ท่ามกลางการบังคับใช้มาตรการห้ามเผาอ้อยของภาครัฐ เพื่อจะได้นำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ทางการศึกษาต่อไป จึงใคร่ขอความร่วมมือจากทุกท่านในการตอบแบบสอบถามให้ครบทุกข้อตามความเป็นจริง และตามความคิดเห็นของท่าน โดยข้อมูลที่ท่านตอบในแบบสอบถามทั้งหมดถือเป็นความลับ ผู้วิจัยจะนำเสนอผลการวิจัยในลักษณะโดยรวมเท่านั้น

พหูน ปณฺฑิโต ชีเว

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง ( ) ที่ตรงกับสภาพเป็นจริงของท่าน

1. จำนวนพื้นที่การปลูกอ้อย
   ( ) 1-20 ไร่
   ( ) มากกว่า 20-40 ไร่
   ( ) มากกว่า 40-60 ไร่
   ( ) อื่นๆ (โปรดระบุ).....ไร่
2. รายได้ของครัวเรือนชาวไร่อ้อย (ต่อปี)
   ( ) ต่ำกว่า 100,000 บาท
   ( ) มากกว่า 100,000-150,000 บาท
   ( ) มากกว่า 150,000-200,000 บาท
   ( ) มากกว่า 200,000 บาท
3. การเข้าถึงสินเชื่อ
   ( ) ชาวไร่อ้อยลงทุนโดยทุนส่วนตัว
   ( ) ชาวไร่อ้อยลงทุนโดยกู้สินเชื่อโรงงานน้ำตาล
4. รูปแบบการตัดอ้อย
   ( ) ชาวไร่อ้อยตัดอ้อยสด
   ( ) ชาวไร่อ้อยที่ตัดอ้อยไฟไหม้
5. สถานะ
   ( ) ชาวไร่อ้อยที่ไม่มีโควตา
   ( ) ชาวไร่อ้อยที่เป็นหัวหน้าโควตา
   ( ) ชาวไร่อ้อยที่มีโควตาแต่ไม่ได้เป็นหัวหน้าโควตา
6. หนี้สินของครัวเรือนโดยประมาณ.....บาท
7. การเป็นเจ้าของรถตัดอ้อย
   ( ) ไม่มี
   ( ) มี (กู้ยืมจากโรงงาน)
   ( ) มี (กู้ยืมจากโครงการรัฐ)
   ( ) อื่นๆ.....(โปรดระบุ)
8. จำนวนแรงงานที่จ้างตัดอ้อย
   ( ) 1-5 คน
   ( ) 6-10 คน
   ( ) มากกว่า 10 คน

9.ที่มาของแรงงาน
   ( ) แรงงานในหมู่บ้าน
   ( ) แรงงานในตำบลหรืออำเภอที่ท่านอยู่
   ( ) แรงงานไทย ข้ามพื้นที่มาจากจังหวัด.....

พหล ปณฺฑิโต ชีเว

( ) แรงงานข้ามชาติจาก.....

10.การลงทุนในการทำอ้อยสดกับอ้อยไฟไหม้

( ) ลงทุนในการทำอ้อยสดสูงกว่าอ้อยไฟไหม้

( ) ลงทุนในการทำอ้อยไฟไหม้สูงกว่าอ้อยสด

11.การทำไร่อ้อยและอาชีพเสริม

( ) ปลูกเฉพาะอ้อย

( ) ปลูกพืชอื่นเสริม.....(โปรดระบุ)

( ) ทำอาชีพอื่นเสริม.....(โปรดระบุ)

12. ระยะเวลาการทำไร่อ้อย

( ) 1-5 ปี ( ) 6-10 ปี ( ) มากกว่า 10 ปี

ตอนที่ 2 ผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยและการปรับตัวในเชิงของวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย

<u>คำชี้แจง</u> โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับความเป็นจริง/ความคิดเห็นของท่านมากที่สุด

ผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยและการปรับตัวในเชิงของวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย	ระดับผลกระทบ				
	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)
มาตรการทางด้านกฎหมาย					
1. ท่านรู้สึกว่าท่านได้รับผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อย					
2. มาตรการลดการเผาอ้อยทำให้ท่านมีรายได้ลดลง					
3. มาตรการลดการเผาอ้อยทำให้ท่านมีต้นทุนการผลิตสูงขึ้น					
4. มาตรการลดการเผาอ้อยทำให้ท่านประสบความยากลำบากในการหาแรงงาน					
5. ผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยทำให้ท่านนำอ้อยเข้าหีบไม่ทัน					
6. มาตรการลดการเผาอ้อยทำให้ท่านลดปริมาณพื้นที่การปลูกอ้อย					
7. มาตรการลดการเผาอ้อยทำให้ท่านต้องจ้างรถตัด					
8. มาตรการลดการเผาอ้อยทำให้ท่านตัดอ้อยไม่ทัน					

ผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยและการปรับตัวในเชิงของวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย	ระดับผลกระทบ				
	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)
9. มาตรการลดการเผาอ้อยทำให้ท่านต้องลงทุนปรับดิน เช่น ระเบิดดินดาน ปรับระยะแถวอ้อยให้กว้างขึ้น					
10. มาตรการลดการเผาอ้อยทำให้ท่านต้องปรับพื้นที่ปลูกอ้อยใหม่					
11. หลังมีมาตรการลดการเผาอ้อยโดยใช้กฎหมายอาญา ท่านไม่ได้รับผลกระทบมากนัก					
12. หลังมีมาตรการควบคุมทางระเบียบอ้อยไฟไหม้ ซึ่งในฤดูกาล 2563/64 ให้ส่งอ้อยไฟไหม้เพียงร้อยละ 20 ต่อวัน ท่านไม่ได้รับผลกระทบมากนัก					
13. หลังมีมาตรการควบคุมทางระเบียบอ้อยไฟไหม้ ซึ่งในฤดูกาล 2563/64 ให้ส่งอ้อยไฟไหม้เพียงร้อยละ 20 ต่อวัน ท่านไม่ได้รับผลกระทบมากนัก เพราะท่านเป็นหัวหน้าโควตา					
มาตรการด้านนโยบาย					
14. หลังมีมาตรการลดการเผาอ้อย ท่านลดจำนวนพื้นที่ปลูกอ้อยไปปลูกพืชอื่น					
15. หลังมีมาตรการลดการเผาอ้อย แรงงานในครัวเรือนหาแหล่งรายได้อื่น					
16. หลังมีมาตรการลดการเผาอ้อย ท่านเลือกใช้รถตัดอ้อย					
17. หลังมีมาตรการลดการเผาอ้อย ท่านต้องใช้แรงงานคนในบ้านตัดอ้อยมากขึ้น					
18. ท่านสามารถปรับตัวเมื่อมีการบังคับใช้มาตรการลดการเผาอ้อย					
19. ท่านคิดว่ามาตรการการหักเงินอ้อยไฟไหม้เป็นการกีดกันท่านจากผลประโยชน์ทางด้านการเงินที่ควรได้รับ					
20. ชาวไร่อ้อยสามารถต่อรองไม่ให้ถูกหักเงินอ้อยไฟไหม้ 30 บาท/ตัน และเฉลี่ยคืนอ้อยสดไม่เกิน 120 บาทต่อตัน					

ผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยและการปรับตัวในเชิงของวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย	ระดับผลกระทบ				
	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)
21. ท่านเห็นว่าภาครัฐควรดำเนินมาตรการลดการเผาอ้อยต่อไป แต่ควรช่วยเหลือเกษตรกรด้านทุนการผลิต					
22. มีเจ้าหน้าที่ภาครัฐในท้องถิ่น/ท้องที่เป็นชาวไร่อ้อย					
23. ท่านเข้าถึงมาตรการให้เงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ จัดหารถตัดอ้อย					
24. ท่านเข้าถึงบริการของภาครัฐในการตัดอ้อยสด					
25. มาตรการให้ชาวไร่อ้อยซื้อเครื่องจักรกลเพื่อตัดอ้อยสด เป็นการผลักภาระให้เกษตรกรต้องลงทุนโดยการกู้หนี้ยืมสิน					
26. มาตรการหักเงินจากอ้อยไฟไหม้ในราคา 30 บาทต่อตัน ทำให้ท่านต้องจ่ายค่าแรงสูงขึ้นมาก					
27. หลังจากมีมาตรการลดการเผาอ้อย ท่านให้บุตรหลานที่ทำงานต่างถิ่นกลับมาช่วยตัดอ้อย					
28. หลังจากมีมาตรการหักเงินอ้อยไฟไหม้ 30 ต่อตัน ท่านมีรายได้ลดลงจนต้องขายทรัพย์สินที่มีเพื่อลงทุนในการปลูกอ้อย					

พหูน ปณ ฑิโต ชีเว

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยของชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย

.....
.....
.....
.....
.....
.....

ตอนที่ 4 ความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับการปรับตัวในเชิงของวิถีการดำรงชีพเมื่อเผชิญกับมาตรการลดการเผาอ้อย

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

ขอขอบคุณทุกความเห็นของท่าน

พหุน ปณ ฑิโต ชีเว

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรื่อง ผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยและการปรับตัวในเชิงของวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย

****

<u>คำชี้แจง</u>

แบบสัมภาษณ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยเรื่อง ผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยและการปรับตัวในเชิงของวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ว่ามาตรการลดการเผาอ้อยที่ส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย อย่างไร ท่ามกลางการบังคับใช้มาตรการห้ามเผาอ้อยของภาครัฐ เพื่อจะได้นำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ทางการศึกษาต่อไป จึงใคร่ขอความร่วมมือจากทุกท่านในการตอบแบบสอบถามให้ครบทุกข้อตามความเป็นจริง และตามความคิดเห็นของท่าน โดยข้อมูลที่ท่านตอบในแบบสอบถามทั้งหมดถือเป็นความลับ ผู้วิจัยจะนำเสนอผลการวิจัยในลักษณะโดยรวมเท่านั้น

ตอนที่ 1 ข้อมูลคำถามสัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของชาวไร่อ้อย

1. ท่านมีพื้นที่ในการปลูกอ้อยกี่ไร่ และท่านปลูกพืชชนิดอื่นด้วยหรือไม่ อย่างละกี่ไร่

.....

.....

2. ท่านทำไร่อ้อยอย่างเดียวหรือมีการปลูกพืชอื่นเสริม หรือทำอาชีพอื่นประกอบด้วย

.....

.....

3. ท่านมีรายได้ของครัวเรือนประมาณกี่บาทต่อปีและหนี้สินทั้งหมด

.....

.....

4. ท่านทำอ้อยโดยใช้ทุนส่วนตัวหรือกู้จากโรงงานน้ำตาล

.....

.....

5. ท่านใช้วิธีตัดอ้อยสดหรือตัดอ้อยไฟไหม้

.....

.....

6. ท่านเป็นหัวหน้าโควตาหรือขายเหมาให้กับผู้ที่มีโควตา

.....

.....

7. ท่านมีรถตัดอ้อยหรือไม่ ถ้ามีท่านมีการกู้มาจากโรงงานน้ำตาลหรืออื่นใด

.....

.....

8. ท่านมีจำนวนแรงงานกี่คน มาจากพื้นที่ใด

.....

.....

9. ท่านทำไร่อ้อยมาแล้วกี่ปี

.....

.....

ตอนที่ 2 ข้อมูลคำถามสัมภาษณ์ชาวไร่อ้อยเกี่ยวกับผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยและการปรับตัวในเชิงของวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย

1. มาตรการขอความร่วมมือลดการเผาอ้อย ส่งผลให้ครัวเรือนของท่านต้องปรับเปลี่ยนวิธีการในการทำไร่อ้อย หรือการจัดการต้นทุนค่าใช้จ่ายในครัวเรือนหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

2. ท่านรู้สึกว่าชาวไร่อ้อยยิ่งเปิดโควตามากก็ยิ่งได้รับผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยมากใช่หรือไม่ เพราะเหตุใด

.....

.....

.....

3. ท่านเห็นด้วยกับมาตรการลดอ้อยไฟไหม้หรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

4. มาตรการลดการเผาอ้อยทำให้ท่านมีหนี้สินมากขึ้นหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

5. มาตรการควบคุมทางกฎหมายอาญา เช่น ส่งผลกระทบต่อด้านรายได้ของครัวเรือนท่านหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

6. มาตรการควบคุมทางระเบียบอ้อยไฟไหม้ ซึ่งในฤดูกาล 2563/64 ให้ส่งอ้อยไฟไหม้ร้อยละ 20 ต่อวัน ส่งผลกระทบต่อรายได้และหนี้สินของครัวเรือนท่านอย่างไร

.....

.....

.....

7. มาตรการสนับสนุนเครื่องจักรกล และความรู้ในเชิงการบริหารจัดการส่งผลกระทบให้ท่านต้องใช้เงินทุนในการผลิตมากขึ้นหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

8. เหตุใดท่านจึงทำไร่อ้อยอยู่ทั้งที่ท่านได้รับผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อย

.....

.....

.....

9. มาตรการหักเงินอ้อยไฟไหม้ 30 บาทต่อตัน ส่งผลกระทบต่อการจัดหาแรงงานอย่างไร

.....

.....

.....

10. ท่านคิดว่ามาตรการลดการเผาอ้อยเป็นการผลักภาระให้เกษตรกรหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

11. ต้นทุนการทำอ้อยสดกับอ้อยไฟไหม้ของท่านแตกต่างกันหรือไม่ เพราะเหตุใดจึงทำอ้อยสดหรืออ้อยไฟไหม้

.....

.....

12. ท่านคิดว่าเกษตรกรที่เป็นเจ้าของโควตากับผู้ที่ไม่มีโควตา ได้รับผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยเท่ากันหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

13. ท่านสามารถต่อรองกับเจ้าหน้าที่ ในการบังคับใช้มาตรการลดการเผาอ้อยได้และเพราะเหตุใด

.....

.....

.....

14. ท่านสามารถต่อรองเรื่องการหักเงินจากอ้อยไฟไหม้ได้หรือไม่ เพราะเหตุใด

.....

.....

.....

15. ถ้าราคาอ้อยปีที่แล้วไม่ตกลงมา ท่านน่าจะได้รับผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยน้อยกว่านี้หรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

16. ท่านอยากเสนอแนะทางออกเรื่องมาตรการลดการเผาอ้อยอย่างไร

.....

.....

.....

17. ท่านได้รับการช่วยเหลือมาตรการสนับสนุนเครื่องจักรกลในการตัดอ้อยสดหรือไม่อย่างไร

.....

.....

.....

18. ท่านได้รับการช่วยเหลือจากภาครัฐในการให้ความรู้ลดการเผาอ้อย และการผลิตอ้อยสดที่ได้ผลกำไรสูงหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

19. ท่านปรับตัวในการดำรงชีพการทำไร่อ้อยโดยการปรับพื้นที่การปลูกอ้อย เพื่อให้สามารถดำรงชีพของการทำเกษตรไร่อ้อยได้ต่อไป และไม่ถูกโรงงานน้ำตาลหักเงินจากการเผาอ้อยไฟไหม้หรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

20. ท่านปรับตัวในการดำรงชีพการทำไร่อ้อยโดยซื้อเครื่องจักรกล เพื่อให้สามารถดำรงชีพของการทำเกษตรไร่อ้อยได้ต่อไป และไม่ถูกโรงงานน้ำตาลหักเงินจากการเผาอ้อยไฟไหม้หรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

21. ท่านปรับตัวในการดำรงชีพการทำไร่อ้อยโดยเพิ่มแรงงาน เพื่อให้สามารถดำรงชีพของการทำเกษตรไร่อ้อยได้ต่อไป และไม่ถูกโรงงานน้ำตาลหักเงินจากการเผาอ้อยไฟไหม้หรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

22. เจ้าหน้าที่รัฐและหน่วยงานรัฐในระดับท้องถิ่น มาขอความร่วมมือในการลดการเผาอ้อยหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

23. เมื่อเจ้าหน้าที่รัฐเข้าตรวจสอบชาวไร่อ้อยหลีกเลี่ยงที่จะไม่เผาอ้อยหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

24. เมื่อมีมาตรการลดการเผาอ้อย ท่านยังคงทำไร่อ้อยต่อไปหรือปรับเปลี่ยนหาอาชีพเสริมหรือทำอาชีพอื่นทดแทนหรือไม่ เพราะเหตุใด

.....

.....

.....

25. ท่านได้ปรับใช้วิธีเหล่านี้ในการปรับมาตรการลดการเผาอ้อย โดยเปลี่ยนจากทุนแรงงานเป็นทุนทางเครื่องจักรหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

26. ท่านได้ปรับใช้วิธีเหล่านี้ในการปรับตัวรับมาตรการลดการเผาอ้อย โดยขายทรัพย์สินเพื่อมาลงทุนปลูกอ้อยหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

27. ท่านได้ปรับใช้วิธีเหล่านี้ในการปรับตัวรับมาตรการลดการเผาอ้อย โดยเรียกตัวบุตรหลานจากต่างพื้นที่ให้กลับมาตัดอ้อยหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

28. ชาวไร่อ้อยได้มาเรียกร้อง ต่อต้าน ต่อรอง ปรับเปลี่ยน หลบเลี่ยง มาตรการลดการเผาอ้อยหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

29. ท่านเห็นว่ามาตรการลดการเผาอ้อยพ่อค้าคนกลางได้รับผลกระทบมาก แต่ชาวไร่อ้อยที่ไม่มีโควตาและขายเหมาไม่ได้รับผลกระทบหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

ตอนที่ 3 ข้อมูลคำถามสัมภาษณ์ผู้ใหญ่บ้าน และเจ้าหน้าที่ อ.บ.ต บ.ท่าสวรรค์ อ.นาด้วง จ.เลย เกี่ยวกับผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยและการปรับตัวในเชิงของวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย

1. ในฐานะที่ท่านเป็นเจ้าหน้าที่ภาครัฐหรือเจ้าหน้าที่ในท้องถิ่น ท่านได้รับมอบหมายจากผู้บังคับบัญชาในการลงพื้นไปควบคุมการเผาอ้อยของชาวบ้านหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

2. การที่ท่านเป็นทั้งเจ้าหน้าที่ภาครัฐ และยังเป็นชาวไร่อ้อยด้วย ท่านมีวิธีในการจัดการเกี่ยวกับการทำหน้าที่และดำรงชีพในฐานะการเป็นชาวไร่อ้อยอย่างไร

.....

.....

.....

3. ท่านรู้สึกอย่างไรกับการออกมาตรการลดอ้อยไฟไหม้ของรัฐบาลที่ท่านต้องมีหน้าที่บังคับชาวไร่อ้อย

.....

.....

.....

4. จากการที่ท่านปฏิบัติตามหน้าที่ ชาวบ้านให้ความร่วมมือกับภาครัฐหรือยังมีการเผาอ้อยอยู่เช่นเดิม ท่านเห็นว่าทำไมถึงเป็นเช่นนั้น

.....

.....

.....

5. ท่านคิดว่าการลดอ้อยไฟไหม้ควรใช้วิธีแก้ไขอย่างไรจึงจะเป็นทางออกที่ดีที่สุด และไม่ทำให้ชาวบ้านเดือดร้อนในฐานะที่ท่านเป็นเจ้าหน้าที่รัฐและเป็นชาวไร่อ้อยในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

.....

.....

.....

พหูน ปณ ฑิโต ชีเว

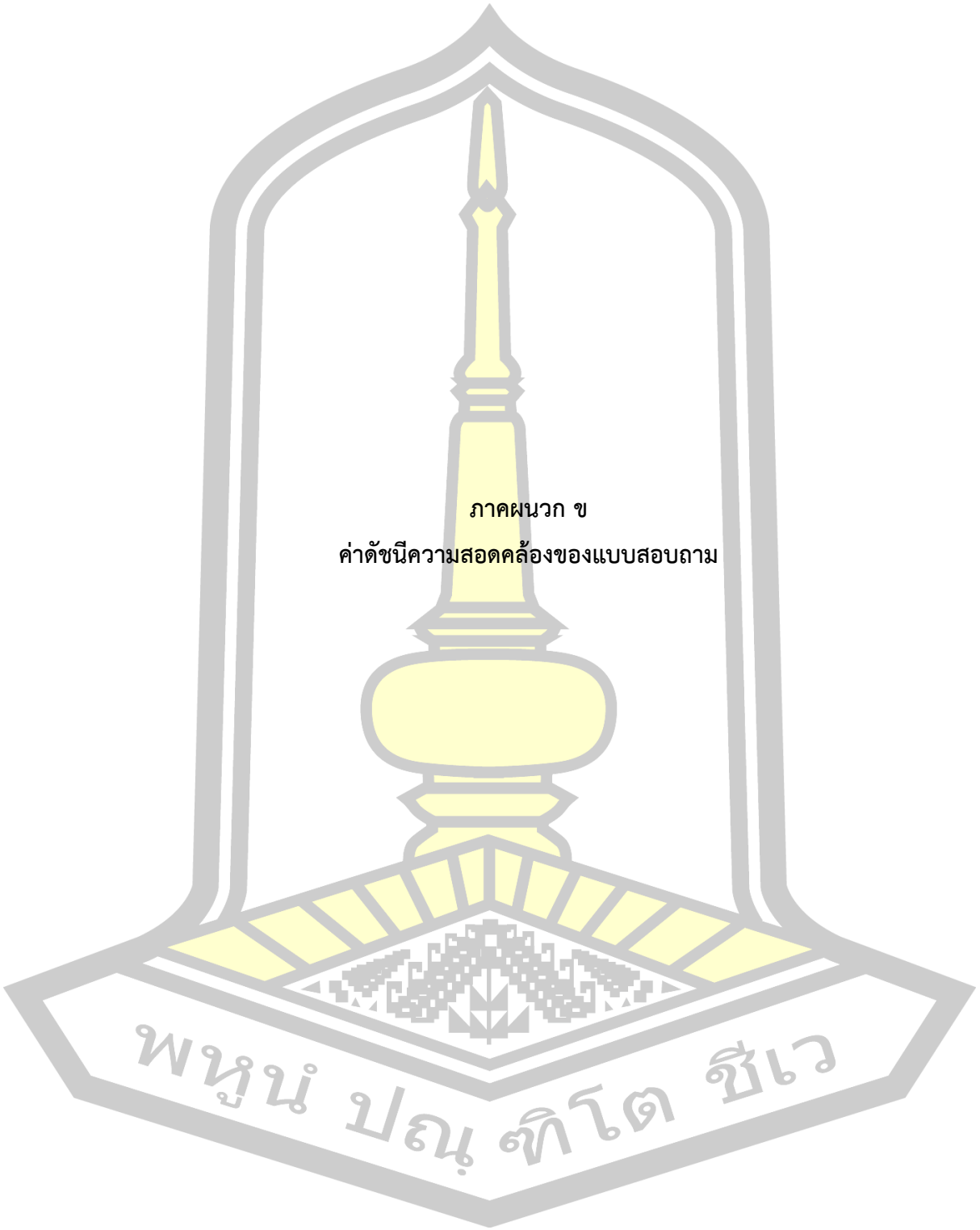

ภาคผนวก ข

ค่าดัชนีความสอดคล้องของแบบสอบถาม

ตาราง 17 ค่าดัชนีความสอดคล้อง (ค่า IOC) ของแบบสอบถาม

ข้อ	ข้อคำถามการมีส่วนร่วมของประชาชน	ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ			รวม	IOC
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3		
	มาตรการทางด้านกฎหมาย					
1.	ท่านรู้สึกว่าท่านได้รับผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อย	+1	+1	+1	+3	1.00
2.	มาตรการลดการเผาอ้อยทำให้ท่านมีรายได้ลดลง	0	+1	+1	+2	0.67
3.	มาตรการลดการเผาอ้อยทำให้ท่านมีต้นทุนการผลิตสูงขึ้น	+1	+1	+1	+3	1.00
4.	มาตรการลดการเผาอ้อยทำให้ท่านประสบความยากลำบากในการหาแรงงาน	+1	+1	+1	+3	1.00
5.	ผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยทำให้ท่านนำอ้อยเข้าหีบไม่ทัน	+1	+1	+1	+3	1.00
6.	มาตรการลดการเผาอ้อยทำให้ท่านลดปริมาณพื้นที่การปลูกอ้อย	+1	+1	+1	+3	1.00
7.	มาตรการลดการเผาอ้อยทำให้ท่านต้องจ้างรถตัด	+1	+1	+1	+3	1.00
8.	มาตรการลดการเผาอ้อยทำให้ท่านตัดอ้อยไม่ทัน	+1	+1	+1	+3	1.00
9.	มาตรการลดการเผาอ้อยทำให้ท่านต้องลงทุนปรับดิน เช่น ระเบิดดินดาน ปรับระยะแถวอ้อยให้กว้างขึ้น	+1	+1	+1	+3	1.00
10.	มาตรการลดการเผาอ้อยทำให้ท่านต้องปรับพื้นที่ปลูกอ้อยใหม่	+1	+1	+1	+3	1.00
11.	หลังมีมาตรการลดการเผาอ้อยโดยใช้กฎหมายอาญา ท่านไม่ได้รับผลกระทบมากนัก	0	+1	+1	+2	0.67

ตาราง 17 (ต่อ)

ข้อ	ข้อคำถามการมีส่วนร่วมของประชาชน	ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ			รวม	IOC
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3		
12.	หลังมีมาตรการควบคุมทางระเบียบอ้อยไฟไหม้ ซึ่งในฤดูกาล 2563/64 ให้ส่งอ้อยไฟไหม้เพียงร้อยละ 20 ต่อวัน ท่านไม่ได้รับผลกระทบมากนัก	+1	+1	+1	+3	1.00
13.	หลังมีมาตรการควบคุมทางระเบียบอ้อยไฟไหม้ ซึ่งในฤดูกาล 2563/64 ให้ส่งอ้อยไฟไหม้เพียงร้อยละ 20 ต่อวัน ท่านไม่ได้รับผลกระทบมากนัก เพราะท่านเป็นหัวหน้าโควตา	+1	+1	+1	+3	1.00
	มาตรการด้านนโยบาย					
14.	หลังมีมาตรการลดการเผาอ้อย ท่านลดจำนวนพื้นที่ปลูกอ้อยไปปลูกพืชอื่น	+1	+1	+1	+3	1.00
15.	หลังมีมาตรการลดการเผาอ้อย แรงงานในครัวเรือนหาแหล่งรายได้อื่น	+1	+1	+1	+3	1.00
16.	หลังมีมาตรการลดการเผาอ้อย ท่านเลือกใช้รถตัดอ้อย	+1	+1	+1	+3	1.00
17.	หลังมีมาตรการลดการเผาอ้อย ท่านต้องใช้แรงงานคนในบ้านตัดอ้อยมากขึ้น	+1	+1	+1	+3	1.00
18.	ท่านสามารถปรับตัวเมื่อมีการบังคับใช้มาตรการลดการเผาอ้อย	+1	+1	+1	+3	1.00
19.	ท่านคิดว่ามาตรการการหักเงินอ้อยไฟไหม้เป็นการกีดกันท่านจากผลประโยชน์ทางด้านการเงินที่ควรได้รับ	+1	+1	+1	+3	1.00
20.	ชาวไร่อ้อยสามารถต่อรองไม่ให้ถูกหักเงินอ้อยไฟไหม้ 30 บาท/ตัน และเฉลี่ยคืนอ้อยสดไม่เกิน 120 บาทต่อตัน	+1	+1	+1	+3	1.00

ตาราง 17 (ต่อ)

ข้อ	ข้อคำถามการมีส่วนร่วมของประชาชน	ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ			รวม	IOC
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3		
21.	ท่านเห็นว่าภาครัฐควรดำเนินมาตรการลดการเผาอ้อยต่อไป แต่ควรช่วยเหลือเกษตรกรด้านทุนการผลิต	+1	+1	+1	+3	1.00
22.	มีเจ้าหน้าที่ภาครัฐในท้องถิ่น/ท้องที่เป็นชาวไร่อ้อย	+1	+1	+1	+3	1.00
23.	ท่านเข้าถึงมาตรการให้เงินกู้ดอกเบี้ยต่ำจัดหารถตัดอ้อย	+1	+1	+1	+3	1.00
24.	ท่านเข้าถึงบริการของภาครัฐในการตัดอ้อยสด	+1	+1	+1	+3	1.00
25.	มาตรการให้ชาวไร่อ้อยซื้อเครื่องจักรกลเพื่อตัดอ้อยสด เป็นการผลักภาระให้เกษตรกรต้องลงทุนโดยการกู้หนี้ยืมสิน	+1	+1	+1	+3	1.00
26.	มาตรการหักเงินจากอ้อยไฟไหม้ในราคา 30 บาทต่อตัน ทำให้ท่านต้องจ่ายค่าแรงสูงขึ้นมาก	+1	+1	+1	+3	1.00
27.	หลังจากมีมาตรการลดการเผาอ้อย ท่านให้บุตรหลานที่ทำงานต่างถิ่นกลับมาช่วยตัดอ้อย	+1	0	+1	+2	0.67
28.	หลังจากมีมาตรการหักเงินอ้อยไฟไหม้ 30 ต่อตัน ท่านมีรายได้ลดลงจนต้องขายทรัพย์สินที่มีเพื่อลงทุนในการปลูกอ้อย	+1	+1	+1	+3	1.00

พหุน ปณ ฑิโต ชีเว

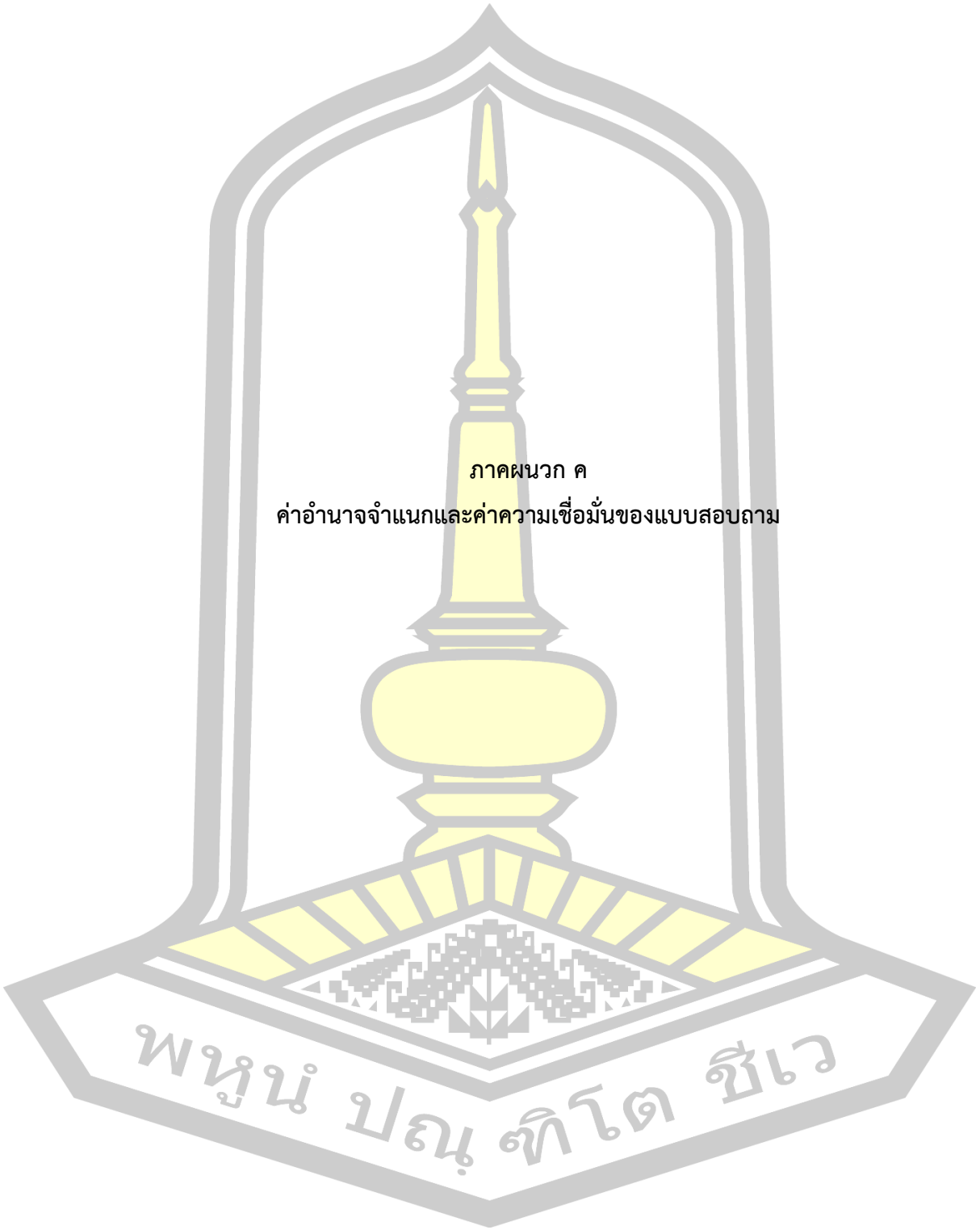

ภาคผนวก ค

ค่าอำนาจจำแนกและค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม

ตาราง 18 ค่าอำนาจจำแนกรายข้อและค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม

ข้อที่	รายการ	ค่าอำนาจจำแนก (r)	ค่าความเชื่อมั่น (α)
	มาตรการทางด้านกฎหมาย		
1.	ท่านรู้สึกว่าท่านได้รับผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อย	0.53	0.91
2.	มาตรการลดการเผาอ้อยทำให้ท่านมีรายได้ลดลง	0.69	0.91
3.	มาตรการลดการเผาอ้อยทำให้ท่านมีต้นทุนการผลิตสูงขึ้น	0.27	0.92
4.	มาตรการลดการเผาอ้อยทำให้ท่านประสบความยากลำบากในการหาแรงงาน	0.55	0.91
5.	ผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยทำให้ท่านนำอ้อยเข้าหีบไม่ทัน	0.38	0.92
6.	มาตรการลดการเผาอ้อยทำให้ท่านลดปริมาณพื้นที่การปลูกอ้อย	0.67	0.91
7.	มาตรการลดการเผาอ้อยทำให้ท่านต้องจ้างรถตัด	0.48	0.91
8.	มาตรการลดการเผาอ้อยทำให้ท่านตัดอ้อยไม่ทัน	0.66	0.91
9.	มาตรการลดการเผาอ้อยทำให้ท่านต้องลงทุนปรับดิน เช่น ระเบิดดินดาน ปรับระยะแถวอ้อยให้กว้างขึ้น	0.38	0.92
10.	มาตรการลดการเผาอ้อยทำให้ท่านต้องปรับพื้นที่ปลูกอ้อยใหม่	0.61	0.91
11.	หลังมีมาตรการลดการเผาอ้อยโดยใช้กฎหมายอาญา ท่านไม่ได้รับผลกระทบมากนัก	0.66	0.91
12.	หลังมีมาตรการควบคุมทางระเบียบอ้อยไฟไหม้ ซึ่งในฤดูกาล 2563/64 ให้ส่งอ้อยไฟไหม้เพียงร้อยละ 20 ต่อวัน ท่านไม่ได้รับผลกระทบมากนัก	0.56	0.91
13.	หลังมีมาตรการควบคุมทางระเบียบอ้อยไฟไหม้ ซึ่งในฤดูกาล 2563/64 ให้ส่งอ้อยไฟไหม้เพียงร้อยละ 20 ต่อวัน ท่านไม่ได้รับผลกระทบมากนัก เพราะท่านเป็นหัวหน้าโควตา	0.42	0.92
	มาตรการด้านนโยบาย		
14.	หลังมีมาตรการลดการเผาอ้อย ท่านลดจำนวนพื้นที่ปลูกอ้อยไปปลูกพืชอื่น	0.71	0.91
15.	หลังมีมาตรการลดการเผาอ้อย แรงงานในครัวเรือนหาแหล่งรายได้อื่น	0.30	0.92
16.	หลังมีมาตรการลดการเผาอ้อย ท่านเลือกใช้รถตัดอ้อย	0.61	0.91

ตาราง 18 (ต่อ)

ข้อที่	รายการ	ค่าอำนาจจำแนก (r)	ค่าความเชื่อมั่น (α)
17.	หลังมีมาตรการลดการเผาอ้อย ท่านต้องใช้แรงงานคนในบ้านตัดอ้อยมากขึ้น	0.44	0.91
18.	ท่านสามารถปรับตัวเมื่อมีการบังคับใช้มาตรการลดการเผาอ้อย	0.45	0.92
19.	ท่านคิดว่ามาตรการการหักเงินอ้อยไฟไหม้เป็นการกีดกันท่านจากผลประโยชน์ทางด้านการเงินที่ควรได้รับ	0.34	0.92
20.	ชาวไร่อ้อยสามารถต่อรองไม่ให้ถูกหักเงินอ้อยไฟไหม้ 30 บาท/ตัน และเฉลี่ยคืนอ้อยสดไม่เกิน 120 บาทต่อตัน	0.64	0.91
21.	ท่านเห็นว่าภาครัฐควรดำเนินมาตรการลดการเผาอ้อยต่อไป แต่ควรช่วยเหลือเกษตรกรด้านทุนการผลิต	0.43	0.92
22.	มีเจ้าหน้าที่ภาครัฐในท้องถิ่น/ท้องที่เป็นชาวไร่อ้อย	0.77	0.91
23.	ท่านเข้าถึงมาตรการให้เงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ จัดหารถตัดอ้อย	0.40	0.92
24.	ท่านเข้าถึงบริการของภาครัฐในการตัดอ้อยสด	0.67	0.91
25.	มาตรการให้ชาวไร่อ้อยซื้อเครื่องจักรกลเพื่อตัดอ้อยสดเป็นการผลักภาระให้เกษตรกรต้องลงทุนโดยการกู้หนี้ยืมสิน	0.51	0.91
26.	มาตรการหักเงินจากอ้อยไฟไหม้ในราคา 30 บาทต่อตัน ทำให้ท่านต้องจ่ายค่าแรงสูงขึ้นมาก	0.30	0.92
27.	หลังจากมีมาตรการลดการเผาอ้อย ท่านให้บุตรหลานที่ทำงานต่างถิ่นกลับมาช่วยตัดอ้อย	0.39	0.92
28.	หลังจากมีมาตรการหักเงินอ้อยไฟไหม้ 30 ต่อตัน ท่านมีรายได้ลดลงจนต้องขายทรัพย์สินที่มีเพื่อลงทุนในการปลูกอ้อย	0.53	0.91

ค่าความเชื่อมั่น (Alpha) ของแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ .91

Case Processing Summary

		N	%
Cases	Valid	30	100.0
	Excluded[a]	0	.0
	Total	30	100.0

a. Listwise deletion based on all variables in the procedure.

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
.916	28

Item-Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
v1	88.4667	138.395	.530	.913
v2	89.0333	141.620	.694	.912
v3	88.4333	146.392	.274	.917
v4	88.9000	137.679	.546	.913
v5	88.2667	143.995	.378	.915
v6	88.6000	136.317	.671	.910
v7	88.3667	141.068	.475	.914
v8	88.7333	134.685	.661	.911
v9	88.4333	142.461	.377	.916
v10	89.4333	140.668	.607	.912
v11	88.9667	140.999	.656	.912
v12	88.3333	136.368	.558	.913
v13	88.8667	139.844	.420	.916
v14	88.8333	138.557	.710	.910
v15	88.5333	145.706	.295	.916
v16	88.7000	138.562	.610	.912
v17	88.4333	143.357	.437	.914
v18	88.8333	145.523	.449	.915
v19	88.5000	144.121	.336	.916
v20	88.6000	136.386	.637	.911
v21	88.9333	144.547	.430	.915
v22	88.7000	134.907	.768	.909
v23	88.4333	142.875	.403	.915
v24	88.6000	135.766	.667	.910
v25	88.7000	142.217	.512	.913

v26	88.5000	145.155	.301	.916
v27	88.8333	143.385	.385	.915
v28	88.2333	141.013	.527	.913

ภาคผนวก ง
ภาพประกอบการวิจัย

ภาพประกอบ 2 การเก็บเกี่ยวอ้อยสด

ภาพประกอบ 3 การเก็บเกี่ยวอ้อยไฟไหม้

ภาพประกอบ 4 การเก็บเกี่ยวอ้อยไฟไหม้แบบเผาแล้วตัดมัด

ภาพประกอบ 5 รถคีบอ้อยขึ้นรถบรรทุก

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ	นางสาวศิริพร เนธิบุตร
วันเกิด	วันที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ. 2539
สถานที่เกิด	อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	บ้านเลขที่ 88 หมู่ที่ 1 บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย รหัสไปรษณีย์ 42210
ตำแหน่งหน้าที่การงาน	-
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	-
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2562 ปริญญารัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต (รป.บ.) สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย พ.ศ. 2564 ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต (ร.ม.) สาขาวิชานโยบายสาธารณะ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ทุนวิจัย	ทุนอุดหนุนงานวิจัยเพื่อวิทยานิพนธ์ของนิสิตระดับบัณฑิตศึกษา จากงบประมาณเงินรายได้ของวิทยาลัยการเมืองการปกครอง พ.ศ. 2564
ผลงานวิจัย	-

พหุน ปณ ฑิโต ชีเว